ARH Diss. B-27167

Tartu Riiklik Ülikool
NSV Liidu Ajaloo Kateeder

Milvi Alvela

KULTUURIELU ARENG VÕRUS AASTATEL 1944 - 1970

Diplomitöö

Juhendaja: dotsent M.Löhmus

NSV Liidu ajaloo kateeder
inventar nr. 2271

Võrus, 1971

S I S S E J U H A T U S

Suunates rahva jõupingutused ja loova energia kommunistliku ühiskonna materiaalse ja tehnilise baasi loomisele, hoolitseb Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei ka kultuurialase ja ideoloogilise töö eest.

Eesti NSV-s teostati kultuurirevolutsioon sõjajärgseil aastail sotsialistliku majanduse loomise baasil, maa industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimisega, rahva materiaalse olukorra süstemaatilise parandamisega. Kultuurirevolutsioon väljendus rahvahariduse kiires tõusus, töörahva teadvuse ja psühholoogia põhjalikus ümberkujundamises kommunistliku maailmavaate kohaselt, kodanlik-natsionalistliku ideoloogia väljatõrjumises ning uue, eesti rahva sotsialistliku kultuuri kujunemises ja arenemises.

Esimesed juhendid majanduse ja kultuurielu taastamiseks 1944.a. sügisel anti Võrust, siin asuvate EK(b)P Keskkomitee ja Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu poolt.

Võrus anti esimene kontsert fašistlikest anastajatest vabastatud Eesti pinnal. Võru, täites Eesti NSV pealinna kohuseid 13.aug. - 22.sept.1944.a., sai ajutiseks koduks paljudele väljapaistvatele kultuuritegelastele.

26 aastat on möödunud neist ajaloolistest päevadest. Kadunud on suitsenud varemed ja fašistlike "kultuurikandjate" poolt teostatud rüüstamise jäljed.

Tänane Võru seisab tellinguis. Viimaste aastate jooksul on ekspluatatsiooni antud kuus 70 korterilist elamut. Viimase nelja aastakümne vältel on linn kasvanud 684 ha. võrra, kusjuures hoonestatud ala on suurenenud ligi kahe ja poole kordselt.[1] Kui 1944.a. sügisel oli Võrus 22 tänavat, siis nüüd on neid ligi 100. Kui enne Suurt Isamaasõda oli Võrus 400 maja 53.377 m^2 elamispinnaga, siis nüüd on neid juba 1200 100.050 m^2 elamispinnaga.[2] Sinna, kus varem laius soo, on nüüd tekkinud terved individuaalelamute kvartalid. Täiesti uue ilma on saanud südalinn. Vanade madalate puumajade asemele on kerkinud suured 4 - 5 korruselised elamud. Linnaelanike kätetööna valmis uus kultuurimaja "Kannel." Praegu on valmimisjärgus ajakohane spordihoone.

Tundmatuseni on muutunud Võru tööstus nõukogude võimu aastatel. On loodud uued tööstusharud ja ehitusorganisatsioonid: Võru metsakombinaat, autotransportbaas nr.3, toorlinavabrik, mehhaniseeritud ehituskolonn, ehitus- ja remondivalitsus, tellisetehas "Võrukivi", silmkoetoodete vabrik j.t. Võru Piimatoodete Kombinaadi juustuvabrikus, mis omab 7000 m^2 tootmispinda, tahetakse käesoleval viisaastakul töödelda 40000 tonni piima ja toota 2200 tonni juustu aastas.

Võru moodsama ja suurema ettevõtte - Võru Gaasianalüsaatorite Tehase toodang on tuntud kogu maailmas. Tehase toodangut realiseeritakse kõigisse sotsialismimaadesse, Indiasse, Iraani, Soome, Araabia Ühinenud Vabariiki ja mujale. Tehase kogutoodang on aasta - aastalt suurenenud. Kui 1963.a. kogutoodangu rahaline väärtus ulatus 3 milj. rublani, siis 1970.a. oli see juba 5 milj. rubla.

---

[1] Võru rajooni Riikliku Statistika inspektuuri andmed

[2] "Töörahva Elu" nr.130, 4. nov. 1967.

Kasvanud on ka töötajate arv, mis 1960.a. oli 200 inimest, 1970.a. 869 inimest.[1]

Seoses tööstuse hoogsa arenguga sõjajärgsetel aastatel on pidevalt suurenenud ka linna elanikkonna arv:

1.jaan. 1941.a.	15.jaan.1959.a.	1.jaan.1965.a.
7300	10700	12479 [2]

Sõjaeelsega võrreldes on linna elanike arv suurenenud peaaegu poole võrra.

Üha kasvab Võru osatähtsus ca 2300 km^2 pindalaga rajooni keskusena. Rajooni territoriaalsed piirid on sõjajärgsetel aastatel muutunud kolmel korral.

1944 - 1950.a. oli Võru maakonna keskuseks. 1950.aastaks oli eesti talurahvas põhiliselt kolhoosidesse ühinenud. Võru maakonnas oli kolhoose 460. Sellise suure arvu kolhooside juhtimisega ei saanud maakondade partei- ja täitevkomiteed hästi toime tulla. Nii tingisid põhjalikud muudatused majandus- ja ühiskonnaelus ning üleliidulise ühtlustamise vajadus uue administratiivse jaotuse. 1950.a. oktoobris rajati vabariigis 13 maakonna asemele 39 rajooni, nende seas ka Võru rajoon. [3]

Sotsialistliku rahvamajanduse paremate vormide otsingul moodustati 1952.a. Eesti NSV koosseisus 3 oblastit (Tallinna, Tartu, Pärnu) Võru rajoon allus Tartu oblastile. Kuid kogemused näitasid oblastilise-administratiivse jaotuse ebaotstarbekust. Eesti tingimustes ja need likvideeriti juba järgmisel aastal.

---

1 Võru Gaasianalüsaatorite Tehase raamatupidamise andmed

2 25 aastat Nõukogude Eestit. Statistiline kogumik, Tln., 1965, lk.21.

3 Eesti NSV ajalugu, Tln,,1957, lk.573

Uued muudatused rajoonide territooriumides toimusid 1959.a. 24.jaan., mil vastavalt Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusele "Eesti NSV rajoonide reorganiseerimisest" likvideeriti 13 rajooni.[1] Likvideeritud rajoonidest liideti Võru rajooniga Antsla ja Vastseliina. V.Tarmisto andmetel oli Võru rajooni territoorium 1959.a. 2030 km^2, elanike arv 39560. 1965.a. 49645.

Ulatuslikud muudatused vabariigi administratiiv-territoriaalses jaotuses olid tingitud paljudest põhjustest. Üheks tähtsamaks oli see, et pärast väikeste kolhooside ühinemist vähenes tunduvalt kolhooside arv, põllumajanduse eriteadlaste, õpetajate, arstide ja kultuurialal töötajate arv aga kasvas, mistõttu ei olnud rajoonides enam vajadust nii suure administratiivaparaadi järele kui varematel aastatel.

Võis likvideerida väikesed, suhteliselt suure administratiivpersonaliga rajoonid ning tugevdada ja suurendada nende arvel teisi. Rajoonide ümberkorraldamist soodustas ka autopargi kasv ja autoteede tunduv paranemine vabariigis.[2]

Võru rajooni ja linna ajalugu ning kultuurielu on uurinud rajooni koduuurijad, kes 1966.aastast alates koondusid Võru koduloomuuseumi juures loodud kodu-uurimise ringi, mille liikmete arv praegu on 47. Senini on ringi tegevus peamiselt suunatud rajooni ning linna revolutsioonilise mineviku uurimisele.

Võru muusikaelu kohta on Võru Laste Muusikakooli direktor Hendrik Juurikas kirjutanud diplomitöö teemal "Puhkpillimuusika tekkimine ja areng Võrus." Põgus pilk Võru kultuurielu ajaloole on heidetud koduuurija, endise õpetaja A. Ivaski Võrut tutvustavas teatmikus matkajaile.[3]

---

1 V.Tarmisto, Eesti NSV andmete kogumik, Tln. 1959, lk. 12
2 V.Tarmisto, lk. 14
3 A. Ivask, Võru, Tln., 1967, lk. 31-32.

Sänna raamatukogu ajalugu on uurinud Võru Koduloomuuseumi vanem teaduslik töötaja Elmo Ploom. Seoses Mõniste külaraamatukogu 100.aastapäevaga 1969.a. uuris Mõniste raamatukogu ajalugu Võru Rajooni Raamatukogu juhataja, kodu-uurija Eha Tillmann. Enamus kodu-uurijate materjale on ilmunud Võru rajooni kohalikus ajalehes.

Nõukogude aegset kultuurielu pole Võru koduuurijate poolt senini suudetud valgustada. Käesoleva diplomitöö eesmärgiks ongi anda ülevaade põhiliste kultuuritöö alade arengust rajooni keskuses Võrus aastatel 1944 - 1970. Kõiki kultuurielu külgi pole antud töös võimalik käsitleda, kuna töö ajalised piirid on ulatuslikud. Kõrvale on jäetud hariduse-, kehakultuuri- ja kinoalane tegevus Võrus.

Töös on antud ülevaade põhiliste kultuuritraditsioonide tekkimisest ning arengust ja nende taastamisest pärastsõjajärgsel perioodil. Analüüsiv ülevaade on antud Võru raamatukogude ja Võru Rajooni Kultuurimaja tegevusest ning dr.Fr.Kreutzvaldi Memoriaalmuuseumi tegevusest.

Nimetatud kultuuriasutused on olnud kesksteteks kultuuriasutusteks Võru linnas ja rajoonis, nad on olnud maa kultuuriasutuste metoodilise juhtimise keskusteks.

Töös on leidnud käsitlust ka Võru ~~rajooni~~ maakonna- ja rajooni laulupäevad ning rahvakunstiõhtud, mis on kujunenud iga-aastasteks kultuurielu suursündmusteks ja isetegevusliku laulu-, muusika ning tantsukultuuri innustajateks ja edasiviijateks.

Kuna Võru kultuurielu nimetatud lõikude kohta töös käsitletud perioodil senini üldistavad andmed puuduvad, võiks käesolev töö pakkuda pidepunkte Võru linna ja rajooni kultuurielu edasiseks uurimiseks. Peale selle võib käesolev töö abistada Võru kultuurielu juhte ülevaate saamisel senisest tööst, et paremini organiseerida ja juhtida kultuuritööd tulevikus.

Töö on jaotatud nelja peatükki.

Esimene peatükk käsitleb kultuuritraditsioonide kujunemist Võrus, nõukogulike kultuurielu aluste rajamist ja nende taastamist ning edasiarendamist pärastsõjajärgsetel aastatel. Teises peatükis on antud ülevaade Võru Rajooni- ja Lasteraamatukogu tegevusest. Kolmandas peatükis leiab käsitlust klubiliste asutuste areng, kusjuures peamine tähelepanu on pööratud Võru Rajooni Kultuurimaja tegevuse vaatlemisele. Neljandas peatükis on kirjeldatud rajooni laulupäevi ja rahvakunstiõhtuid.

Töö üldine ülesehitus on kronoloogiline-temaatiline. Kronoloogiliselt on silmas peetud kahte perioodi. Esiteks aastaid 1944 - 1950, milline materjal on koondatud esimese peatükki, teises aastaid 1950 - 1970, mille materjale käsitlevad kolm järgnevat peatükki.

I, II ja III peatüki ülesehitus on temaatiline, selleks et välja tuua igas töölõigus põhilised muudatused ja tähtsamad faktid. Neljandas peatükis on sündmused täpses kronoloogilises järjestuses, et selgemalt välja tuua iga laulupäeva ja rahvakunstiõhtu eripära. Töö koostamisel on kasutatud marksismi-leninismi klassikute töid, partei- ja valitsuse otsuseid, mis olid selle perioodi kultuuritöö aluseks, kasutatud on ka ülevaatlikke kogumikke nagu

V. Tarmisto koostatud "Eesti NSV", teatmik matkajaile ja kodu-uurijaile "Kas tunned maad" ja mitmeid statistilisi kogumikke.

Nimetatud kogumikes ja teatmikes on andmed üldistavalt kogu vabariigi kohta ja hõlmavad pikka ajavahemikku, sellepärast on Võru linna puudutavaid andmeid võrdlemisi napilt, eriti kultuurielu osas.

Faktiline materjal on kogutud EKP Arhiivist, Eesti NSV Kultuuriministeeriumi Arhiivist, Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehitustöö Riiklikust Keskarhiivist ja Võru Rajooni Riiklikust Arhiivist.

1966 - 1970.a. kultuuriasutuste materjal on arhiivi andmata, mistõttu Võru Rajooniraamatukogu, Lasteraamatukogu ja Võru Rajooni Kultuurimaja kohta käiv faktiline materjal on saadud Võru rajooni TSN TK Kultuuriosakonnas asuvatest raamatukogude, kultuurimaja ja kultuuriosakonna aruannetest.

Arhiividest saadud materjal jäi paljuski katkendlikuks ja laialipillatuks. Paljusid andmeid ei õnnestunud leida. ORK A-s on 1950-ndate aastate materjalist vaid dokumendid 1953.aastani.

Andmete ühtlustamist takistasid mitmed muutused aruannete vormides. Alates 1947.aastast viidi kultuuriasutuste aruandlusse sisse küll vormikohased blanketid, kuid kahjuks muudeti neid iga paari aasta järel ja nõuti erinevate näitajate väljatoomist. Nii eraldati 1950 - 1954.aastaks ühiskondlik-poliitilistel teemadel peetud loengud. 1955 - 1961. aastaks nimetatud temaatika esitamist aruandluses ei nõutud. Alates 1962. aastast viidi

see jälle sisse. 1955.aastani arvestati koos tehnika ja põllumajandusalaseid loenguid, siis hakati eraldi silmas pidama ainult põllumajanduslikke loenguid. Erinevad nõuded olid ka mitmesuguste ürituste ja ringide diferentseerimisel. Kord eraldati tantsu- ja mänguõhtud teistest etendustest, siis mitte jne.

Konkreetsem ja ühtlasem on andmestik raamatukogude kohta, kuigi ka siin esineb muudatusi aruandluse nõuetes. Üldse oli antud töös võimalik võrrelda ja käsitleda riiklike klubiliste asutuste ja raamatukogude näitajaid, kuna ametiühingu klubide ning raamatukogude kohta igasugune aruandlus puudub.

Kõige puudulikum faktiline materjal on kohalike laulupäevade ja rahvakunstiõhtute kohta. Mõne aasta kohta tuli piirduda ainult nappide sõnumitega. Teatri- ja muusikamuuseumi fondides ei leidu laulupäevade kohta peaaegu midagi, välja arvatud mõned üksikud kavalehed. Süstematiseerimata on üldlaulupidudest osavõtjate kohta käivad materjalid. Täiesti võimatu on kindlaks teha enamuse rajooni laulupäevade kohta täpset osavõtjate arvu, kuna igasugune aruandlus selle kohta arhiivides puudub.

Vestlusest Kultuuriministeeriumi töötajatega selgus, et andmeid kohalike laulupäevade kohta pole senini rajoonide kultuuriosakondadelt nõutud. Praktika, mida koheselt peaks muutma. Võru raj. TSN TK kultuuriosakonna töötajad möistavad praegu, et laulupäevade kohta käiv materjal tuleb hoolikalt säilitada.

Arhiivimaterjalide kõrval on töö koostamisel tutvutud kohalikus ajalehes "Töörahva Elu" ilmunud kultuurialaste sõnumitega. Eriti suur kaal on nendel laulupäevade ja rahvakunstiõhtute vaatlemisel, kuna

arhiivimaterjalid nende kohta jäid puudulikeks. Kasutatud on ka endiste ja praeguste Võru kultuuritöötajate mälestusi ja arvamusi kultuurielu eriperioodide arengu kohta.

Illustreerimiseks ja selgema ülevaate saamiseks on tööle lisatud diagramme, graafikuid ja tolleaegseid fotosid või nendest tehtud koopiaid.

I peatükk

Kultuuritraditsioonide tekkimine ja areng Võrus 1950.aastani

1. "Kandle" seltsi tegevusest aastatel 1881 - 1939.

Kultuuritraditsioonide poolest oli Võru tuntud juba eelmise sajandi teisel poolel. Sel perioodil oli Võru linna vaimuelu seotud eeskätte Fr.R.Kreutzvaldi tegevusega, kes oma parima meheea, 30. - 74.eluaastani, viibis Võrus. Siin pani ta paberile "Kalevipoja", siin sündisid tema teised kirjatööd. Kreutzvaldi isiksuse ja tema tööde mõju hakkas hoogsamalt võrsuma alles siis, kui ta ise oli juba Võrust lahkunud.

25.juulil 1879.a. peeti Võrus "kreisi mängu- ja laulujuhatajate" koosolek, millest võtsid osa 14 laulukoori- ja orkestrijuhid. Nende hulgas H.Kann, H.Treffner, A.Tiganik, J.Erlemann, A.Vedler jt. Koosolekul leiti üksmeelselt, et Võrru on tarvis asutada laulu ja mänguselts.[1]

1881.a. hilissügisel koguneski dr. Kreutzvaldi majja ligi 60 inimest, kes panid aluse "Kandle Mängu ja Laulu Seltsile"

Põhikirja järgi pidi selts arendama laulu, laulu vaheaegadel näitemängu või ettelugemisi. Algusaastal oli seltsil 315 liiget, paljud isegi kaugematest maakonna nurkadest ja kolgastest. [2]

"Kandle" algusaastad olid majanduslikult üsna vaevalised. Kokkupandud rahaga tasuti majaüüri, muretseti köige hädavajalikumat - toole, laudu ning möningaid mänguriistu.

1882.a. seltsi peakoosolekul esines Vana-Kasaritsa arvuka segakoori kõrval ka "Kandle" väike koor ning Tsooru puhkpilliorkester. Samal koosolekul 10.jaan.

---

1 "Töörahva Elu" nr.65, 7.juuni 1965.

2 "Töörahva Elu" nr.100, 25.aug.,1964.

seab selts auliikme kandidaatideks üles lauluisa Fr.R. Kreutzvaldi, sillakohtuniku parun Maydeli Saalusest ja dr. Krooni Vana-Antslast. Lauluisa keeldus talle pakutud aust.[1]

Esimese näidendina kanti 28.veebr. 1882.a. "Kandles" ette L.Koidula "Mulgi möistus ja tartlase tarkus." Sellest peale muutub seltsi töö üha intensiivsemaks.

1882.a. käis H.Kann Kanepist jalgsi Võrru laulu õpetama. 1883.a. aga asub ta koos abikaasa Liisaga Võrru. Abielupaar võtab oma kätesse "Kandle" einelaua pidamise, ühiskondlikus korras aga seltsi laulu ja pillimängu alustamise ning viljelemise. Peatselt on "Kandle" segakoor maakonna parimate killas, olles esireas kontsertide poolest kui ka võistulaulmistel, mis sellal moes olid.[2]

Abielupaar Kannid elasid Võrus 9 aastat,need aastad said Võru tolleaegse laulukultuuri kõrgperioodiks.

1883.a. asus selts ka oma raamatukogu sisseseadmisele. Raha raamatute muretsemiseks loodeti saada pidudest, näitemüükidest, vabatahtlikest annetustest jne. Kuid midagi erilist raamatukogu alal saavutada ei suudetud.[3]

Hoogsalt alanud tegevusele järgnes hiljem aga passiivsus ja ükskõiksus, millele lisandusid veel seltsi juhtivate liikmete omavahelised lahkhelid.

Samal ajal kui seltsi tegevus oli soikunud, sai hoogu Võrus eestlaste muusika. Pioneerideks olid Sännast Võrru asunud muusikaentusiastid, juhusliku ettevalmistusega, kuid andekad vennad Bruno ja Karl Andersonid. Nende organiseerimisel asutati Võrru viiuli orkester, mis sai kuulsaks kogu Lõuna-Eestis ja kaugemalgi.

---

1 "Töörahva Elu" nr.65, 7.juuni 1965.

2 Ehrmann, K. "Kannel" viiekümne aastane,Võrus 1931, lk.13.

Näiteks kutsuti orkestrit esinema Pihkvasse, Valka, Marienburgi (praegune Alūksne) ja mujale.[1] Andersonide asutatud orkester juhtis Võru muusikaelu veerand sajandit, tuues publiku ette nõudlikumaidki helitöid, saates ühtlasi "Kandles" laulumänge ja operette.

"Kandle" seltsi tegevus sai uuesti hoogu 1893.a., mil ta sai uued ruumid vöörastemaja "Rossia" hoonesse. Kuid needki ei olnud näidendite lavastamiseks kuigi sobivad. Kerkis päevakorda seltsile oma maja ehitamise küsimus. Selleks hakati usinasti pidusid korraldama, mille sissetulek enamasti läks uue maja ehitamiseks.

Uus seltsimaja valmis 1900.a. detsembris. "Kandle" tegevus võtab uut hoogu. 1901.a. oli seltsil 400 liiget.[2]

1910.a. moodustati seltsi juurde nn. toimkonnad 1. Köne ja kirjanduse toimkond, mille ülesandeks oli köne- ja kirjandusõhtute korraldamine, seltsi raamatukogu korrastamine, ajalehtede tellimine ja lugemislaua korrashoidmine. 2. Muusika toimkond, mille ülesandeks oli orkestri kontsertide korraldamine suveaias, muusika arendamine Võru linnas ja maakonnas. 3. Mängu ja spordi toimkond, mis õhutas sporditööd.

1912.a. teostati seltsimaja ümberehitamine. Võrut hakkasid külastama Tallinna teater "Estonia", Tartu "Vanemuine" ja Pärnu "Endla".

1914.a. seoses Esimese Maailmasõja puhkemisega seltsi tegevus soikus. 1917.a. võeti seltsi hoone sõjaväe kasutusse.

Kodanlusaegses Võru kultuurielus jäi kandvat osa etendama ikka "Kandle" selts. 1920.a. alates sai seltsi peamiseks tegevuseks näidendite lavastamine. Lavastajateks olid vennad Lapsonid. Nii repertuaari kui ka lavastuste tase oli madal.

---

1 Ehrmann, lk. 19
2 sealsamas, lk. 34.

Murrang Võru isetegevusliku teatrikunsti arengus algas 1927.a., mil näitejuhiks kutsuti Erich-Eero Bergmann - Pärgmäe. Tema aeg oli Võru teatris operetilavastuste hiigelajastu, kus suure menuga nägid rambivalgust kümned populaarsed operetid. Saatemuusika eest hoolitses tuntud dirigent ja helilooja Ed. Tamm. Dekoraatoritena töötasid A.Lepik E.Hallop ja J.Randoja.

Alates 1936/37.a. hooajast alustas Võru teater tegevust poolkutselise teatrina. Seda võimaldas möödunud kümne aasta tulemusrikas töö. Nimelt oli selle aja vältel antud 81 lavastusega 330 etendust ligemale 74000 vaatajale.[1]

Rekordarv kordi püsis laval H. Raudsepa "Mikumärdi" (18 etendust).[2] Teatri juures kujunes välja rida andekaid näitlejaid nagu Agathe Hiielo, Hilda Sabbe, Ira Ajangu, Herta Lember, Adeele Randoja, Arnold Lauring, Aug. Tammisaar jt.

"Kandle" seltsi tegevusega on seotud ka maakondlike laulupäevade korraldamise traditsiooni väljakujunemine.

Esimene teadaolev ilmalik laulukoor Võrumaal hakkas tegutsema Kanepi koolis 1820.-ndate aastate paiku. Koolinoored esinesid peamiselt kirikutes. 1859.a. toimus Harglas ulatuslik kihelkonna laulupidu, millest peaaegu köik koolid osa võtsid. Praegusest Võru rajoonist võtsid osa järgmised koolikoorid: Mönistest Lutsupalu, Ädese ja Kallaste kool, samuti Saru Andruse kool.[3]

1869.a. algul kölas Taaralinnast üle maa kutse esimesele suurele peole - esimesele eesti üldlaulupeole. Võrumaa laulurahva au kaitsesid esimesel üldlaulupeol Räpina, Pölva, Kanepi, Urvaste ja Röuge meeskoorid ning Tsooru pasunakoor, mille koosseisus oli 18 pillimeest. Võrumaa kooridest äratas üldist tähelepanu ühtlases vanas eesti rahvaröivais Kanepi meeskoor. [4]

Esimesest üldlaulupeost alates paneb end maksma mitmehäälne koorilaul.

---

1 Ivask, lk.32.
2 Ehrmann, lk.60
3 1969.a. Võru rajooni laulupäeva teatmik,lk.13.
4 "Töörahva Elu" nr.63, 21.juuni 1949.

Teiseks üldlaulupeoks, mis sai teoks 1879.a. Tartus, on Kanepi kõrval juba rida tunnustuse pälvinud Võrumaa koore nagu Rõuge, Kolepi, Urvaste, Vastseliina, Sammuka. Teisel üldlaulupeol esinevast 18 pasunakoorist on 5 Võrumaalt. Üldse on Võrumaa Tartu linna ja kreisi järel nii oma lauljate kui mängijate poolest teisel kohal. Esmakordselt korraldatud võistulaulmisel sai Kanepi meeskoor I auhinna, pasunakooridest Urvaste-Vaabina II auhinna.[1]

Alates 1882.a. hakkab "Kandle" selts korraldama maakondlikke laulupäevi, millel oli edaspidiseks viljastav ja organiseeriv mõju.

Suurem laulupäev viidi läbi 1896.a.suvel. Laule juhatas Miina Härma (Hermann)[2] 1911.a. laulupäevast võttis osa 20 laulukoori, 300 lauljaga.[3]

1934.a.[x] pärast laulupäeva esietendus operett "Marila", mille pealtvaatajaid oli 1169 inimest.[4]

Rahvusliku ärkamise ajal Fr.R. Kreutzvaldi poolt külvatud seeme rahvusliku kultuuri edasiarendamiseks, leidis töelised võimalused kasvamiseks koos nõukogude võimu taaskehtestamisega 1940.a. ja selle kindlustumisega ning edasiarenemisega Suure Isamaasõja järgsetel aastatel.

---

1 1969.a. Võru rajooni laulupäeva teatmik, lk.17.

2 Ehrmann, lk.26

3 sealsamas, lk.46.

4 Ivask, lk.32

x Vahepealsete aastate laulupäevade kohta puuduvad andmed

2. Nõukogulike kultuurielu aluste rajamine 1940 - 1941.a.

21.juunil 1940.a. kukutas eesti töörahvas oma kommunistliku partei juhtimisel kodanliku diktatuuri. Samal päeval moodustati Eestis rahvavalitsus, mis tugines töölisklassi, talurahva töötavate kihtide ning intelligentsi üha kasvavale poliitilisele aktiivsusele.

Uus valitsus asus põhiliste demokraatlike ümberkorralduste programmi teostamisele riigi poliitilises, majanduslikus ja kultuurielus.

Eestis alustati sotsialistliku ühiskonna alusmüüri rajamist. Uue elu kesksekс organiseerivaks ja suunavaks keskuseks maakondades said EK(b)P maakonnakomiteed ja 1941.a. jaanuaris loodud maakonna täitevkomiteed.

EK(b)P Võru Maakonnakomitee eesotsas oli August Kuhlberg, kes aitas aktiivselt kaasa nõukoguliku kultuurielu rajamisele maakonnas.

Esimese kultuuriasutusena Võrus ja maakonnas alustas tööd teater "Kannel", mille pidulikul avaaktusel 20.aug. 1940.a. esinedes A.Kuhlberg andis uue suuna teatri edaspidisele tegevusele:" Uus teater nõuab näitlejatelt rohkem kui vana. Senised vahekorrad on põhjalikult muutunud ja see peab peegelduma ka laval" [1]

Teatri tegevus oli hoogne ja pingeline. Igal laupäeval ja pühapäeval toimusid väljasõiduetendused maakonda. Samal ajal valmistati ette uusi lavastusi. Septembri alguses toodi lavale teatri dramaturgi Elmo Ploomi näidend„ Memmepojad". Proovid käisid ka H.Raudsepa näidendiga "Vedelvorst".

---

1 "Töörahva Elu" nr.1, 21.august 1940.

Tegevust alustasid ka seltsi "Võruhöim"naiskoor, meeslaulu selts, sümfooniamuusika selts ja "Kandle" seltsi segakoor, milline andis esimese kontserdi Paul Elkeni juhatusel 1940.a. 14.oktoobril.[1]

Üksteise järel avati rahvamajad ja raamatukogud maakonnas. Suurematesse keskustes tehti seda pidulikult ja kunagi ei puudunud EK(b)P Võru Maakonnakomitee esindajad. 6.okt. 1940.a. avati Mõniste rahvamaja, mille avaaktusel viibisid külalistena Võru maavanem V.Kender, koolivalitsuse juhataja K.Siilivask ja A. Kuhlberg.[2]

Maakonnas likvideeriti senised vabahariduse alal tegutsenud organisatsioonid. Nende poolt ülalpeetavad rahvamajad ja raamatukogud riigistati. Kohe hakati hoolt kandma uue kultuuriasutuste kaadri kasvatamise eest.

Esimesed maakondlikud poliitharidustöö kaadri kursused toimusid Võrus 1940.a. 18.nov.,kust võtsid osa rahvamajade ajutiste juhatuste esimehed või asetäitjad. Kursuse kavas olid järgmised küsimused:[3]

1. Lähemad ülesanded kultuuritöö alal
2. Poliitilise propaganda ja agitatsioonitöö ülesanded
3. Rahvamajade ülesanded ja organisatsioon
4. Rahvamajade tegevusringid
5. Noorsootöö rahvamajades
6. Raamatukogude ja lugemislaudade ülesanded

Eeltoodust näeme, et maa kultuuriasutuste uusi ülesandeid käsitleti suure põhjalikkusega. Rahvamaja juhatajate järgmine kokkutulek-seminar toimus 11.märtsil 1941.a.,millest võttis osa 31 rahvamaja juhatajat.[4]

---

1 "Töörahva Elu" nr.24, 15.okt.1940.
2. "Töörahva Elu" nr.20, 10.oktoober 1940.
3 "Töörahva Elu" nr.32, 20.november 1940.
4 "Töörahva Elu" nr.13, 19.märts 1941.

Seminaril arutati rahvamaja põhimäärust ja teisi aktuaalseid küsimusi. Seminari viis läbi Võrumaa poliithariduse inspektor Ruut, Liiv.[x]

Seminaride läbiviimist alustati ka ringijuhtidele. 1941.a. aprillis toimus 3 päevane seminar rahvatantsujuhtidele, millest võttis osa 48 ringijuhti.[1]

Koorijuhtide seminaril anti näpunäiteid kooride moodustamise kohta, repertuaari küsimuses, koorijuhtimise tehnikas ja harmoonias. Praktilises osas esines Võru naiskoor.

1941.a. jaanuaris hakkas tööle Võru Linna Keskrahvamaja, mille valdusse läksid endised vabaharidustöö organisatsioonid, orkestrid ja laulukoorid linnas. Esimeseks Võru Linna Keskrahvamaja juhatajaks kinnitas Eesti NSV Rahvahariduse Komissariaat kunstnik-kirjaniku Jaan Vahtra.[2]

Üle vabariigi valmistusid kultuuriasutused Eesti NSV 1.aastapäeva pidustusteks ja Eesti NSV kunstidekaadiks. Ettevalmistuste käigus loodi Võru Linna Keskrahvamaja juurde rahvatantsuring, lauluring ja näitering, kus valmistati ette lavaletoomiseks A.Mälgu näidendit "Neitsid lampidega".

Koos nõukogude võimu kehtestamisega Võrus algasid ettevalmistused Fr.R.Kreutzvaldi maja muutmiseks memoriaalmuuseumiks. Mitme aastakümne kestel meenutas vaid väike marmortahvel maja välisseinal eesti rahva väljapaistva kultuuritegelase kunagist kodu. Majast endast oli saanud aga lõbustuskoht - Võru käsitööliste Seltsi restoran. Kuigi Kreutzvaldi mälestuse jäädvustamise Selts üritas maja korduvalt ära osta, jäi see siiski üksnes püüdeks. Kodanlik valitsus abi ei osutanud ning ilma selleta, ainult seltsi vahenditega, ei tulnud maja viinaga kaubitsejate käest päästmisest midagi välja.

---

1 "Töörahva Elu" nr.20, 7.aprillil 1941.
2 "Töörahva Elu" nr.9, 10.märts 1941.
x Käesoleval ajal töötab Võru raj. Linnamäe Eriinternaatkoolis õpetajana

Dr.Fr.R. Kreutzvaldi Memoriaalmuuseumi asutamisele pani aluse Eesti NSV Rahvakomissaride määrus 10.veebruarist 1941.[1]

Avamiseks teostati ulatuslikke restaureerimistöid, mille käigus taastati maja siseruumid Kreutzvaldiaegsel kujul. Dr.Fr.R. Kreutzvaldi Memoriaalmuuseum avati külastajaile 1941.a. 28. juunil.[2]

x x x

Hoogsalt alanud nõukoguliku elu ülesehitamise katkestas Saksamaa reeturlik kallaletung Nõukogude Liidule.

7.juulil 1941 langes Võru fašistlike röövvallutajate vägivalla võimusesse. Otsiti üles kõik töörahva võimu kehtestamise eest võidelnud ausad nõukogude kodanikud, kes polnud jõudnud evakueeruda, ning paigutati Võru vanglasse. Ainuüksi 1941.a. vältel hukati Võrus ja Võrumaal ilma igasuguse seadusliku aluseta ligi kolm ja poolsada kõige eesrindlikumat inimest, nende hulgas tuntud võitlejad Karl Siilivask koos 16.aastase poja Jaan Siilivasega, Karl Hommik, Verner Lõhmus, Artur Visulin, August Kuhlberg ja palju teisi. Kogu okupatsiooniaja vältel viidi Võru vanglast teele, kust keegi enam tagasi ei tulnud umbes 750 inimest - uusmaasaajaid, pedagooge, ametnikke ja töölisi.[3]

Sünged fašistliku okupatsiooni aastad ja kahel korral linna läbinud sõjatanner laostas ka Võru kultuurielu.

Okupatsiooniaja esimestel aastatel jäi Fr.R. Kreutzvaldi Memoriaalmuuseum avatuks. 1942.a. külastas muuseumi 751 inimest, 1943.a. 895 inimest.[4] Toodud arvud näitavad, et ka nendel rasketel aegadel peeti au sees tutvumist meie rahva XIX sajandi kultuuriloo silmapaistva isiku elu ja tööga.

---

1 Eesti NSV muuseumid. Koostanud I.Rosenberg, Tln., 1961, lk.206.
2 sealsamas
3 Ivask, lk.16
4 dr.Fr.R.Kreutzvaldi Memoriaalmuuseumi andmed

1944.a. algul rindejoone lähenedes muuseum suleti. Muuseumi tolleaegsed töötajad juhataja Jaan Reinet ja muuseumihoidja Jakob Teder evakueerisid eksponaadid linnalähedastesse Kasaritsa ja Sõmerpalu valda.

Koos 1944.a. saksa sõjaväe teistkordse linna tulekuga paistis teravalt silma saksa fašistide alandav suhtumine eestlastesse ja meie kultuuriväärtustesse.

Kreutzvaldi muuseum muudeti SS- politsei asukohaks. Natslikud politseinikud olid korraldanud muuseumi ruumides joomapidusid, millest andsid tunnistust veini- ja viinapudelite hulgad, mis leiti muuseumi ruumidest. Teise korra ruumides senini hoolikalt hoitud Kreutzvaldi aegne seinakrohv ja tapeet oli löhutud ja löhkikistud,[1]

Lauluisa mälestussammas linnapargis jäeti küll alles, kuid otse mälestussamba kõrvale ehitasid sakslased oma hobusetalli. Teater "Kannel" oli suletud ja ruumid saksa sõjaväe käsutuses,

Nendel süngetel aastatel ei kaotanud rahvas vabaduselootust. Usinalt jälgiti ja levitati naabritele nõukogude raadioteateid. Hoiti kui silmatera eesti lendlehti ja ajalehti, mida salaja levitati.

---

1 ORKA fond R-1590, nim.,1, s.-ü. 182, 1.10.

3. Kultuurielu taastamine aastatel 1944 - 1950.

13.augustil 1944.a. vabastati Punaarmee vägede poolt Võru ja suurem osa maakonnast. Linna vabastamine toimus kiiresti. Tänu sellele kiirusele ei suutnud sakslased ka linna purustada. Küll aga önnestus pärastise linna pommitamise tulemusena tugevasti hävitada kesklinna suuri hooneid.

Juba vaenlase lahkumispäeva õhtupoolikul asusid Võrus tööle partei- ja nõukogude organid. Võrust sai ajutine Eesti NSV pealinn.

10.- 11.sept. 1944.a. toimus Võrus EK(b)P Keskkomitee III pleenum. 16.sept. 1944.a. tuli Võru kultuurimajas kokku Eesti NSV Ülemnõukogu oma kolmandaks istungjärguks.[1]

Nimetatud EK(b)P Keskkomitee pleenumil ja Ülemnõukogu istungjärgul tehti kokkuvõtteid eesti rahva kolme aasta pikkusest võitlusest Suures Isamaasõjas ja määrati kindlaks esmajärgulised ülesanded rahvamajanduse taastamiseks.

EK(b)P Keskkomitee sekretär N. Karotamm rõhutas oma kõnes pleenumil: "Kiires korras peavad tööle hakkama rahvamajad, kinod, teatrid, raamatukogud ja teised kultuuriasutused..."[2]

Esimese kultuuriasutusena maakonnas ja kogu vabariigis hakkas tööle Vastseliina raamatukogu, mille juhataja Liilia Tint[x] määrati ametisse juba 13.aug.1944 Eesti NSV valitsuse operatiivgrupi poolt.[3]

Pärast lahingurinde kaugenemist hakkasid võrulased korrastama oma kodulinna. Tänavad ja väljakud puhastati prahist ja mustusest, tulekahjude ja purustuste tõttu tekkinud risust. Taastamistöödel löid aktiivselt käed

1 Eesti NSV ajalugu, lk.556.
2 "Töörahva Elu" nr.9, 18.sept., 1944.
3 Erika Siilivase suulised mälestused.
x Käesoleval ajal töötab TRÜ õppejõuna

külge kommunistlikud noored, kelle abiga korrastati Võru Keskkooli hoone ja sakslaste poolt rüvetatud Fr.R. Kreutzvaldi memoriaalmuuseumi hoone.[1]

Üksteise järel hakkasid tööle linna tööstusettevõtted. Tegevust alustas ka Võrumaa Täitevkomitee kultuurharidusosakond, mille esimeseks juhatajaks oli praegune pensionär, Eesti NSV teeneline õpetaja ja Lenini ordeni kandja Erika Siilivask. Osakonna juhtida oli nii kultuuri- kui ka haridustöö Võru linnas ja maakonnas. Koolide elu juhtimise ja korraldamise küsimustega tegeles peamiselt kultuurharidusosakonna juhataja ja kultuuritööga osakonna juures asuv kultuuritöö inspektor. Esimeseks kultuuritöö inspektoriks oli Ruut Liiv. Osakonnale allusid valdades asuvad kultuurharidustöö instruktorid, igas vallas üks.

x x x

Võrumaa kultuuriasutuste ja kultuurharidusosakonna tööd suunas ja juhtis kohapeal EK(b)P Võrumaa Komitee.

EK(b)P Võrumaa Komitee büroo istungitel 1944.a. olid tähtsal kohal kultuuritöö probleemid maakonnas. Istungitel kuulati ära kultuurharidusosakonna juhataja aruandeid kultuuriasutuste kaadri kohta, rahvamajade ja raamatukogude ruumide olukorra kohta, kusjuures kohustati valdade täitevkomiteesid hoolitsema kultuuriasutuste ruumide korrastamise eest.

1944.a. 15.nov. büroo istungil arutati EK(b)P Keskkomitee III pleenumi otsuste täitmist maakonnas agitatsiooni ja propaganda töö osas. Otsuses kohustati rahvamajade juhatajaid rohkem rõhku panna näitliku agitatsiooni korrasolekule.[2]

---

1 Erika Siilivase suulised mälestused

2 EKPA fond 11, nim.6, s-ü 1, l.15

1947.a. jaanuari büroo istungil arutati rahvamajade tööd Eesti NSV Ülemnõukogu valimiste ettevalmistamise käigus. Otsuses kohustati köiki isetegevusringe alustama ettevalmistusi ettekannete õppimiseks, et esineda Eesti NSV Ülemnõukgu valimiste päeval.

1947.a. 19.sept. büroo istungil arutati kultuurhariduslike asutuste tööd viljavarumise perioodil. Otsuses nähti ette välja panna rahvamajade näitlik agitatsioon viljavastuvõtu punktidesse, veskitesse, rehepeksumasinate juurde ja külanõukgudesse. Valla parteialgorgi sekretäre kohustati süstemaatiliselt kontrollima rahvamaja juhatajate ja kultuurharidusinstruktorite tööd ja osutama praktilist abi.[1]

Pleenumil 1947.a. juulis kritiseeriti maa kultuuriasutuste tööd, kusjuures märgiti, et rahvamajadel on suured puudujäägid ajakohase repertuaari valikul. Läbiviidavad poliitõppused on süsteemitud ja sisutud. Raamatukogud ei planeeri oma tööd ja tegelevad vähe uudiskirjanduse soovitamisega lugejatele. Vähene on olnud kommunistlike noorte osavõtt raamatukogu tööst. Kritiseeriti ka teater "Kandle" tööd, kus puudus süstemaatiline poliitõppus.[2]

1948.a. VII pleenumil 23.märtsil arutati parteiorganisatsioonide osa maatöörahva kultuurilise teenindamise parandamisel. Parteiorganisatsioone kohustati kontrollima kunstilise isetegevuse ja köigi kultuuriasutuste ideelispoliitilist taset.[3]

1949.a. EK(b)P Võru maakonna V pleenumi päevakorras arutati küsimust, kuidas kommunistlikud noored võtavad osa kultuuriasutuste tööst. Aruandega esines ELKNÜ Võru maakonnakomitee sekretär Feliks Pärtelpoeg, Maakonnas töötas 81 rahvamaja, 34 rahvamaja juhatajad oli kommunistlikud noored ja 87-st raamatukogust 45-l olid juhatajad komsomolid.[4]

---

1 EKPA fond 18, nim. 6, s.-ü. 3, l.12.
2 EKPA fond 18, nim. 5, s,-ü. 5, l.76.
3 EKPA fond 18, nim. 7, s.-ü. 8, l.22.
4 EKPA fond 18, nim. 8, s,-ü. 7, l.161

Arvestades tookordseid raskeid olusid, kus Võrumaa paljudes valdades märatsesid bandiidid, tuleb nimetatud arve lugeda kõrgeteks.

EK(b)P Võrumaa Komitee juhtimisel paranes aastatel 1944 - 1949 maakonna kultuuritöötajate kaader, remonditi ja korrastati paljude kultuuriasutuste ruumid valdade täitevkomiteede abiga, paranes kultuuriasutuste sisuline töö.

Arvestades EK(b)P Võrumaa Komitee konverentside, pleenumite ja büroo istungite otsustega asus kultuuriharidusosakond taastama kultuuritööd Võru linnas ja maakonnas.

Õppetöö algus oli Võrumaa koolides ettenähtud 1.okt. 1944. Söjategevuse ja sakslaste purustuste tõttu oli 106-st koolihoonest täielikult hävinud 8.[1] Õpetajaid registreerus õppetöö alguseks 184, neist kutseta 51. [2]

Kutselisi kultuuritöötajaid, keda panna rahvamajade ja raamatukogude etteotsa, ei olnud. Söjakeeris oli laialikandnud endised 1940 - 1941.a. kultuuritööd alustanud inimesed.

Vaatamata suurtele kaadriraskustele, alustati õppetööd koolides ja üksteise järel alustasid tegevust ka rahvamajad ja raamatukogud.

1945.a. alguses oli Võrumaal registreeritud 80 rahvamaja, millest tegelikult töötasid pooled.[3] 80-st rahvamaja juhatajast olid 43 kohalike koolide õpetajad, kellel oma otseste tööülesannete tõttu koolis oli raske pühendada end täie jõuga rahvamaja tööle. [4]

Raamatukogusid registreeriti 1945.a. maakonnas 89, 70.000-lise raamatufondiga. [5]

---

1 ORKA fond R-1590, nim.1, s.-ü. 182, l.8.
2 sealsamas, l.9.
3 VRRA fond 650, nim. 1, s.-ü. 4, l. 2.
4 sealsamas, l. 212.
5 VRRA fond 650, nim. 1, s.-ü. 6, l.53.

Võru linnas kuulusid kultuurharidusosakonna juhtimisele teater "Kannel", maakondlik kultuurimaja, raamatukogu ja Fr.R. Kreutzvaldi Memoriaalmuuseum.

Esimene kontsert vabastatud Võrus toimus 1944.aa 7.sept. Kontserdil esinesid Nõukogude Armee üksuse lauljad ja tantsijad. [1]

17.sept. 1944.a. avati teater "Kandles" Eesti NSV teatri hooaeg. Esinesid teater "Kandle" näitlejad, laulis ooperisolist Elsa Maasik. [2]

Ka Võru isetegevuslike ringide töö koondub esialgu teater "Kandle" juurde. Siin hakkasid tegutsema sõnakunstnikud, instrumentaaltrio ja segakoor Paul Elkeni juhatusel.

Hoogsat tegevust alustas ka teater ise. Teatri direktoriks määrati võrulane Arno Lauring, näitejuhiks Tallinna Draamateatri näitleja Leo Martin. Pärast viimase lahkumist Võrust, asus näitejuhi kohale isetegevuslik näitleja, praegune Võru Rahvateatri näitleja Juhan Randoja. [3]

3.novembriks 1944. sai lavaküpseks L.Koidula näidend "Säärane mulk ehk sada vakka tangusoola." [4]

1944.a. sügisel alustas uuesti tegevust puhkpilliorkester. Endisele orkestrandile Dimitri Helindile tehti ülesandeks välja selgitada linna jäänud või uuesti linna saabunud orkestrante, otsida üles ja koguda kokku sõjaajal laialitassitud pillid. Selle organiseerimisel tegi D. Helind ära suure töö, nii et oktoobrikuul eksisteeris linnas jälle puhkpilliorkester.

Orkestrijuhiks kutsuti heade muusikaliste võimetega kooliõpetaja Samuel Onno. Kuu hiljem tegeles orkestri juhtimisega ka Eik Toivi, kes aastavahetusel läks üle tööle Tallinna. [5]

---

1 "Töörahva Elu" nr.7, 10.september 1944.
2 VRRA fond, 650, nim.1, s.-ü. 4, l.5.
3 sealsamas lk.14.
4 sealsamas, lk.28.
5 Juurikas,H. Puhkpillimuusika tekkimine ja areng Võrus. Käsikiri Võrus, 1967, lk.32.

Orkestril oli sel perioodil tegemist palju. Esinemised aktustel, miitingutel, aastapäevapidustustel, mõrvatute leinamiitingutel Võrus ja mujal. Ka "Kandles" toimuvatel pidudel mängis orkester tihti.

Maakonna keskseks klubiliseks asutuseks kujunes Võru Maakondlik Kultuurimaja, mis avati 14.jaan.1945.a.[1]

Sündmus oli pidulik. Tervitusköne pidas EK(b)P Võrumaa Komitee sekretär E.Raag. Äsjaavatud kultuurimaja juures hakkasid tööle näitering, rahvatantsuring, meeskoor ja puhkpilliorkester. Maakondliku Kultuurimaja esimeseks direktoriks sai endine "Kandle" näitleja Teet Silvet. [2]

1946.a. alguses andis Võru Maakondlik Kultuurimaja suurema iseseisva kontserdi, millega tähistati aastast tegevust. Kavas oli puhkpilliorkestripalu, keelpillide ansambli, naiskoori ja rahvatantsurühma ettekandeid. Kultuurimaja juures oli tööle rakendatud 9 ringi, kuhu oli koondunud üle 400 isetegevuslase. 3

1945.a. sügisel asus Võrru elama endine Odessa Konservatooriumi õppejõud, noor ja aktiivne pianist Maria Rešnikova, Tema organiseerimisel ja kohalike muusikameeste kaastoetusel organiseeriti 12-liikmeline poolkutseline sümfooniaorkester, milline tegutses väga aktiivse muusikakollektiivina kuni 1948.a. kevadeni, andes sel ajavahemikul arvukalt (üle 150) tõsise muusikalise sisuga kontserte Võrus, maakeskustes, ringreiside teel ka teistes Eesti NSV linnades ja asulates. Kollektiiv taotles hiljem üleminekut Eesti NSV Riikliku Filharmoonia koosseisu, kuid ebaühtlase taseme tõttu ei tulnud sellest midagi välja. Pärast M.Rešnikova [x] lahkumist 1947.a. jäi orkestrijuhiks Samuel Onno.

---

1 VRRA fond 650, nim. 1, s.-ü. 6, l. 71.

2 sealsamas

3 "Töörahva Elu", nr.10, 15.jaan.1946.a.

x M.Rešnikova läks 1947.a. tööle Riiga muusikapedagoogina.

1948.a. kevadel aga see poolkutseline kollektiiv lagunes.[1]

Vahepeal oli väljakujunenud heatasemeliseks kollektiiviks kultuurimaja puhkpilliorkester. 1948.a. detsembris esines 24- liikmeline heas kunstilises vormis orkester oma 50.tegevusaasta tähistamise kontserdil. 1948.a. jooksul andis orkester 7 iseseisvat, täiskavalist kontserti ja esines ka suvel pargis suvekontsertidega 8 korral. [2]

Pärast orkestrijuhi Samuel Onno lahkumist Võrust 1949.a. võttis taktikepi üle orkestrivanem, hea trompetist Helmut Käsper, kes aastate jooksul viis orkestri veel täielikumaks, kuni 40 mängijani. Igal hooajal õpiti üks kuni kaks kontsertkava.

Kohe pärast söda taastati ka Võru laulutraditsioonid. Võru mees ja naiskoori tolleaegne dirigent Paul Elken meenutas:" Juba paar nädalat pärast Võru vabastamist moodustati tookord Võrus viibiva N.Andreseni [x] hoolitsusel väike laulurühm, mis ka korduvalt esines."[3]

Varsti alustas tegevust ka mees- ja naiskoor, kuigi nende töös tuli alguses võita raskusi. Söjatules olid hävinud köik noodid ja kooride varad. Siiski suutsid laulumehed talve jooksul korduvalt esineda.

Võru meeskoor oli esimene kollektiiv, kes pani kölama eesti nöukoguliku laulu okupantidest vabastatud kodumaa pinnal.

Teater "Kannel" tegutses 1945.a. juba täie pingega. Aasta jooksul lavastati 5 uut näidendit. [4]

1946.a. esitas teater 6 uuslavastust.[5] Lühikest aega 1947.a. keskpaigast kuni 1948.a. alguseni

---

1 Juurikas, lk. 37.
2 "Töörahva Elu" nr.9, 12.jaan. 1949.
3 "Töörahva Elu" nr.68,25.juuni 1946.
4 "Töörahva Elu" nr.5, 13.jaan. 1946.
5 "Töörahva Elu" nr.8, 19.jaan.,1947.
x N.Andresen oli ENSV Rahvakomissaride Nöukogu esimehe asetäitja

tegutses teatri näitejuhina Ilmar Tammur, kes lavastas K. Simonovi näidendi "Vene küsimus" ja A.H.Tammsaare "Pörgupõhja uus vanapagan".

1948.a. aprillis liideti teater "Kannel" ja Valga teater "Säde", kusjuures moodustati uus Lõuna-Eesti teater, mille alaline baas jäi Valka. Seega aktiivne teatrialane tegevus Võrus mõneks ajaks soikub. Teatrid liideti selleks, et tugevdada teatri materiaalset baasi ja parandada näitlejate ainelist olukorda.

Koos nimetatud muusikakollektiividega alustas tegevust kultuurimajas rahvatantsuring Linda Malviste[x] juhatusel. Ei läinud mööda ühtegi esinemist ega kontserti, kus poleks esinenud rahvatantsijad. Ringijuhi Linda Malviste osa Võru ja Võrumaa rahvatantsu arendamisel on olnud suur. Tema initsiatiivil hakati regulaarselt korraldama seminare rahvatantsujuhtidele, kunagi ei ütelnud ta ära abist kohapeal. Aja puudusel, kuna maakond oli suur, abivajajaid aga palju, võeti tihti lisaks öötunnid.

Oma tööst maakondliku kultuurimaja rahvatantsurühmaga, selle tegevuse alguses meenutab L.Malviste: "See on olnud raske ja keeruline. Meie harjutused toimusid alguses teater "Kandle" ruumides, mis olid kütmata ja nii tuli sageli tantsida palitutes ja kinnastes". [1]

Isetegevusringide töö innustajaks ja hoogustajaks said isetegevuse ülevaatused ja olümpiaadid.

1945.a. toimus ülevabariiklik kooride, ansamblite, vokaalsolistide ja rahvatantsurühmade ülevaatus. Maakondlik ülevaatus viidi läbi märtsis. Tallinnasse saadeti Võru Maakondliku kultuurimaja meeskoor Paul Elkeni juhatusel ja rahvatantsurühm

---

1 "Töörahva Elu" nr.40, 21.aprill 1945.

x EPA rahvatantsuansambli juht

Linda Malviste juhatusel. Meeskoor saavutas vabariigis III koha ja rahvatantsijad II koha.[1]

Arvestades kaadriraskusi pööras kultuurharidusosakond juba algusest peale suurt tähelepanu kaadri kasvatamisele ja õpetamisele. Jätkati kultuuritöötajate seminaride läbiviimist, millele pandi alus 1940 - 1941.a. ja mis on jäänudki üheks kultuuritöötajate enesetäiendamise vormiks praeguseni.

Seminaridel, mida korraldati kord kuus, tutvustati kultuuritöötajaid aktuaalsete poliitiliste probleemidega, õpetati kultuuritöö pratilisi vorme ja meetodeid. Näitliku agitatsiooni valmistamine, massürituste organiseerimine, kaasaaitamine majanduslike probleemide lahendamisel, tehnilise dokumentatsiooni korrashoid - need küsimused olid peaaegu köikide seminaride töökavas.

Alates 1945.aastast alustati seminaride korraldamist ka isetegevusringide juhtidele, peamiselt rahvatantsu- ja näiteringijuhtidele. Suur puudus oli heast nõukogulikust repertuaarist. Eriti paistis see silma näiteringide tegevuses. Maakonna rahvamajade näiteringid mängisid enamuses eesti klassikute Ed. Vilde, A.H.Tammsaare, A. Kitzbergi jt. näidendeid, mis esitasid algajatele ringidele küllaltki suuri nõudmisi nii lavastuse kui ka näitlejameisterlikkuse osas. Kuivörd populaarne oli nõukoguliku sisuga näidend, näitab fakt, et 1949.a. ilmunud M.Talvesti "Brigadiri" mängisid peaaegu köikide rahvamajade näiteringid.

Maakonna rahvamajades oli näiteringe organiseeritud köige rohkem. 1946.a. 84-st rahvamajast 52-s tegutsesid näiteringid. Samal ajal laulukoore tegutses 27-s, puhkpilliorkestreid 7-s ja keelpilliorkestreid 15-s rahvamajas.[1]

---

[1] EKPA fond 18, nim. 5, s.-ü. 75, l.23.

Taoline olukord, kus näiteringe on kõige rohkem, on püsima jäänud praeguseni. 1970.a. tegutses rajooni kõigis 30 klubilises asutuses näitering. See on seletatav sellega, et näidendi võib lavastada ka ilma spetsiaalse ettevalmistuseta inimene. Laulukooridel ja orkestritel aga ei ole võimalik ilma vastava juhendajata tegutseda.

x

Võru endine raamatukogu oli sõjaajal täielikult hävinud. Raamatukogu töö alustamiseks saadi ilukirjanduslikke teoseid endiselt Võru-Petseri Kaitseväeringkonna raamatukogust ja mõnede sakslastega kaasaläinud eraisikute kogudest.

Raamatukogu alustas tööd 1944.a. sügisel endise restorani ruumides. Hiljem, kui hakkas tööle restoran, tõsteti raamatukogu välja. Raamatukogu leidis uue varjupaiga Lõuna-Eesti Teatri ruumides, kus aga aja möödudes tekkis sama olukord. Teatrile läks ruume vaja ja 2.nov. 1949.a. tõsteti raamatukogu välja. Kuna vastavaid ruume ei leidunud, pakiti raamatud kastidesse ja paigutati maakonna täitevkomitee keskkütteruumi. Alles kaks kuud hiljem 25.dets. 1949.a. sai raamatukogu ruumid, mis asusid kaupluse naabruses. Kuid seoses kaupluse laiendamisega tekkis veelkord raamatukogu ümberpaigutamise küsimus, mis toimus 1951.a. augustis-septembris Tartu tn.42 asuvatesse ruumidesse, kus raamatukogu asub ka praegu.[1]

Seoses pidevate ümberkolimistega oli raamatukogu töö tugevasti häiritud ja sisulist tööd nendel aastatel tehti minimaalselt. Ruumiraskustele vaatamata raamatufond pidevalt täienes. Kui 1944.a.lõpus oli raamatukogus 900 nimetust, siis 1949.a. lõpuks oli juba 7174, [2]

1 Armilda Kanepi kirjalikud mälestused
2 VRRA fond 611, nim. 1, s.-ü. 38, 1.9.

x

XIX sajandi teisel poolel tekkinud rahvuslikke kultuuritraditsioone kandis ja arendas edasi Võrus 1881.a. loodud "Kandle" selts, milline etendas juhtivat osa Võru kultuurielus kuni nõukogude võimu kehtestamiseni 1940.a. Seltsi tegevuse tulemusena pandi alus laulu-, muusika-, ja näitekunsti viljelemisele Võrus ja maakonnas. Seltsi näitemängude mängimisest kasvas välja kodanliku perioodi lõpus poolkutseline teater, mis muudeti kutseliseks nõukogude võimu poolt 1940.a. lõpus. "Kandle" seltsi tegevuse tulemuseks oli ka maakondlike laulupäevade korraldamine.

Uus periood kultuuritraditsioonide edasiarendamisel algas koos rahvavõimu kehtestamisega 1940.a. juunis. Senised vabahariduse alal tegutsenud organisatsioonide ja seltside varad riigistati, maakonnas hakati välja arendama riiklike rahvamajade ja raamatukogude võrku. Algust tehti uue kultuuritöötajate kaadri kasvatamisega seminaride korraldamise teel. Võrus hakkas hoogsalt tegutsema teater "Kannel", meeskoor, segakoor ja puhkpilliorkester. 1941.a. 28. juunil täitus paljude progresiivsete inimeste soov, Võrus avati dr. Fr.R. Kreutzvaldi Memoriaalmuuseum. Nendel uue elu rajamise aastatel maakonnas oli nõukoguliku kultuurielu suunajaks ja innustajaks EK(b)P Võrumaa komitee, eesotsas August Kuhlbergiga.

Pärast nõukogude rahva võitu Suures Isamaasõjas fašistlike anastajate üle, algas kõige selle taastamine ja edasiarendamine, mis oli loodud 1940 - 1941.a.

Aastatel 1944 - 1950 taastati täielikult Võru maakonna ja Võru linna kultuurielu. Arendati välja maa kultuuriasutuste võrk, kasvatati uut kaadrit. Võrus kujunesid tugevateks isetegevuskollektiivideks Võru Maakondliku Kultuurimaja puhkpilliorkester, rahva-

tamtsukollektiiv ja meeskoor, millised leidsid tunnustust kogu vabariigis. Nende aastate jooksul taastati ka Võru maakondlike laulupäevade traditsioon (vt. ptk. IV)

Aastatel 1944 - 1950 pandi alus sotsialistliku kultuuri edasiarendamiseks järgnevatel aastatel.

II Peatükk

Raamatukogude osa Võru kultuurielus

V.I.Lenin pidas rahva kultuurilise taseme määramisel põhiliseks näitajaks raamatukogude olukorda. Artiklis "Mida võib teha rahvahariduse heaks" V.I.Lenin kirjutas:"Haridustöö mõistlikku korraldust määratakse selle järgi, kui palju raamatuid laenutatakse lugejatele koju, missuguseid mugavusi pakutakse elanike enamusele".[1]

Esimese sõjajärgse viisaastaku (1946-1950) edukas täitmine võimaldas kiirendatud tempos jätkata sotsialistlikku ülesehitustööd meie maal. Ülemineku kolhoosikorrale loodi eeldused põllumajandusliku tootmise kasuks,elanikkonna materiaalse heaolu tõusuks ja vormilt rahvusliku ning sisult sotsialistliku kultuuri arenguks.

Ühiskonna kultuuritaseme kasv ja nõukoguliku ellusuhtumise kasvatamine olid üheks eeltingimuseks, et kindlustada sotsialistliku ühiskonna edukas ülesehitamine.

Üks tähtsamaid elanikkonna kultuuritaseme näitajaid on raamat, tema sisu ja levik. Hea kirjanduse osatähtsus inimeste kasvatamisel, poliitiliste ja moraalsete tõekspidamiste kujundamisel omab ületamatut kohta igas ühiskonnas.

---

[1] V.I.Lenin. Teosed, 19.kd.,lk.249.

Kirjandus muutus köigile kättesaadavaks nöukogude võimu perioodil tänu tema odavusele ja laiale raamatukogude võrgule, mis arendati välja 1950-ndatel aastatel.

Nöukogude Liit on kogu maailmas esikohal oma raamatutoodangult ühe elaniku kohta. Nöukogude Liidus antakse välja 25 % kogu maailma raamatutoodangust, iga päev ilmub meie maal trükist üle 4 miljoni raamatu, rohkem kui 5 raamatut aastas iga elaniku kohta. Liiduvabariikide hulgas asub selle näitajaga esimeste seas Eesti NSV.

Kui söjajärgsel 1945.a. ilmus 535 nimetust raamatuid 4,3 miljonis eksemplaris, siis praegu ilmub aastas keskmiselt juba üle 1500 nimetuse mitmesuguseid raamatuid, mille kogutiraaž ulatub üle 8 milj. eksemplari.[1]

1. Partei ja valitsuse otsused raamatukogude töö kohta

Raamatukogude tegevusele pöörati tähelepanu köigis söjajärgsetes tähtsamates partei- ja valitsuse otsustes, kus puudutati kultuurielu küsimusi. Nöukogude Liidu Kommunistliku Partei XIX kongressil 1952.a. vastu võetud direktiivides NSV Liidu arendamise viienda viie aasta plaani kohta aastaiks 1951-1955. nähti ette raamatukogude võrgu laiendamist meie maal.

Selle otsuse täitmiseks arendati 1950-ndatel aastatel raamatukogude vörk välja ka Eesti NSV rajoonides. Keskseks raamatukoguks rajoonis sai rajooniraamatukogu, kelle otseseks ülesandeks oli pidevalt juhtida külaraamatukogude tööd ja kontrollida nende tegevust.

---

1 Laus,L. Fakte,kilde, vördlusi meie kultuurielu eilsest,tänasest,homsest, Tln.,1963,lk.107.

Uus periood raamatukogude tegevuses algas 1956.aastast. NLKP XX ja XXI kongress püstitasid uued suured ülesanded meie rahvamajanduse arendamiseks. Sellega seoses tuli raamatukogudel oma tööd suunata nii, et kaasa aidata kommunistliku ühiskonna inimese kujundamisele, et tutvustada Nõukogude valitsuse poliitikat.

1959.a. septembris võttis NLKP Keskkomitee vastu eraldi otsuse "Raamatukogunduse olukorrast ja selle parandamise abinõudest meie maal", kus määrati raamatukogude ülesanded kommunistliku ühiskonna laiahaardelise ehitamise perioodil. Raamatukogude põhieesmärgiks on Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse poliitika selgitamine, kommunistlikule kasvatustööle kaasaaitamine nõukogude inimeste kommunistliku teadlikkuse ning kultuurilise ja tehnilise taseme tõstmisel, rahva vaimsete vajaduste rahuldamine trükisõna kaudu.[1]

NLKP XXII ja XXIII kongressi ning NLKP pleenumite materjalid on olnud raamatukogude töö orientiiriideks edaspidises töös.

Kultuuriküsimusi vaagiti ka kohalikes partei- ja valitsuse organites. Köikide EKP Võru rajooni parteikonverentside, mis toimusid aastatel 1950 - 1970, päevakorras on olnud kultuuritöö küsimused. Tõsi, otsused on võrdlemisi üldsõnalised ja konkreetselt raamatukogude tööd analüüsiti vähe. Põhjalikumalt käsitleti raamatukogude tööd EKP Võru Rajoonikomitee 1954.a. III pleenumil, kus võeti vastu otsus laiendada raamatupropagandat rändraamatukogude ja laenutuspunktide loomise teel.[2]

1956.a. 7.märtsil kuulati Võru Linna Lasteraamatukogu tööaruannet Võru Linna TSN Täitevkomitee istungil. Raamatukogu töö tunnistati rahuldavaks

---

1 Raamatukogunduse olukorrast ja selle parandamise abinõudest meie maal, Tln., 1961, lk.193
2 EKPA [illegible] f. 4896, nim. 10, s.-ü. 3, l.8.

ja võeti vastu otsus raamatukogu ruumide laiendamise kohta. Kahjuks ei ole seda otsust suudetud tänaseni täita.

Põhjalikult arutati kultuurielu küsimusi 1964.a. märtsis Võru Rajooni TSN istungjärgul, mille otsuses nähti ette kultuuriasutuste materiaalse baasi korrastamise ja laiendamise abinõud. Peale selle nähti ette muuta kultuuriasutiste näitlik agitatsioon konkreetseks ja aktuaalseks, rahvaste sõpruse ja internatsionalismi süvendamiseks viia läbi mitmesuguseid massüritusi, suurendada individuaalset tööd raamatukogude lugejate hulgas, paremini valgustada kommunistliku töö liikumist, eesrindlikke töökogemusi jne.[1]

Kokkuvõtteks tuleb märkida, et raamatukogude töö aluseks aastatel 1950 - 1970 on olnud NLKP kongressidel ja pleenumitel vastuvõetud otsused ja juhised. Võru rajooni kohalikud partei- ja valitsusorganid on oma otsustes raamatukogude tööle osutanud õige põgusat tähelepanu. Kui päevakorras on olnud kultuurialased küsimused, on pearõhk asetatud klubiliste asutuste tegevuse analüüsimisele.

Kavandatud abinõude ja direktiivide alusel hakkas paranema raamatukogude sisuline töö, materiaalne baas ja kaadri probleem.

2. Raamatukogude juhtimine ja kaader

Raamatukogude keskseks juhtimisorganiks vabariigis kuni 1953.aastani oli Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuv Kultuurhariduslike Asutuste ~~Asutuste~~ Komitee, mis asutati 1945.a.[2] Komitee raamatukogude osakonna ülesandeks oli peale riiklike rahva-

1 VRRA f. 474, nim.1, s.-ü. 172, l.16.
2 Nõukogude Eesti raamatukogundus. Artiklite kogumik II, Tln, 1964, lk.36.

raamatukogude töö juhtimise teostada riiklikku järelvalvet teiste süsteemide (ametiühingu-, kolhoosi-, kooli ja lastekodude)raamatukogude üle, võtta nad rajooni (linna) TSN täitevkomitee kultuurhariduse osakonna kaudu riiklikult arvele ja koostada nende kohta igal aastal riiklik statistiline aruanne.

1953.a. reorganiseeriti juhtivate kultuuriasutuste süsteem. Need asutused läksid üle Eesti NSV Kultuuriministeeriumi alluvusse. See andis võimaluse paremini kontsentreerida ja koordineerida kultuurielu juhtimist ja kasutada otstarbekamalt kultuurialadele eraldatud majanduslikke resursse.

1961.aastast alates juhib vabariigi raamatukogude tööd Eesti NSV Kultuuriministeeriumi Kultuurihariduslike Asutuste Valitsuse Riiklik Raamatukogude Inspektsioon, kelle ülesandeks on koordineerida kõikide süsteemide raamatukogudevahelist tööd.

Kultuuriasutuste kõrgema instantsina rajoonis juhib raamatukogude tegevust rajooni TSN täitevkomitee kultuuriosakond. Metoodiline, teatme- bibliograafiline töö ja otsene kontroll raamatukogude võrgu üle rajoonis kuulub rajooniraamatukogule, millised üle vabariigi asutati 1950.a. seoses rajooniseerimisega.

Võru Rajooniraamatukogu teenindab linna ja kogu rajooni elanikkonda, ta on rajooni keskseks riiklikuks raamatukoguks, kes on ühtlasi ka kõigi rajoonis asuvate raamatukogude metoodiline juhendaja ja abistaja.

Raamatukogude metoodilise töö esimeseks etapiks pärast sõda olid aastad 1945 - 1949. Nendel aastatel mindi Eesti NSV raamatukogudes üle kodanlikust Eestist pärinevate tööviiside kasutamiselt nõukogude raamatukogunduse töömeetoditele.

Aastaid 1950 - 1959 võib lugeda raamatukogude metoodilise töö järgmiseks etapiks, millisel oli tegemist nõukogude raamatukogunduse edasiarendamisega.

Alates 1951.aastast hakati järjekindlalt korraldama rajooniseminare. Kuni 1956.aastani peeti iga kuu (peale suvekuude) kahepäevane seminar, millest pidid osa võtma kõigi külaraamatukogude juhatajad. Aastatel 1950 - 1959.a. oli Võru rajoonis 14 külaraamatukogu (vt. lisa 1).

Seminaridel analüüsiti raamatukogude sisulist tööd ja anti juhiseid edasise töö parandamiseks. Suurt tähelepanu osutati seminaridel vajalike praktiliste tööoskuste andmisele. Selleks viidi peaaegu igasse seminari tööplaani kataloogimise küsimused ja kartoteekide koostamine. Näitliku agitatsiooni valmistamiseks õpetati plakatkirja, raamatukogulike plakatite valmistamist ja raamatunäituste ettevalmistamist ning kujundamist.

1950-ndate aastate keskpaigast alates hakati praktiseerima ka näitlike massiürituste läbiviimist seminaride ajal. Näiteks 1955.a. viidi läbi näitlik lugejate konverents Mstislavski romaani "Künnivares kevadine lind" põhjal, millist vaatsid peale rajooni kultuuriasutuste 30 töötaja ka linna elanikud, kokku 150 osavõtjat.[1]

1950-ndatel aastatel hakati korraldama ekskursioone teistesse vabariigi raamatukogudesse, nende tööga tutvumise ja töökogemuste saamise eesmärgil. Üks esimesi taolisi ekskursioone Võru rajooni raamatukogude töötajatele viidi läbi 1955.a. suvel, kus tutvuti Narva, Kohtla-Järve, Rakvere, Paide, Türi ja Viljandi rajooni raamatukogudega. [2]

1958. ja 1959.a. seminaridel hakati propageerima avariiulite sisseseadmist. Raamatukoguhoidjad suhtusid sellesse algul kõhklevalt. Sellepärast vajas uudne ja vööras meetod propageerimist ning raamatukogude juhendamist.

---

1 VRRA fond 611, nim.1,s.-ü. 19,l.19.
2 VRRA fond 611, nim.1,s.-ü. 23,l.8.

1950-ndate aastate metoodilise töö tulemusena hakati Võru rajooni külaraamatukogudes kasutama uusi raamatupropaganda vorme nagu lugejate konverentse, kirjanduslikke kohtuid, elavaid ajakirju jms. Nendel aastatel loodi raamatukogude juhtimiseks kindel korraldus ja kujunesid välja töövormid.

1950-ndate aastate lõpust algas raamatukogude metoodilises töös uus etapp. 1959.a. septembris said raamatukogud NLKP Keskkomitee otsusega "Raamatukogunduse olukorrast ja selle parandamise abinõudest meie maal" tegevusjuhendi. Otsuses nõuti raamatukogude töö parandamise kõrval ka metoodilise juhtimise tugevdamist.

Seoses 1959.a. lõpus endise Antsla ja Vastseliina rajoonide liitmisega Võru rajooni külge, suurenes Võru rajooni külaraamatukogude arv 14-lt - 53-le. Seega suurenes ka Võru Rajooniraamatukogu tööpiirkond.

1960-ndate aastate rajooniseminaride kavas, milliseid 1964.a. sügisest korraldati kord kvartalis, jäid püsima teemad raamatukogunduse kursusest. Enam rõhku hakati panema individuaalsele tööle lugejatega, tema lugemise juhtimisele. 1960-ndate aastate keskpaigast kerkivad üles raamatukogukasutajate sotsioloogilise uurimise küsimused. Põhjalikumalt hakati seminaride käigus käsitama täiskasvanute ja laste diferentseeritud teenindamise vajadust. Põhjalikumalt hakati rääkima ka üksikute kirjandusliikide propagandast. Näiteks 1962.a. I kv. seminaril anti juhiseid loodusteadusliku kirjanduse propageerimiseks,[1] 1965.a. III kv. seminari kavas oli põllumajandusliku kirjanduse propaganda.[2] 1967.a. I kv. seminari põhiteemaks oli töö ühiskondlik-poliitilise kirjanduse propageerimisel.[3]

1964.a. toimus rajooniraamatukogude metoodikanurkade ülevaatus. Paremate rajooniraamatukogude seas tõsteti esile ka Võru Rajooniraamatukogu metoodikanurga head sisustust, vaatamata sellele, et ruumi nurga sisustamiseks oli minimaalselt.

---

1 VRRA fond 611, nim. 1, s.-ü. 53, l.18.
2 VRRA fond 611, nim. 1, s.-ü. 79, l.10.
3 Võru Rajooniraamatukogu 1967.a. informatsiooniline aruanne, lk.14.

Külaraamatukogude vahetuks metoodiliseks abistamiseks käiakse rajooniraamatukogust neid kohapeal juhendamas. Võru Rajooniraamatukogus on koostatud sellekohane graafik, kusjuures rakendatakse ka lasteraamatukogu töötajaid. Ülesandeks on võetud kontrollida iga külaraamatukogu aastas 1-2 korda. Seda on üldjoontes täidetud 1962.a. külastati külaraamatukogusid (kokku 49) 52-l, 1965.a.60-l, 1967.a. 71-l ja 1969.a. 61-l korral.[1] Möningad paremini töötavad raamatukogud on aasta jooksul jäänud külastamata, teistes on vajaduse korral käidud rohkem. Raamatukogude külastuse põhiliseks eesmärgiks on olnud individuaalne metoodiline töö raamatukoguhoidjaga. Külastuste tulemusena koguneb rajooniraamatukogusse kirjalikku materjali, mille alusel järgmisel külastamisel vaadeldakse just seda, mis eeskätt vajab juhendamist ja abistamist.

Suuremad võimalused rajooni raamatukogude metoodiliseks juhendamiseks ja kogu metoodilise töö edasiarendamiseks avanesid 1968.a.kevadest seoses metoodikute kohtade sisseseadmisega rajooniraamatukogu ja lasteraamatukogu juurde.

Võrreldes 1950-ndate ja 1960-ndate aastate metoodilist tööd, võib märkida, et 1960-ndate aastate metoodiline töö on muutunud konkreetsemaks, rajooniseminarid regulaarsemaks ja sisutihedamaks. Rohkem on hakatud tähelepanu pöörama individuaalsele konsultatsioonile.

Positiivse kõrval on veel rida puudusi. Metoodilist tööd tuleks planeerida mitmeks aastaks ette, et tagada järjekindlamat tegevust. Rohkem peaks arvestatama raamatukogude erinevusi ja raamatukoguhoidjate ettevalmistust. Senini on vähe tähelepanu pööratud individuaalsele tööle lugejatega ja lastetööle.

---

1 1962, 1965, 1967, 1969.a. Võru Rajooniraamatukogu informatsioonilised aruanded

Vähene on raamatukoguhoidjate oskus kasutada bibliograafiaid ja üldse teatmeteoseid, mistöttu ei ole nad võimalised ses osas küllaldaselt juhendama ka lugejat.

Edaspidi metoodilise töö võtete tugevdamise ja süvendamisega koos peaks uurima nende mõju raamatukogude tegevusele ja rajama metoodilise juhendamise üha rohkem teaduslikele alustele.

1950-ndate aastate alguses kujunes välja nii Võru Rajooniraamatukogu kui ka Lasteraamatukogu töötajate põhiline kaader.

1952.a. 20.novembrist asus rajooniraamatukogu juhataja kohale Armilda Kanep, kes töötas samas raamatukogus 1951.a. 15.jaanuarist äsjaloodud rändfondi juhatajana. Õige peagi sai A.Kanep raamatukogunduse edasiarendajaks kogu rajoonis. Tema initsiatiivil muutusid regulaarseteks ja sisukateks raamatukogutöötajatele läbiviidavad seminarid, aasta- aastalt paranes raamatukogu sisuline töö, paranesid raamatukogu töö põhinäitajad (vt.tabelid 6,8) A.Kanep täitis rajooniraamatukogu juhataja kohuseid kuni 1968.a.,mil siirdus samas raamatukogus metoodiku kohale. A.Kanepit on autasustatud rinnamärgiga "Eesti NSV kultuuritöö eesrindlasi" ja NSV Liidu Kultuuriministeeriumi rinnamärgiga "Eesrindliku töö eest".

Staažikas raamatukogutöötaja on ka Liidia Vasjukova, kes töötab rajooniraamatukogus 1955.aastast, alguses lugemissaali juhatajana, praegu rändfondi juhatajana. L.Vasjukova on sellest ajast alates kujundanud maitsekalt köik rajooniraamatukogus korraldatud raamatunäitused ja raamatukogulikud plakatid. 1968.aastast hooldab ühiskondliku töö korras rajooni raamatukogude vahetusfondi.L.Vasjukova on aktiivne kodu-uurija.

1963.aastast töötab rajooniraamatukogus laenutusosakonna juhataja Liivi Zillmer, kelle hoole all on korras kataloogid ja kartoteegid.

Lugemissaali juhataja Helju Tsvalko töötab 1966.aastast alates. 1968.a. 15.maist juhatab Võru Rajooniraamatukogu Eha Tillmann, kes 1969.a. omandas mittestatsionaarselt kõrgema raamatukogunduslik hariduse Ed. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilises Instituudis. Samal aastal kaitses E.Tillmann edukalt diplomitööd teemal "Võru rajooni külaraamatukogude kasutajaskonna kujunemist mõjutavad tegurid", milline on hinnatav sotsioloogiline uurimus. Uurimuslikku tendentsi on viimastel aastatel tunda ka Võru Rajooniraamatukogu töös ja töötulemuste analüüsis.

1970.a. töötas Võru Rajooniraamatukogus

hariduse järgi

kõrgem raamatukogunduslik	- 1
kesk-eri (raamatukogunduslik)	- 2
kesk	- 3
9 kl.	- 1
Kokku	7 töötajat

tööstaaži järgi raamatukogunduse alal

1 - 5 aastat	- 1
5 - 10	- 3
10 - 15	- 1
15 - 20	- 2
Kokku	7 töötajat

Võru Linna Lasteraamatukogu asutati 1951.a. 15.okt. Võru Rajooniraamatukogu lasteosakonna baasil.[1] Lasteraamatukogu organiseerijaks ja esimeseks juhataja oli Heli Paat- Koik, kes töötas rajooniraamatukogus 1946.a. novembrist. 1950-ndatel ja 1960-ndate aastate alguses tegutses H. Koik aktiivse isetegevuslasena, mängides edukalt kaasa Võru Rajooni Kultuurimaja näiteringis, hiljem rahvateatris. Praegu töötab H.Koik Võru raj. TSN TK Kultuuriosakonnas.

---

[1] Võru Linna Lasteraamatukogu kroonika, lk.1.

Pärast H.Koiki lahkumist asus lasteraamatukogu juhataja kohuseid täitma Marta Paat, kes 1950-ndatel aastatel oli aktiivne isetegevuslane, lauldes kaasa kultuurimaja naisansamblis ja esinedes ka solistina. M.Paat on köigi nende aastate jooksul suure armastusega kasvatanud lastes austust raamatu ja lugemise vastu, organiseerinud huvitavaid ja lastepäraseid raamatukogu massüritusi. Kogu lastetöö juhendamine küla- ja kooliraamatukogudes on lasunud kuni 1968.aastani üksinda tema ölul. Köige selle kõrval on M.Paat aastast-aastasse täitnud paljusid ühiskondlikke ülesandeid.Tema tööd raamatukogunduse edasiarendamisel ja isetegevuse põllul on ära märgitud arvukate kiituste ja aukirjadega.

Kauaegne lasteraamatukogu laenutaja oli Emilie Pelju, kelle raamatukogutöötaja tööstaaž mahtus aastatesse 1949 - 1962.[1] Praegu töötab laenutajana Heidi Ratas-Eigi.

Võru Rajooniraamatukogu ja Võru Linna Lasteraamatukogu kaadri kohta kokkuvõtteks võib öelda,et mölemate raamatukogude juhtiv kaader kujunes välja 1950-ndate aastate alguses ja on jäänud püsima praeguseni. Arvestades raamatukogutöötajate võrdlemisi madalat töötasu (1950-ndatel aastatel 45-55 rbl.kuus) tuleb püsivuse põhjust seletada ainult armastusega raamatukogu töö vastu.

Lasteraamatukogus on aastate 1951 - 1970 jooksul vahetunud ainult 2 töötajat, rajooniraamatukogus samade aastate jooksul 14 töötajat, nendest 9 laenutajat.

---

[1] Võru Lasteraamatukogu kroonika, lk.4.

3. Lugejate teenindamine

a) Raamatufondid

Raamatukogu töö edukus sõltub suuresti sellest, kui otstarbekalt on komplekteeritud tema raamatufond. Hästi komplekteeritud raamatufond võimaldab rahuldada lugejate huve ja tõstab raamatukogu populaarsust elanikkonna hulgas.

Raamatufondi õigest komplekteerimisest oleneb kogu raamatukogu ideelis-poliitilise kasvatustöö tase. Sellepärast arvestatakse raamatukogude komplekteerimisel kõigepealt seda, et see abistaks NLKP kongressidel ja Keskkomitee pleenumitel ülesseatud teoreetiliste probleemide ja praktiliste ülesannete lahendamist, oleks kooskõlas teenindamispiirkonna majanduse ja kultuurielu perspektiivplaanidega.

Rajooniraamatukogud on oma fondide komplekteerimise printsiipidelt universaalsed, nende fondidesse kogutakse kirjandust kõikidelt teadusaladelt. Võru Rajooniraamatukogu fondi koostisest annab pildi tabel 3, millest nähtub, et vaadeldavate aastate 1950-1970 jooksul raamatufondis kõige suurema protsendi moodustab ilukirjandus, moodustades 1950.a. üldfondist 32,7 %, 1961.a. 38 %, 1970.a. 47,2 %, Seega ilukirjanduse osa fondis on järjest kasvanud. Vabariigi rahvaraamatukogude üldfondis 1963.a.[x] moodustas ilukirjandus 37,7 %.[1] Võru Rajooniraamatukogus ilukirjanduse % 1963.a. oli 39,4, seega ligi 2 % suurem vabariigi keskmisest.

Ilukirjandusele järgneb ühiskondlik-poliitiline kirjandus, mis 1950.a. moodustas üldfondist 26,2 %, 1961.a. 24,8 %, 1970.a. 18.7 %.

---

1 Nõukogude Eesti raamatukogundus. Artiklite kogumik II, Tln., 1964, lk. 49.

x Vabariigi rahvaraamatukogude üldfondi andmed on ilmunud ainult 1963.a. kohta.

Tabel 3

Võru Rajooniraamatukogu raamatufondi kasv
kirjandusliikide järgi aastatel
1951 - 1970 x

Aasta	Raamatute üldarv	Ühisk. pol. kirjand.	% üld-arvust	Loodust. kirjand.	%	Tehnika alane kirjand.	%	Põllum. kirjand.	%	Ilu-kirjand.	%
1951	8797	2305	26.2	407	4.6	394	4.4	521	5,9	2879	32,7
1952	12087	3749	31.0	655	5.4	738	5.9	920	7.6	3870	32.2
1953	15479	4863	31.4	797	5.1	925	5.3	1112	7.1	4824	31.2
1954	18425	5587	30.6	1002	5.4	1102	5.7	1437	7.3	5694	31.2
1955	21024	6196	29.4	1140	5.4	1300	6.1	1657	7.7	6428	30.6
1956	23002	6242	27.1	1266	5.5	1455	6.3	1820	7.9	8011	34,8
1957	25089	5527	22.1	1300	5.1	1580	6.3	1918	7.6	8786	35.0
1958	25145	6150	24.5	1348	5.2	1733	6.8	1977	7.7	9710	38.8
1959	28145	6614	23.5	1439	5.0	1840	6.8	1975	7.0	10828	38.6
1961	34130	8454	24.8	1647	4.7	2234	6.5	2174	6.3	12950	38.0
1962	36317	8535	23.5	1656	4.4	2450	6.7	2268	6.2	14272	39.1
1963	38818	9181	23.6	2109	5.6	2649	6.8	2004	5.1	15319	39.4
1964	41655	10028	23.9	1919	4.6	2845	6.8	1849	4.4	16707	40.0
1966	45943	10039	21.8	3167	6.9	3295	7.1	1546	3.3	19642	42.8
1967	46880	9497	20.2	2996	6.3	3309	7.0	1348	2.8	21049	45.0
1968	46018	8850	19.2	2841	6.1	3351	7.2	1214	2.6	22440	48.9
1969	42147	7684	18.6	2730	6.4	3341	7.9	1220	2.8	20250	47.9
1970	44714	8361	18.7	2876	6.4	3670	8.2	1221	2.7	21106	47.2

x Tabel koostatud VRRA f. 611, nim.1, s.-ü. 5, 10, 13, 19, 38, 40, 120, 129, 140, 193, 234, 240, 267, 285, 299, 326 ja Võru Rajooniraamatukogu 1966, 1967, 1968, 1969, 1970.a. statistilised aruanded

Vabariigi keskmine 1963.a. oli 19.9 %, Võru Rajooniraamatukogus 23,6 %, seega 3.7 % kõrgem vabariigi keskmisest. Ühiskondlik-poliitilise kirjanduse protsenti 1950-ndatel aastatel (30 - 22) tuleb lugeda liialt suureks. 1960-ndate aastate teisel poolel ühiskondlik-poliitilise kirjanduse osatähtsus fondis normaalseks, moodustades 20 - 18 % üldfondist.

Tehnikakirjandus moodustas üldfondist 1950.a. 4.4 %. 1961.a. 6.5 %, 1970.a. 8.2 %. Vabariigi keskmine oli 5.1 %, Võru Rajooniraamatukogus 6.8 %.Täiesti õigeks tuleb lugeda tehnikakirjanduse protsendi järkjärgulist suurenemist.

Loodusteadusliku kirjanduse protsent üldfondist moodustas 1950.a. 4.6 %, 1961.a. 4.7 %, 1970.a. 6.4 %. Loodusteadusliku kirjanduse vabariigi keskmine oli 1963.a. 4.1 %, Võru Rajooniraamatukogus 5.6 %, seega 1.5 % kõrgem.

Põllumajandusliku kirjanduse osatähtsus 1950-ndatel aastatel üldfondis oli küllaltki suur, moodustades keskmiselt 7.3 %. 1960-ndate aastate algusest see järjest väheneb, moodustades 1970.a. 2,7 % üldfondist. Põllumajandusliku kirjanduse osatähtsuse vähenemine üldfondis on täiesti seaduspärane nähtus, kuna kolhooside ja sovhooside keskustes asuvad külaraamatukogude fondid komplekteeritakse täielikult ilmuva põllumajandusliku uudiskirjandusega.

Ilukirjanduse, loodusteadusliku- ja tehnikakirjanduse osatähtsuse suurenemine fondis on toimunud ühiskondlik-poliitilise- ja põllumajandusliku kirjanduse vähenemise arvel.

Võru Linna Lasteraamatukogu fondi koostist võib jälgida tabel 4 järgi. Ka lasteraamatukogu fondis on kõige suurem osa ilukirjandusel, moodustades 1951.a. 28,9 %, 1955.a. 38,1 %, 1960.a. 39,3 %, 1961.a. 40.1 % ja 1970.a. 38,2 %.

Tabel 4

Võru Linna Lasteraamatukogu raamatufondi kasv kirjandusliikide järgi aastatel 1951 - 1970 [x]

Aasta	Üldarv	Ühisk. pol. kirjand.	% üld-arvust	Loodust. kirjan-dus	%	Tehnika-alane kirjand.	%	Ilu-kirjan-dus	%	Laste-kirjand.	%
1951	2886	345	11.8	131	4.5	56	1.9	836	28.9	1193	41,1
1952	5322	627	11.8	245	4.6	116	2.1	1743	32.8	1965	36.9
1953	7107	869	12.2	320	4.4	164	2.2	2522	35.4	2398	33.6
1954	9412	1184	12.5	506	5.3	218	2.3	3489	37.0	2820	29.9
1955	11638	941	8.0	704	6.0	378	3.2	4448	38.1	3259	27.8
1956	12653	1397	11.0	755	5.9	449	3.5	4858	38.5	3499	27.6
1957	13898	1334	9.5	827	5.9	548	3.9	5471	39.4	3791	27.3
1958	14902	1390	9.3	851	5.7	577	3.8	5852	32.4	4155	27.9
1959	16006	1449	9.0	856	5.3	633	3.9	6312	39.4	4563	28.5
1960	17272	1563	9.0	882	5.1	676	3.9	6790	39.3	4922	28.5
1961	18046	1676	9.3	939	5.2	767	4.2	6835	37.9	5133	28.5
1962	18222	1396	7.7	840	4.6	802	4.3	7139	39.2	5426	29.8
1963	19501	1441	7.3	953	4.8	905	4.6	7660	39.3	5643	28.9
1964	20040	1483	7.4	934	4.6	919	4.5	7972	39.8	5706	28.5
1965	20161	1452	7.2	839	4.1	931	4.6	8026	40.1	5779	28.7
1966	20921	1649	7.8	1081	5.1	956	4.5	8264	39.6	5882	28.1
1967	21357	1649	7.8	1112	5.2	978	4.5	8482	39.8	6009	28.1
1968	21164	1648	7.8	971	4.6	889	4.2	8667	41.1	5975	28.2
1969	20195	1556	8.8	991	4.9	896	4.4	7528	37.5	6188	30.7
1970	21374	1637	7.6	878	4.1	912	4.2	8163	38.2	6483	30.4

[x] Tabel koostatud VRRA f. 611, nim. 1, s.ü. 5, 10. 13, 19, 38, 40, 120, 129, 140, 193, 234, 240, 267, 285, 299, 326 ja Võru Linna Lasteraamatukogu 1966, 1967, 1968. 1969. 1970.a. statistilised aruanded

Aastate 1951 - 1970 jooksul on olnud võrdlemisi ühtlane lastekirjanduse osatähtsus. 1951.a. moodustas see 41,1 %, 1955.a. 27,8 %, 1960.a. 28,5 %, 1965.a. 28,7 % ja 1970.a. 30,1 %.

Ühiskondlik-poliitilise kirjanduse protsent 1950-ndatel aastatel köigub 12 - 9 % vahel. 1960-ndatel aastatel on ühiskondlik-poliitilise kirjanduse keskmine protsent üldfondist 7.6.

Loodusteadusliku kirjanduse osatähtsus fondis 1960-ndatel aastatel võrreldes 1950-ndate aastatega on vähenenud. Kui 1955.a. loodusteaduslik kirjandus moodustas 6 % üldfondist, siis 1965.a.4.1%.

Võrreldes loodusteadusliku kirjandusega on tehnikakirjanduse osa pidevalt suurenenud. 1951.a. moodustas see 1.9 %, 1955.a. 3.2 %, 1960.a. 3.9 %, 1965.a. 4.6 % ja 1970.a. 4.2 %. üldfondist.

1950-ndatel aastatel komplekteeriti Võru raamatukogud peamiselt ENSV-s spetsiaalselt raamatukogude varustamiseks loodud raamatukaupluse "Tallinna Bibkollektor" kaudu. 1960-ndatel aastatel oli fondi komplekteerimise allikaks kohalik raamatukauplus. Nagu tabelitest 3 ja 4 nähtus, on raamatukogu fondide koostis paranenud 1960-ndatel aastatel. Järelikult on otstarbekam kohalik komplekteerimine, mis võimaldab rohkem arvestada raamatukogu iseärasusi ja lugeja saab raamatu kätte kiiremini.

Paralleelselt fondide komplekteerimisega puhastatakse neid pidevalt aegunud kirjandusest, mis on kaotanud oma teadusliku ja praktilise väärtuse,et anda aukoht raamatukogus köige vajalikumale, köige uuemale ja löövamale poliitilisele ja tootmiskogemusi edasiandvale kirjandusele.

Raamatufondi liikumisest Võru Rajooniraamatukogus annab pildi tabel 1 ja graafik 1, millest näeme, et raamatufond on pidevalt suurenenud kuni 1968.aastani. Eriti intensiivselt on kasv toimunud 1950-ndatel

Tabel 1

Võru Rajooniraamatukogu raamatufondi kasv aastatel 1950 - 1970 [x]

Aasta	Raamatu-fond aasta algul	Aasta jooksul juurde tulnud	Kustu-tatud	Raama-tuid arvel aasta lõpuks	Juurde-kasvu %
1950	7174	1965	342	8797	
1951	8797	1200	88	10085	
1952	10085	2604	602	12087	
1953	12087	3869	477	15479	
1954	15479	3221	275	18425	
1955	18425	2866	267	21024	+139.2
1956	21024	2279	301	23002	
1957	23002	2219	132	25089	
1958	25089	2409	1532	25966	
1959	25966	3125	946	28145	
1961	30554	3701	125	34130	+62,4
1962	34130	3849	1662	36317	
1963	36317	3627	1126	38818	
1964	38818	3587	750	41655	
1965	42607	4410	1074	45943	+34,8
1967	45943	4349	3412	46880	
1968	46880	4691	5553	46018	
1969	46018	3663	7534	42147	
1970	42147	4292	1725	44714	-26,8

[x] Tabel koostatud VRRA f. 611, nim.1,s.-ü. 5,10, 13, 19, 38, 40, 120, 129, 140, 193, 234, 240, 267 285, 299, 326 ja Võru Rajooniraamatukogu 1966, 1967, 1968, 1969, 1970.a. statistilised aruanded.

Raamatufondi kasvu dünaamika Võru Rajooniraamatukogus ja Võru Linna Lasteraamatukogus aastatel 1951 - 1970 x

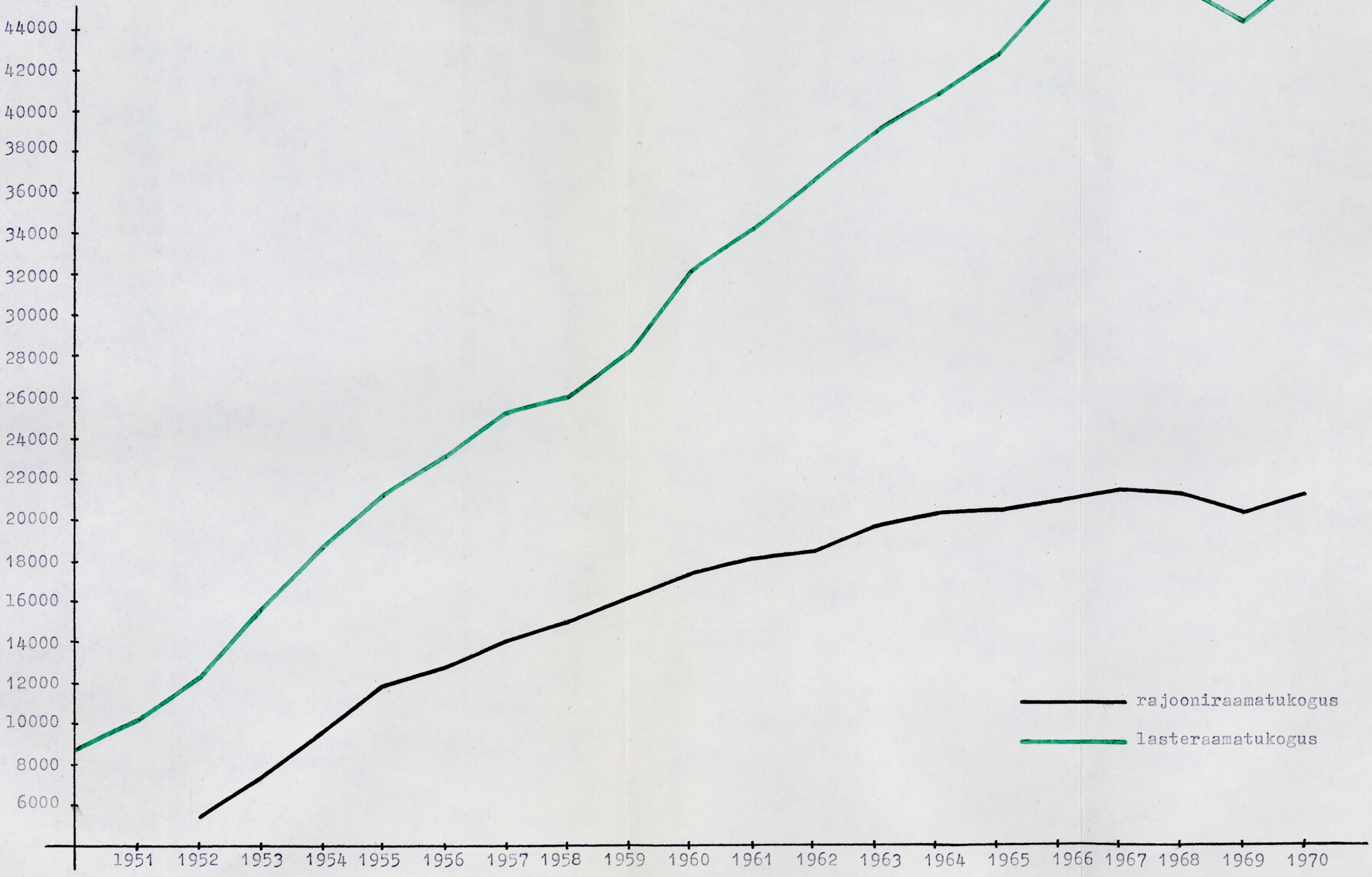

x Graafik koostatud tabelite 1 ja 2 andmetel

aastatel. 1955.a. oli raamatufondi juurdekasvu protsent võrreldes 1950.aastaga + 139,2, 1961.a. võrreldes 1955.aastaga oli see + 62,4 %, 1966.a. võrreldes 1961.aastaga + 34.8 % ja 1970.a. võrreldes 1966.aastaga - 26,8 %.

Kahekümne aasta jooksul on raamatufond suurenenud neli korda.

Köikides Võru rajooni raamatukogudes leidus palju mitteprofiilset kirjandust, mis ei leidnud kasutamist antud raamatukogu teenindamispiirkonnas, samuti oli mitmete raamatute eksemplaarsus liiga suur. See probleem lahendati 1968.a., mil Võru rajooni loodi rajooni vahetusfond, kuhu köikidest rajooni raamatukogudest koondati mitteprofiilne ja ülearustes dublettides kirjandus, samuti kohapeal kasutamata jäänud raamatud. Eelnevalt koostati igas raamatukogus kartoteek vahetusfondi jaoks, mida kontrolliti rajooniraamatukogus. 1971.a. 1.jaanuariks oli vahetusfondi suurus 45638 eks.[1] Seega suurem kui Võru Rajooniraamatukogu fond (44714). Vahetusfondist on senini raamatukogude poolt endale võetud 501 raamatut. Tulevikuperspektiivis on vabariikliku vahetusfondi loomine, millega üheltpoolt veelgi suurenevad raamatukogude võimalused fondide puhastamiseks vananenud ja mitteprofiilsest kirjandusest, ning teiselt poolt aitab see kaasa fondide järelkomplekteerimisele ja täiendamisele vajaliku kirjandusega.

Võru Linna Lasteraamatukogu raamatufondi liikuvust näitab tabel 2 ja graafik 1, millest näeme, et raamatufond on kiiresti kasvanud 1950-ndatel aastatel. Juurdekasv 1955.a. võrreldes 1952.aastaga oli +118,7%, 1960.a. võrreldes 1955.aastaga + 48,4 %, 1965.a. võrreldes 1960.aastaga + 16,8 % ja 1970.a. võrreldes 1965.aastaga + 6 %. Juurdetulnud raamatute arvu % on 1960-ndatel aastatel vähenenud sellepärast, et lasteraamatukogu kitsaks jäänud ruumid ei võimalda fondi oluliselt suurendada.

1 Võru rajooni vahetusfondi summaarse arvestuse raamat, lk.3.

Tabel 2

Võru Linna Lasteraamatukogu raamatufondi kasv aastatel 1952 - 1970 [x]

Aasta	Raamatufondi suurus aasta algul	Aasta jooksul juurde tulnud	Aasta jooksul kustutatud	Raamatuid arvel aasta lõpuks	Juurde kasvu %
1952	2886	2534	98	5322	
1953	5322	2023	238	7107	
1954	7107	2467	162	9412	
1955	9412	2300	74	11638	+118,7
1956	11638	1272	257	12653	
1957	12653	1497	252	13898	
1958	13898	1351	347	14902	
1959	14902	1360	256	16006	
1960	16006	1348	82	17272	+ 48,4
1961	17272	1196	422	18046	
1962	18046	1229	1053	18222	
1963	18222	1504	225	19501	
1964	19501	1180	641	20040	
1965	20040	1065	944	20161	+ 16,8
1966	20161	1315	555	20921	
1967	20921	1219	783	21357	
1968	21357	1199	1392	21164	
1969	21164	1081	2050	20195	
1970	20195	1268	89	21374	+ 6,05

[x] Tabel koostatud VRRA,f.611, nim.1, s.-ü. 5, 10, 13, 19, 38, 40, 120, 129, 140, 193, 234, 240, 267, 285, 299, 326 ja Võru Linna Lasteraamatukogu 1966, 1967, 1968, 1969, 1970.a. statistilised aruanded

1968.a. ja 1969.a. suur kustutatud raamatute arv, kokku 3442 eks. anti üle vahetusfondi.

1962.a. oli vabariigis keskmiseks rajooniraamatukogu fondi suuruseks 20819 eks. ja lasteraamatukogu keskmiseks fondi suuruseks 14388 eks.[1] Võru Rajooniraamatukogu fond oli 1962.a. suurem vabariigi keskmisest 15498 eks. võrra ja lasteraamatukogu fond suurem 3834 eks. võrra. See on seadusepärane, kuna Võru linn kuulub vabariigi 10 suurema linna hulka. Samal ajal asub rajooniraamatukogusid alevites (Pölva).

Eeltoodut kokkuvõttes võib öelda, et Võru Rajooniraamatukogu ja lasteraamatukogu raamatufondi komplekteerimisel 1950-ndatel aastatel esines puudujääke. Liigselt suur oli ühiskondlik-poliitilise kirjanduse osatähtsus, moodustades 25-30 % üldfondist.

1960-ndatel aastatel on raamatufondide komplekteerimine muutunud otstarbekamaks. Vabariiklikus ulatuses ei ole komplekteerimisel senini üldse arvestatud kodu-[x] ja rahvaraamatukogude vahekorda. Praeguse komplekteerimissüsteemi juures on võimalik muretseda samu raamatuid ka koduraamatukokku mis rahvaraamatukogusse ja tihti loobutakse rahvaraamatukogu kasutamisest. Õigem oleks eelisjärjekorras varustada uudiskirjandusega rahvaraamatukogud ja siis lasta raamatud müügile kaubandusvõrku.

Senini on raamatu tee trükki toimetamisel ja trükist lugejani liiga aeganõudev. Väljaantud raamatute tiraažid ei ole sageli põhjendatud. Tihti antakse samas tiraažis välja nii väärtkirjandust kui ka ajutise kasutusajaga väljaandeid.

---

1 Nõukogude Eesti raamatukogundus III, lk.101

x Koduraamatukogu ehk isiklik raamatukogu

Raamat peaks üle elama mitu põlvkonda, seepärast peaks ta olema heal paberil ja tugevas köites. Eriti oleks see vajalik lasteraamatute puhul. Püsiva väärtusega kirjandust tuleks raamatukogudesse muretseda suuremas eksemplaride arvus.

b) Lugejad

V.I. Lenin määras raamatukogude väärtust selle järgi"... kui laialdaselt kasutatakse raamatuid rahva poolt, kui palju on kaasa tõmmatud uusi lugejaid, kui ruttu rahuldatakse mistahes nõudmine raamatule, kui palju raamatuid on välja laenutatud koju viimiseks,kui palju on lugemisele ja raamatukogu kasutamisele kaasa tõmmatud lapsi " [1]

Võru Rajooniraamatukogu ja Võru Linna Lasteraamatukogu lugejate arvu dünaamikat näitab tabel 5 ja graafik 2. Tabelist ja graafikust näeme, et Võru Rajooniraamatukogus on 1950-ndatel aastatel kõige rohkem lugejaid registreeritud 1956.a. 3065, mis moodustab 1950.a. lugejate arvuga võrreldes + 196 % 1960-ndatel aastatel on lugejate arv järjest suurenenud. 1965.a. lugejate arv võrreldes 1960.a. lugejate arvuga on suurenenud + 33,6 %. 1960-ndate aastate teisel poolel on lugejate arvu juurdekasvu protsent väga väike. 1970.a. võrreldes 1965.aastaga oli see 0.6 %. Aastatel 1950 - 1970 on lugejate arv suurenenud 228 % võrra.

Rajooniraamatukogu lugejate üldarvu moodustavad laenutusosakonna, lugemissaali ja rändraamatukogude lugejad kokku. Suhe nimetatud osakondade vahel 1959,a, ja 1969.a. oli järgmine:

Aasta	Lugejate üldarv	S e l l e s t		
		laenutus-osakonnas	rändkogudes	lugemis-saalis
1959	2313	1585	295	433
1969	3360	2113	620	627

1 Lenin, lk. 249.

Tabel 5

Lugejate arvu kasv Võru Rajooniraamatukogus ja Võru Linna Lasteraamatukogus aastatel 1950 - 1970 [x]

Aasta	Rajooni-raamatu-kogu	Juurde-kasvu %	Laste-raamatu-kogu	Juurde-kasvu %
1950	1016		-	
1951	1486		469	
1952	1759		650	
1953	1846		850	
1954	1896		613	
1955	2981	+ 193,1	803	+71.3
1956	3065		632	
1957	2096		767	
1958	2114		900	
1959	2313		956	
1960	2214	- 16,9	922	+ 14,8
1961	2478		925	
1962	2997		1033	
1963	3514		1200	
1964	3500		1018	
1965	3308	+ 33.6	1285	+ 39.4
1966	3335		1015	
1967	3340		1030	
1968	3346		1007	
1969	3360		1080	
1970	3328	+ 0.64	1097	- 14.6

x Tabel koostatud VRRA f. 611, nim. 1, s.ü. 5, 10,13, 19, 38, 40, 120, 129, 140, 193, 234, 240, 267, 285, 299, 326.

Lugejate ja laenutuste arvu dünaamika Võru Rajooniraamatukogus aastatel 1951 - 1970 x

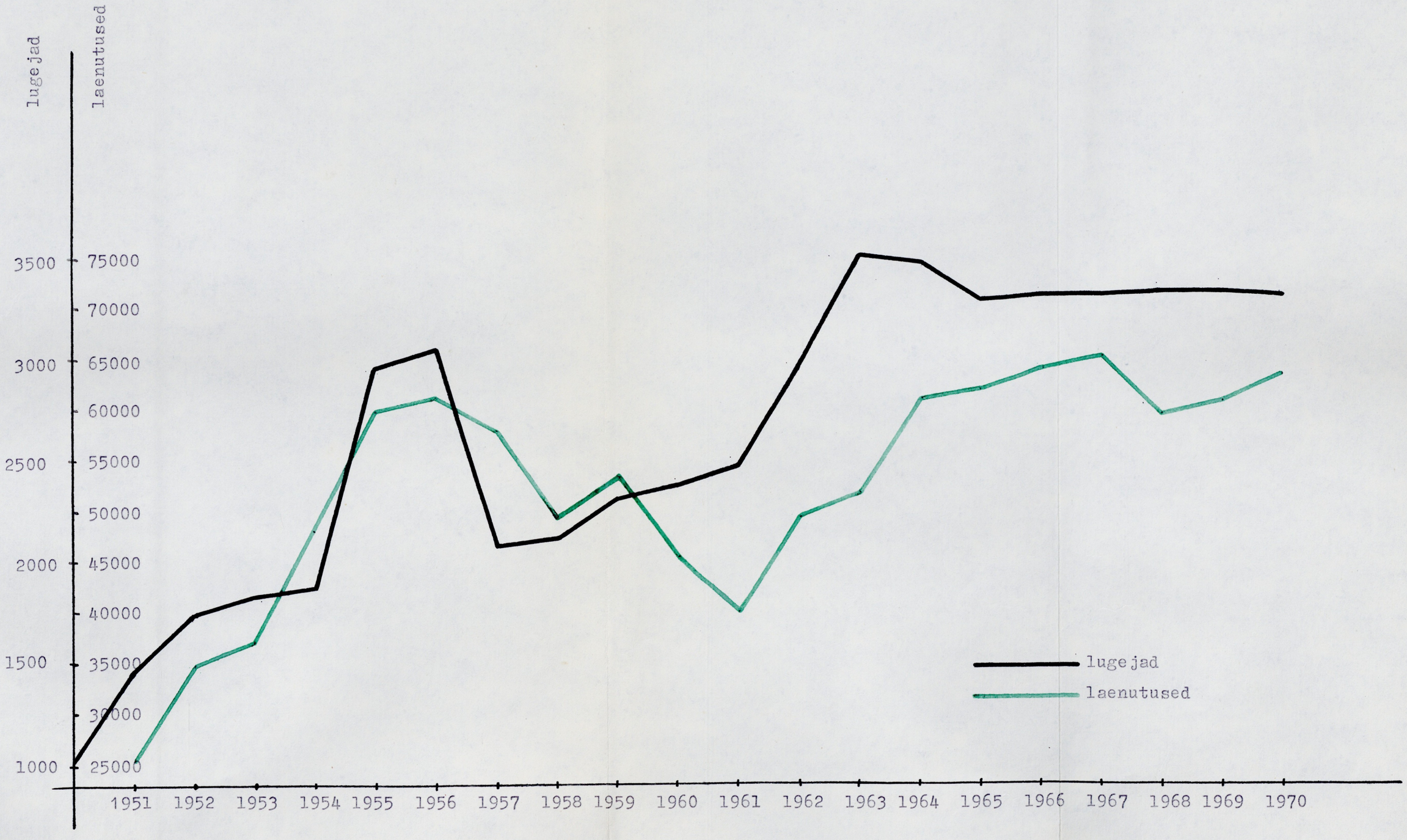

x Graafik koostatud tabelite 5 ja 6 andmetel

Mõlematel aastatel moodustasid lugejate üldarvust peaaegu 2/3 laenutusosakonna lugejad. 1969.a. võrreldes 1959.aastaga oli suurenenud rändkogude lugejate arv 325 lugeja võrra.

Võru Rajooniraamatukogu lugejate struktuuri kohta võrdlevalt aastatel 1959 ja 1967 annab ülevaate diagramm 1, millest näeme, et tegevusalade järgi lugejate struktuuris on 1967.a. suurenenud tööliste ja teenistujate osatähtsus. Tööliste arv lugejate üldarvus on suurenenud 26,7 %-lt 37 %-le. See on seotud uute tööstusettevõtete ehitamisega Võrru. Samal ajal on vähenenud õpilaste ja muude tegevusalade lugejate arv.

Rahvuse järgi on suurenenud eestlastest lugejate arv 76,4 %-lt 82,2 %-le ja vähenenud vene- ja teistest rahvustest lugejate arv. See viitab rajooniraamatukogu raamatufondi komplekteerimise puudustele vene- ja võõrkeelse kirjandusega.

Parteilisuse järgi on 1967.a. vähenenud NLKP liikmete arv 6,2 %-lt 5,3 %-le ja ÜLKNÜ liikmete arv 13.4 %-lt 15.4 %-le. Siin pakub rajooniraamatukogule konkurentsi EKP Võru raj. Poliitihariduse kabineti raamatukogu, mille fondi suurus on 12.600 eks. ja mis on komplekteeritud küllaltki täielikult.

Võru Linna Lasteraamatukogu lugejate arv 1950-ndatel aastatel oli kõige kõrgem 1959.a., 956 lugejat. 1960-ndatel aastatel registeeris lasteraamatukogu kõige rohkem lugejaid 1965.a., 1285. 1966.a. lugejate arv langes 270 lugeja võrra. Peamiseks languse põhjuseks oli ruumide kitsikus, mille tõttu ei olnud võimalik rohkem lugejaid teenindada. Eelpool mainitud lugejad suunati kooliraamatukogudesse lugejaiks. Võru Linna Lasteraamatukogu lugejate arv 1970.a. võrreldes 1951. aastaga on suurenenud 134 % võrra.

Lugejate paremaks teenindamiseks kasutavad raamatukogud raamatukogudevahelist abonementi (RVA-d) RVA olemus seisab selles, et raamatukogud rahuldavad

Võru Rajooni Raamatukogu lugejate struktuur 1959.a. ja 1967.a.[x]

1959

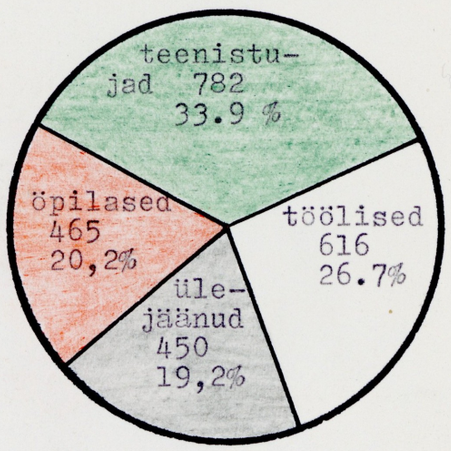

tegevusala järgi

1967

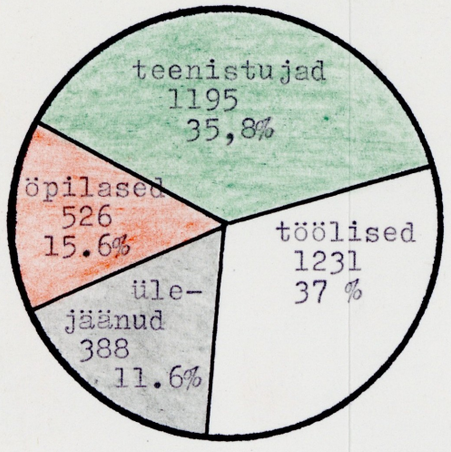

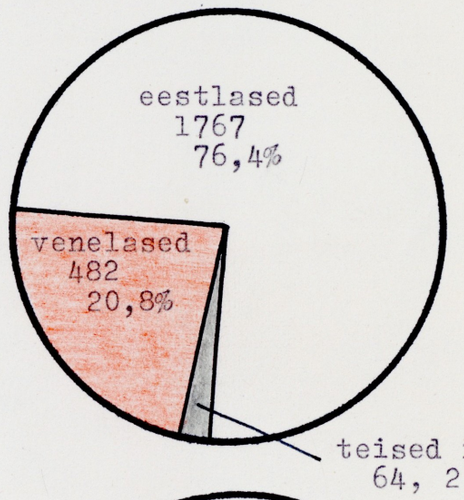

rahvuse järgi

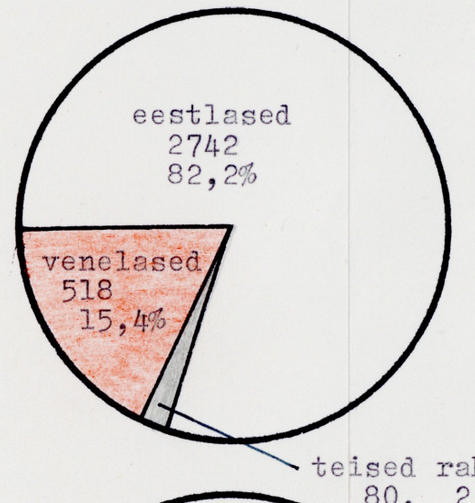

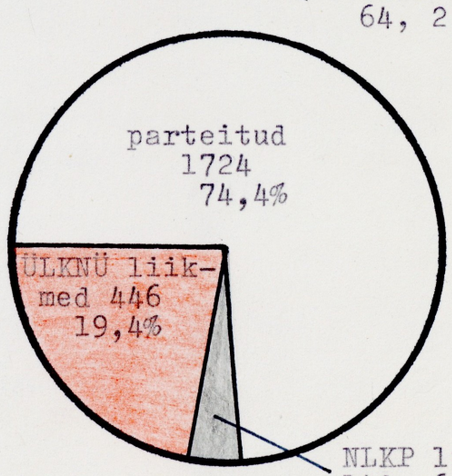

parteilisuse järgi

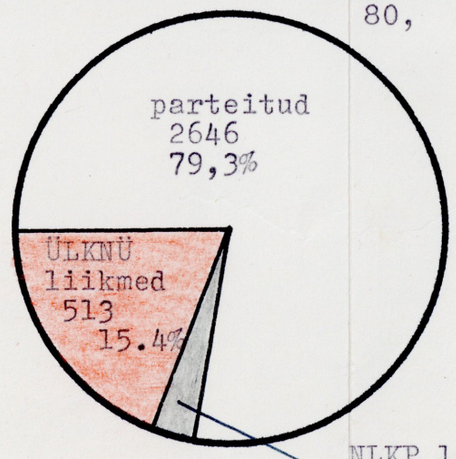

[x] Diagramm koostatud VRRA fond, 611, nim.1,s.-ü.20,1.15. ja Võru Rajooniraamatukogu 1967.a. informatsiooniline aruanne

lugejate nõudmisi nendele raamatutele, mis oma raamatukogus puuduvad, teiste raamatukogude abil, saades nendelt vajalikke raamatuid ajutiseks kasutamiseks.

RVA-le pani aluse V.I.Lenin, kes 1917.a. kirjas "Petrogradi avaliku raamatukogu ülesannetest" märkis et "... peab viivitamatult hakkama raamatuid vahetama..." [1] teiste raamatukogudega.

31.okt. 1955.a. NSV Liidu kultuuriministri käskkirjaga nr.690 kinnitati "RVA põhimäärus", mille kohaselt võivad RVA kaudu saada ja laenutada raamatuid kõik Nõukogude Liidu raamatukogud. [2]

1955.aastast alates kasutab RVA-d ka Võru Rajooniraamatukogu. Uudset raamatute saamise võimalust kasutati algul tagasihoidlikult. 1955.a. telliti RVA kaudu 48 raamatut, 1958.a. 93 raamatut,[3] 1960-ndatel aastatel on RVA tellimuste arv pidevalt tõusnud. 1962.a. esitati 210, 1965.a. 223, 1968.a. 229 ja 1970.a. 377 tellimust.

15 aasta jooksul on RVA tellimuste arv suurenenud ligi 8 korda.

Kõikide nende aastate jooksul rõhuva enamuse RVA kasutajatest on moodustanud kaugõppijad. 1969.a. RVA-d kasutanud 69 lugejast olid 54 kaugõppijad, 5 teaduslikku töötajat ja 10 töötajat, kes vajasid kirjandust oma erialaste teadmiste täiendamiseks.[4]

Võru Rajooniraamatukogul on RVA lepingud sõlmitud Fr.R.Kreutzvaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukoguga, Tartu Riikliku Ülikooli Teadusliku Raamatukoguga, Eesti NSV Riiklik Teaduslik Meditsiinilise Raamatukoguga ja väljaspool vabariiki M.J. Saltõkov- Štšedrini nim. Riiklik Avaliku Raamatukoguga Leningradis. Nimetatutest kahe esimesega on sidemed kõige tihedamad.

Lugejate teenindamisel tähtsat osa etendab teatmebibliograafiline töö. 1968.a. teatmebibliograafilise töö

---

1 V.I. Lenin. Teosed, 26.kd., lk.303.
2 Nõukogude Eesti raamatukogundus III,lk.125.
3 NRRA fond, 611, nim.l.,s.-ü. 40, l.18.
4 Võru Rajooniraamatukogu 1969.a. informatsiooniline aruanne, lk.3.

paremaks korraldamiseks eraldati teatmekirjandus lugemissaali avariiulitele. Uutest bibliograafilistest nimestikest korraldatakse avariiulil väljapanekuid.

Bibliograafilisi teatmenõudeid täitis lugemissaal 1968.a. ja 1970.a. järgmiselt:

	1968.a.	1970.a.
ühisk.-pol.	102	141
tehnikaalaseid	3	4
põllumaj.	2	6
kunstialaseid	9	6
spordialaseid	4	10
kirj.kriitilisi	70	65
loodustead.	13	4
muid	9	4
Kokku:	241	240

Eeltoodust näeme, et kõige enam on teateid nõutud ühiskondlik-poliitilistes küsimustes, mis moodustavad üldises teateid antud arvus üle poole. 1970.a. on nende arv võrreldes 1968.aastaga suurenenud 39 võrra, mida tuleb seletada huvi kasvuga ühiskondlik-poliitilise kirjanduse vastu, seoses V.I. Lenini 100.sünniaastapäevaga. Suurt huvi tuntakse ka kirjanduskriitiliste- ja teaduslike küsimuste vastu.

Lugejate teenindamisel on raamatukogudes väga tähtsal kohal kataloogid, mis on vahendajaks raamatufondi sisu väljatoomisel ja raamatute propageerimisel lugejatele, nad on ka lugemise juhtimise vahendiks.

Nii rajooni- kui lasteraamatukogus valmisid alfabeetiline ja süstemaatiline kataloog. 1950-ndate aastate keskpaigas. Võru Rajooniraamatukogus mindi osaliselt avariiulitele üle. Nendele lisaks on pidevalt koostatud kartoteeke. Rajooniraamatukogul on olemas ilukirjanduslike teoste pealkirjade kartoteek, eestikeelne kirjanduse sarjade kartoteek, artiklite ja retsensioonide trükikaartide kartoteek, koduloo kartoteek eesti keeles, venekeelne trükikaartide kartoteek ajakirjanduses ilmuva ilukirjanduse ja kirjanduskriitiliste artiklite kohta.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

Eriti suur kaal on kataloogidel lasteraamatukogus, kuna ruumikitsikuse tõttu pole saadud üle minna avariiulite kasutamisele. Lisaks kataloogidele on lasteraamatukogus koostatud palju soovitusnimestikke, mida lugeda ühel või teisel vanuseastmel, ühel või teisel alal.

Võru Rajooniraamatukogus mindi osaliselt avariiulitele üle 1959 - 1960.a. Praegu on kogu fond avatud.

Võrreldes 1950-ndate aastate ja 1960-ndate aastate raamatukogude ülesandeid lugejate teenindamisel, tuleb arvestada sellega, kuidas on muutunud lugejate huvid ja millest need on tingitud.,

Eesti NSV-s ilmub iga aasta ligi 1900 nimetust raamatuid ja brošüüre kogutiraažiga 10 miljonit. Iga elaniku kohta müüakse aastas 4.6 rubla eest raamatuid.[1] Raamatukogud on ka paljudel asutustel, tööstusettevõtetel, õppeasutustel. Võru linnas moodustab asutuste,ettevõtete- ja koolide raamatufond 143.477 eks.[2]

Raamatute kõrval ilmub 36 vabariiklikku, linna-, rajooni- ja ametkondlikku ajalehte, 120 nimetust ajakirju, bülletääne ja perioodilisi kogumikke. Peale nende on vabariigis üle 410.000 raadio ja kuuldepunkti ning üle 150.000 televiisori. [3] Elanikele on loodud soodsad võimalused teatrite, kinode ja teiste kultuuriasutuste külastamiseks.

Kirjeldatud olukorrast tingituna ei saanud raamatukoguhoidjad uusi lugejaid juurde võita ja teenindada enam endiste meetoditega. Tuli hakata senist tööd põhjalikumalt analüüsima, uurima ja vaatlema.

Alates 1966.aastast oli Võru Rajooniraamatukogu laenutusosakonnas eraldatud noorte lugejate grupp, kuhu kuulusid 16. - 25.a. noored. 1968.a. jagati see grupp kaheks: a) õpilased b) töölisnoored.

---

1 Nõukogude Eesti raamatukogundus, III, lk.54.
2 Võru raj. TSN TK Kultuuriosakonna andmed
3 Nõukogude Eesti raamatukogundus III, lk.55.

Nende lugejagruppide analüüsist selgus, et õpilased lugesid mitmekülgsemalt. Eriti populaarsed olid reisikirjad. 1

1969.a. oli laenutusosakonnas eraldatud 5 lugejategruppi: 1) õpilased 2) kaugõppijad 3) 7.-8.kl. haridusega noored, kes edasi ei õpi 4) palju lugenud 5) need kes loevad mitmekülgselt. 2

1. Õpilastest lugejagruppi kuulusid keskkooli ja Kohaliku Tööstustehnikumi õpilased. Nagu analüüs näitas, loevad õpilased küllaltki mitmekülgselt, kuid arvuliselt mitte eriti palju. Loetu hulgas on esikohal kohustuslik programmkirjandus, järgnevad populaarteaduslikud raamatud, loodusteaduslikud, siis ühiskondlik-poliitiline kirjandus (eriti ajalugu). Raamatukoguhoidja soovitustele reageerivad õpilased hästi.

2. Kaugõppijatest lugejagruppi arvati ka töölisnoorte koolis õppijad. Kuna kaugõppijatel lugemiseks jääb vähe aega, siis kirjanduse soovitamisel pöörati nendele vähem tähelepanu.

3. 7.-8.kl. haridusega noored, kes edasi ei õpi moodustasid kõige raskema grupi, kuna raamatukoguhoidja soovitustesse suhtusid paljud ebasõbralikult. Isiklikku raamatukogu neist omavad vähesed. Loevad peamiselt ilukirjandust, tunnevad huvi tehnika- ja spordikirjanduse vastu. Nagu analüüs näitas, ei ole noori suudetud järjekindlalt lugema panna.

4. Lugejagrupp koosnes neist, kes loevad väga palju ja moodustati selleks, et uurida mida loetakse. Lugejagrupis oli 44,2 % pensionäre ja koduseid 26,8%, 20 % haridus- ja kultuuritöötajaid ning 9 % teenindusalatöötajaid.

Hariduse järgi 44.1 % keskharidusega, 43,9 % algharidusega ja 12 % kõrgema haridusega.

Vanuse järgi 55,8 % üle 55 aasta, 26,5 % 36-55 aastased ja 17.7 % 21 - 35.a. Nende hulgas naisi 79 %.

---

1 VRRA fond 611, nim. 1, s.-ü. 68, l.5.
2. Võru Rajooniraamatukogu 1969.a. informatsiooniline aruanne, lk.8.

Lugejagrupp koosnes 44 lugejast, neist luges eestikeelset kirjandust 37, venekeelset 36 (st. osa luges nii vene kui ka eesti keeles) ja vöörkeelset kirjandust 6.

Aasta jooksul luges sellesse lugejagruppi kuuluja keskmiselt 101 raamatut. Kirjandusliikide järgi järgmiselt:

ilukirjandust - 76,5 %
ühiskondlik-poliitilist kirjandust - 9,1 %,
loodusteaduslikku - 4,2 %, tehnikaalast 1,5 %
põllumajanduslikku - 2,6 %, kunstialast 1.0 %,
spordialast 0.7 %

Nagu toodust näha, loeti väga palju just ilukirjandust. Lugejaiks on enamasti keskharidusega pensionärid, kelle rohkem vaba aega, kirjandusõpetajad, kellel on vajalik kursis olla ilmunud ilukirjandusega ja alghariduse ga ealt vanemad töölised, keda "raamatupisik" on nakatanud juba noores eas.

5. Lugejagruppi kuulusid need, kes loevad palju ja väga mitmelt alalt. Lugejagrupi moodustamise eesmärgiks oli teada saada nende peamine huviala ja seda süvendada.

Selles grupis oli 67,1 % pensionäre ja koduseid, 22,3 % töölisi ja 10,6 % teenistujaid.

Hariduse järgi 55,8 % keskharidusega ja 44,2 % alghariduse ga lugejaid.

Vanuse järgi 66,8 % üle 55 aasta, 22,1 % 36-55.a. ja 11.1 % 21-55.a. Nende hulgas mehi 82,4 %. Enamik luges eestikeelset kirjandust. Aasta jooksul luges sellesse lugejagruppi kuuluja keskmiselt 69 raamatut. Kirjandusliikide järgi:

ilukirjandust 48,5 %, ühiskondlik-poliitilist 17,3%, loodusteaduslikku - 7,0 %, tehnikaalast - 3,1 %, põllumajanduslikku - 2,1 %, kunstialast - 2,2 %, spordialast - 0.6 %.

Kui võrrelda eelmise lugejagrupiga siis ilukirjandust loeti viimases palju vähem. Peaaegu poole suurem on aga ühiskondlik-poliitilise kirjanduse lugemine, samuti loodusteadusliku ja tehnikaalase kirjanduse lugemine.

Graafik 3

Lugejate ja laenutuste dünaamika Võru Linna Lasteraamatukogus aastatel 1951 - 1970 x

x Graafik koostatud tabelite 5 ja 6 andmetel

Erinevused lugemises võrreldes eelmise lugejagrupiga viitavad suuresti erinevustele naiste ja meeste lugemises üldse.

Kahte viimasesse lugejagruppi kuulujad olid enamuses väga staažikad raamatukogukasutajad.

Võru Linna Lasteraamatukogus tehti 1961.a. analüüs selle kohta, kui suur on õpilaste arv, kes ei loe üldse raamatukogudes. [1] Õpilaste üldarv 16 eluaastani oli 1649, neist lasteraamatukogus luges 925 ja kooliraamatukogudes 390. Järelikult 334 õpilast ei olnud registreeritud ühegi raamatukogu juurde. Nendest 30 õpilast ei lugenud haiguse tõttu, 227 olid I klasside õpilased, kes alles teisel õppepoolaastal hakkasid lugema ja 77 õpilast ei lugenud üldse. Siinjuures ei olnud teada, kas nendel õpilastel oli koduraamatukogu. 77 mittelugevat õpilast on suur arv. Põhjalikum analüüs mittelugemise põhjuste väljaselgitamisel oleks olnud hädavajalik.

c) Laenutused

Raamatukogude töö üheks põhinäitajaks lugejate arvu kõrval on laenutuste arv. Laenutuste arvu dünaamika järgi võib järeldusi teha raamatupropaganda vormide valiku õnnestumise üle, samuti fondi komplekteerimise otstarbekust.

Laenutuste arvu dünaamikat Võru Rajooniraamatukogus ja Võru Linna Lasteraamatukogus aastatel 1951 - 1970 näitab tabel 6 ja graafik 3, millest näeme, et Võru Rajooniraamatukogus 1950-ndatel aastatel on kõige suurem laenutuste arv olnud 1956.a., 61977 laenutust. Järgnevatel aastatel on toimunud langus. 1960.a.võrreldes 1955.aastaga on laenutuste arv vähenenud -24,5 % võrra. 1962.aastast alates hakkab laenutuste arv uuesti tõusma. Kõige rohkem on laenutatud 1967.a., 65743 laenutust. Viimase kolme aasta jooksul on laenutuste arv võrreldes 1967.aastaga vähenenud. Niisugune laenutuste arvu vähenemine on olnud peamiselt tingitud rändraamatukogude tööst.

---

1 VRRA fond 611, nim. 1, s.-ü. 113, l. 54.

Tabel 6

Laenutuste arvu dünaamika Võru Rajooni-raamatukogus ja Võru Linna Lasteraamatukogus aastatel 1951 - 1970 [x]

Aasta	Laenutuste arv rajooni-raamatuk.	Juurde-kasvu %	Laenutuste arv laste-raamatuk.	Juurde-kasvu %
1951	25949		13762	
1952	35003		22087	
1953	37671		24505	
1954	48715		18366	
1955	60166	+132,2	27147	+97,8
1956	61977		28162	
1957	58223		28116	
1958	49735		29138	
1959	53537		31582	
1960	45380	-24.5	34037	+25,4
1961	40437		31750	
1962	49856		35285	
1963	52070		30313	
1964	61531		32128	
1965	62242	+37,2	33584	-
1966	64448		33011	
1967	65743		33508	
1968	60057		31119	
1969	61178		26160	
1970	63955	+27,4	24550	- 23,6

[x] Tabel koostatud VRRA f. 611, nim.1, s.-ü. 5,10, 13, 19, 38, 40, 120, 129, 140, 193, 234, 240, 267, 285, 299, 326 ja 1966, 1967, 1968, 1969, 1970.a. rajooni- ja lasteraamatukogu statistilised aruanded

Rändraamatukogude arvu vähenemine või suurenemine, rändraamatukogu juhataja töö kohapeal, asutuste ja ettevõtete juhtkondade ning parteialgorganisatsioonide suhtumine rändraamatukogu töösse - nendest teguritest oleneb ka laenutuste arvu suurenemine või vähenemine. 1968.a. suur laenutuste arvu langus 5000 laenutuse võrra oli tingitud Võru Toorlinavabrikus asuva ühe suurema rändraamatukogu mittetöötamisest 11 kuu jooksul, kuna ei suudetud leida rändraamatukogu juhatajat. Aastatel 1951 - 1970 on laenutuste üldarv rajooniraamatukogus suurenenud poolteist korda.

Võru Linna Lasteraamatukogus on laenutuste arv 1955.a. võrreldes 1951.aastaga suurenenud + 97,8 %, 1960.a. võrreldes 1955.aataga + 25,4 %, 1964.a. võrreldes 1960.aastaga -5,6 %, 1970.a. värreldes 1961.aastaga - 23,6 %. Kolme viimase aasta jooksul on see pidevalt vähenenud. Võru Linna Lasteraamatukogu töötajate arvates on laenutuste ja lugejate arvu vähenemise põhjuseks ühelt poolt lasteraamatukogu liiga väikesed ruumid, mis ei luba sisseseada avariiuleid ja teiselt poolt kooliraamatukogude fondide kasv ning isiklike raamatukogude suurenemine.

Laenutuste arvu dünaamikat Võru Rajooniraamatukogus kirjandusliikide järgi aastatel 1950 - 1970 näeme tabelist 8 ja graafikust 4.

Kõigi nende aastate jooksul on laenutuste üldarvust moodustanud kõige suurema protsendi ilukirjandus, kõikudes 1950-ndatel aastatel 40 - 60 % vahel ja 1960-ndatel aastatel 50 - 75 % vahel. Järgneb ühiskondlik-poliitiline kirjandus, mille laenutuste protsent 1950-ndatel aastatel on olnud kõige kõrgem 1953.a., moodustades laenutuste üldarvust 11.6 %. 1960-ndate aastate keskpaigast on ühiskondlik-poliitilise kirjanduse laenutuste protsent hakanud tõusma, saavutades kõrgseisu 1970.a. 13.7 %-ga. Ühiskondlik-poliitilise kirjanduse laenutuste tõus viimastel aastatel on seotud Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50.aastapäevaga ja V.I.Lenini 100. sünnipäevaga.

Tabel 8

Laenutuste arvu dünaamika Võru Rajooniraamatukogus kirjandusliikide järgi aastatel 1951 - 1970 [x]

Aasta	Laenutuste üldarv	Ühisk. pol. kirjand.	%	Loodust. kirjand.	%	Tehnika-alane kirjand.	%	Põllum. kirjand.	%	Ilukirjandus	%
1951	25949	2558	9.8	901	3.4	693	2.6	132	0.5	15643	60.2
1952	35003	4471	12.7	1462	4.1	2412	6.8	977	2.7	22896	65.4
1953	37671	4401	11.6	1667	4.4	2497	6.6	978	2.5	24307	64.5
1954	48715	4028	8.2	3062	6.2	3072	6.3	1935	3.2	28774	39.3
1955	60166	4500	7.4	3281	5.4	3280	5.4	1952	3.2	35249	58.5
1956	61977	5738	9.2	4831	7.7	5139	8.2	3153	5.0	32230	52.0
1957	58223	4052	6.9	4009	6.8	4486	7.7	2381	4.0	33042	36.7
1958	49735	3442	6.9	1849	3.7	3798	7.6	701	1.4	32695	65.7
1959	53537	4103	7.6	2058	3.8	5409	10.1	792	1.4	35145	65.6
1960	45380	4003	8.8	2005	4.4	5130	11.3	815	1.7	34150	75.2
1961	40437	3868	9.5	1682	4.1	5103	12.6	820	2.0	31439	77.7
1962	49856	4163	8.3	1608	3.2	4198	8.4	984	1.9	32118	64.4
1963	52070	4200	8.0	2114	4.0	4546	8.7	1138	2.1	32444	62.3
1964	61591	5667	9.2	2247	3.6	4411	7.1	1205	1.9	39285	63,7
1965	62242	7741	12.4	2493	4.0	5004	8.0	1208	1.9	35951	57,7
1966	64448	8108	12.5	4174	6.4	5873	9.1	1714	2.6	34816	54.o
1967	65743	8075	12.2	4308	6.5	6757	10.2	1841	2.8	34001	54,7
1968	60057	7814	13.0	4165	6.9	7284	12.1	1448	2.4	29135	48.5
1969	61178	7827	12.7	4104	6.7	6176	10.0	1843	3.0	30155	49.2
1970	63955	8792	13.7	4536	7.0	6232	9.7	1322	2.0	32305	50.1

[x] Tabel koostatud VRRA f. 611, nim. 1, s.-ü. 5, 10, 13, 19, 38, 40, 120, 129, 140, 193, 234, 240, 267, 285, 299, 326 ja Võru Rajooniraamatukogu 1966, 1967, 1968, 1969, 1970.a. statistilised aruanded

Laenutuste arvu dünaamika kirjandusliikide järgi Vöru Rajooniraamatukogus
aastatel 1951 - 1970 x

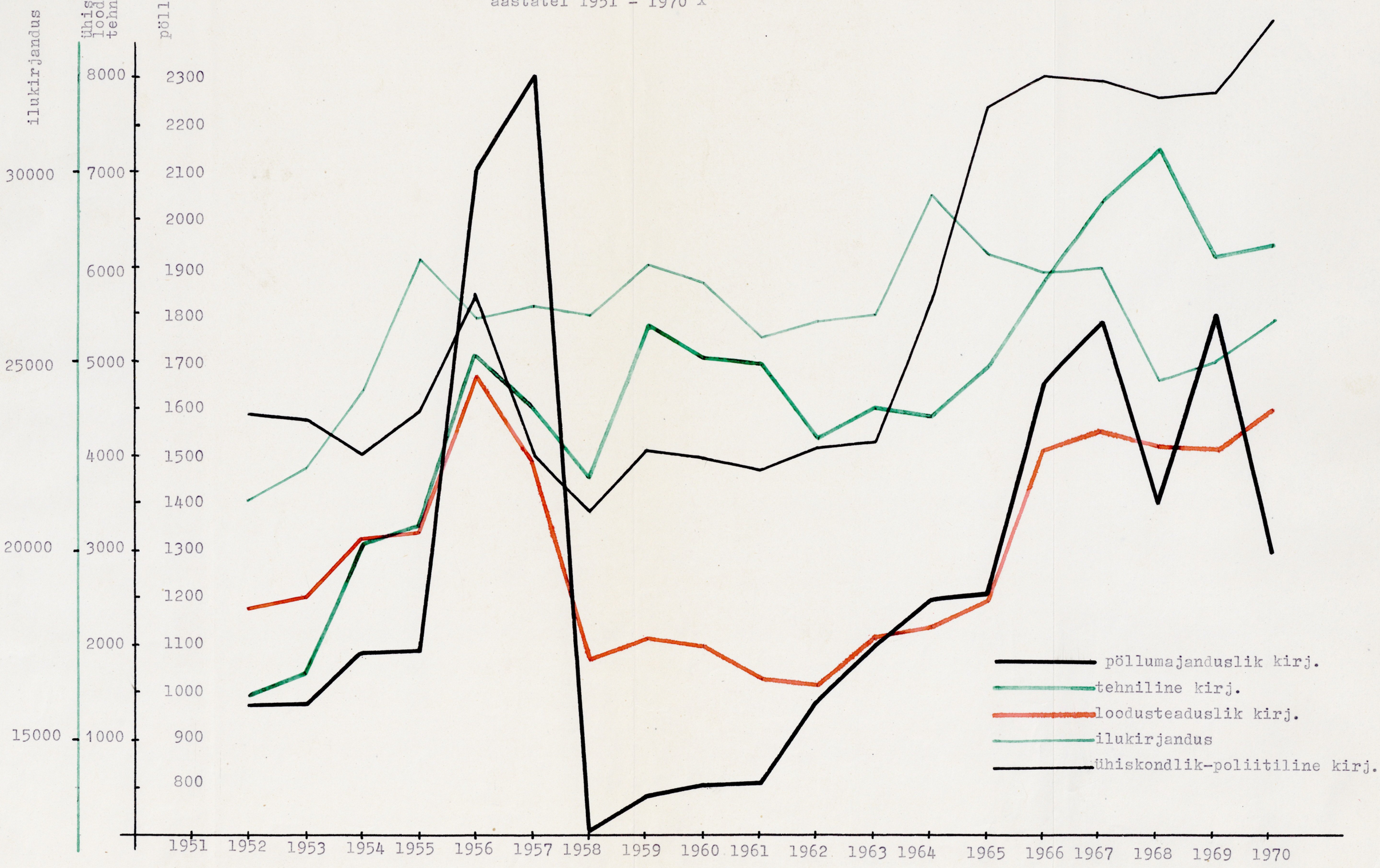

x Graafik koostatud tabel 8 andmetel

Tehnikakirjanduse lanutuste protsent üldarvust on 20 aasta jooksul köikunud 7 - 12 % vahel. Loodusteadus-likku kirjandust on hakatud rohkem lugema alates 1960. aastast. Vörreldes 1960.aastaga on 1970.a. loodustea-dusliku kirjanduse laenutamine suurenenud laenutuste üldarvus 3,5 % vörra.

Vöru Linna Lasteraamatukogu laenutuste arvu dünaamikat kirjandusliikide järgi saame jälgida tabel 11 ja graafik 5 abil. Tabelist ja graafikust näeme, et 1950-ndatel aastatel on köige rohkem laenutatud laste-kirjandust: 1951.a. 55,8 %, 1953.a. 47,6 %, 1956.a. 46,9 %, 1958.a. 43,3 % ja 1960.a. 43,4 % laenutuste üldarvust. 1960-ndatel aastatel on lastekirjanduse osa-tähtsus laenutuste üldarvus vähenenud 20 - 30 %-ni. Ilukirjanduse laenutuste osas on toimunud vastupidine protsess, kui 1950-ndatel aastatel ilukirjanduse lae-nutuste protsent köikus 33 - 40 vahel, siis 1960-ndatel aastatel 35 - 53 % vahel. Loodusteadusliku ja tehnika-kirjanduse laenutamine on olnud stabiilne, protsent lae-nutuste üldarvust on 2 - 4. Ühiskondlik-poliitilise kirjanduse laenutuste osatähtsus hakkab töusma 1961. aastast alates, moodustades laenutuste üldarvust 3,4%. 1963.a. on see 4.7 %, 1965.a. 4.8 %. 1967.a. 5.7 % ja 1969.a. 7.9 %.

Laenutuste ja raamatufondi arvulisel vördlemi-sel saab teada raamatukogu fondide kasutamise aktiiv-sust ja ulatust.

Vöru Rajooniraamatukogu raamatufondi aastame ringlus 1951.a. oli 2,50, 1955.a. 2,80. 1961.a.1,10, 1966.a. 1.40, 1968.a. 1.30, 1969.a. 1.50 ja 1970,a,1.40. Seega 1950-ndatel aastatel, kui fond oli veel väike, laenutuste arv aastas aga küllaltki körge, oli ka ring-lus körge. 1960-ndatel aastatel koos fondi järkjärgulise suurenemisega laenutuste arv oluliselt ei kasvanud. Samal ajal kogunes fondi aegunud kirjandust, mis ei leidnud kasutamist. See tingiski ringluse tunduva vähe-nemise.

Tabel 11

Võru Linna Lasteraamatukogu laenutuste arvu dünaamika kirjandusliikide osas aastatel 1951 - 1970 x

Aasta	Üldarv	Ühisk. pol. kirjand.	%	Loodust. kirjand.	%	Tehnika-alane kirjand.	%	Ilu-kirjandus	%	Laste-kirjandus	%
1951	13762	267	1.9	338	2.4	119	0.8	4603	33.4	7690	55.8
1952	22087	640	2.8	437	1.9	311	1.4	7531	34.9	11896	53.8
1953	24505	734	2.9	551	2.2	369	1.5	10038	40.9	11678	47.6
1954	18366	434	2.3	552	3.0	437	2.3	7517	40.9	8126	44.2
1955	27147	416	1.5	738	2.7	667	2.4	10212	36.0	12762	47.0
1956	28162	575	2.0	859	3.0	920	3.2	9773	34.7	13232	46.9
1957	28116	655	2.3	896	3.1	1042	3.7	9762	34.7	12414	44.1
1958	29138	644	2.2	711	2.4	1066	3.6	10583	36.3	12697	43.3
1959	31582	726	2.2	927	2.9	1300	4.1	11760	37.2	13904	44.0
1960	34037	1102	3.2	988	2.9	1346	3.9	11971	35.1	14773	43.4
1961	31750	1111	3.4	1045	3.2	1265	3.9	11391	35.8	13825	43.5
1962	35285	1307	3.7	927	2.6	1391	3.9	12429	35.2	15749	44.6
1963	30313	1436	4.7	731	2.4	1279	4.2	14705	48.3	9672	31.9
1964	32128	1690	5.2	700	2.1	1334	4.1	19022	59.2	6501	20.2
1965	33584	1635	4.8	947	2.8	1610	4.7	16809	50.0	8220	24.4
1966	33011	1585	4.8	1074	3.8	1500	4.5	15459	46.8	9748	29.5
1967	33508	1942	5.7	1025	3.0	1295	3.8	17363	51.8	8396	25.0
1968	31119	1763	5.6	946	3.0	1314	4.2	16000	51.4	8133	26.1
1969	26160	2090	7.9	906	3.4	620	2.3	13774	52.6	6309	24.1
1970	24550	1120	4.5	791	3.2	682	2.7	13220	53.8	6847	27.8

x Tabel koostatud VRRA f. 611, nim. 1, s.-ü. 5, 10, 13, 19, 38, 40, 120, 129, 140, 193, 234, 240, 267, 285, 299, 326 ja 1966. 1967, 1968, 1969, 1970.a. Võru Linna Lasteraamatukogu statistilised aruanded

Graafik 5

Laenutuste arvu dünaamika kirjandusliikide järgi
Võru Linna Lasteraamatukogus aastatel 1951 - 1970 x

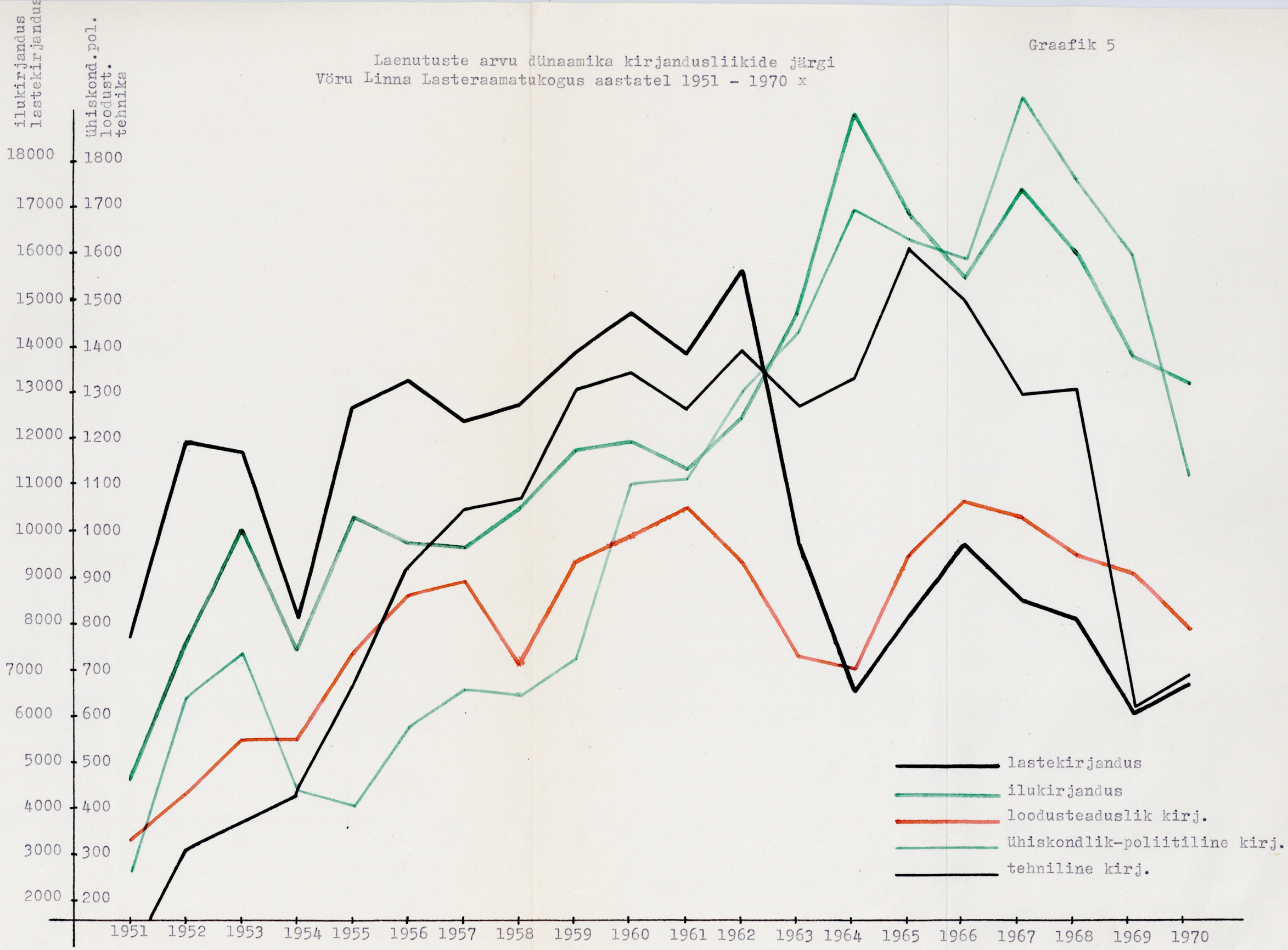

x Graafik koostatud tabel 11 andmetel

Rajooniraamatukogu ringlust kirjandusliikide järgi näitab tabel 9, millest näeme, et aastate 1965 - 1970 jooksul on kõrgeim ringlus olnud tehnika-kirjandusel. Aasta-aastalt on suurenenud ühiskondlik-poliitilise kirjanduse ringlus, mis 1965.a. oli 0.56, 1970.a. 1.0. Järjest suurenenud on ka loodusteadusliku kirjanduse ringlus. Ilukirjanduse ringlus on langenud. 1965.a. oli see 1.68, 1970.a. 1.50.

Ringluse vähenemine näitab, et raamatufondi komplekteerimises esinevad vead, vananenud kirjandust kõrvaldatakse aeglaselt, fondis esineb ülearuseid dublette jne.

Võru Linna Lasteraamatukogu fondi ringlus on pidevalt vähenenud. 1951.a. oli see 4,14, 1957.a. 2,33, 1960.a. 1,37, 1965.a. 1,66 ja 1970.a. 1,14.

Nimetatud ringluse vähenemise põhjustele lisandub lasteraamatukogus asjaolu, et lugejate ja laenutuste arv on pidevalt vähenenud.

Aastase laenutuste ja lugejate arvu võrdlemisel saame loetud raamatute hulga ühe lugeja kohta ehk lugemissageduse.

Võru Rajooniraamatukogus luges 1951.a. üks lugeja 17.4, 1955.a. 20.2, 1961.a. 16.3, 1967.a. 19.6 ja 1969.a. 18.3 raamatut. Tabel 10 näitab laenutuste arvu lugeja kohta kirjandusliikide osas. Tabelist näeme, et kõige rohkem on üks lugeja lugenud aastas ilukirjandust 1967.a. 10,1, 1968.a. 8,7, 1969.a. 9 ja 1970.a. 9.7 raamatut. Ühiskondlik-poliitilist kirjandust on loetud nendel aastatel keskmiselt 2,4 raamatut, tehnika-kirjandust 2 ja loodusteaduslikku 1.25 raamatut aastas.

Kui võrrelda tabeleid 9 ja 10, näeme, et ringlus ja laenamissagedus on omavahel vastavuses.

Võru Linna Lasteraamatukogus vastavalt ringluse vähenemisega on vähenenud ka ühe lugeja poolt laenutatud raamatute hulk aastas. 1951.a. laenutas üks lugeja 29,3, 1955.a. 33,8, 1960.a. 36.9, 1965.a. 26,2 ja 1970.a. 22,4 raamatut.

Tabel 9

Raamatute ringlus kirjandusliikide osas Võru Rajooniraamatukogus aastatel 1965 - 1970[x]

Kirjandusliik	1965	1966	1967	1968	1969	1970
Üldine ringlus	-	1.40	1.40	1.31	1.50	1.40
Ühisk.-pol.kirj.	0.56	0.63	0.84	0.88	1.0	1.0
Loodustead.kirj.	1.17	1.34	1.36	1.46	1.50	1.60
Tehnikaalane kirj.	1.55	1.79	2.04	2.14	1.90	1.70
Põllumaj.kirj.	0.65	1.11	1.36	1.19	1.50	1.10
Kunstialane kirj.	0.81	0.80	0.93	1.48	0.80	0.80
Ilukirjandus	1.68	1.79	1.61	1.30	1.50	1.50

Tabel 10

Laenutuste arv lugeja kohta aastas kirjandusliikide osas Võru Rajooniraamatukogus aastatel 1967 - 1970 [xx]

Kirjandusliik	1967	1968	1969	1970
Üldine arv	19.6	18.0	18.3	-
Ühisk. pol.kirj.	2.41	2.34	2.30	2.60
Loodustead.kirj.	1.20	1.24	1.20	1.40
Tehnikaalane kirj.	2.02	2.17	1.80	1.90
Põllumaj. kirj.	0.55	0.43	0.50	0.40
Kunstialane kirj.	0.67	0.91	0.60	0.60
Ilukirjandus	10.1	8.7	9.0	9.7

[x] Tabel koostatud Võru Rajooniraamatukogu 1965,1966, 1967, 1968, 1969. 1970.a. informatsiooniliste aruannete andmetel

xx Tabel koostatud Võru Rajooniraamatukogu 1967,1968, 1969,1970.a. informatsiooniliste aruannete andmetel

20.aasta jooksul on mõlemates raamatukogudes laenutuste arv suurenenud võrreldes 1950. ja 1970.a. Rajooniraamatukogus 143 % ja lasteraamatukogus 78,5%. Samal ajal on lasteraamatukogus laenutuste arv 1967. aastast pidevalt vähenenud.

Nende aastate jooksul on köige rohkem loetud ilukirjandust, millele järgnevad ühiskondlik-poliitiline , tehnikaalane, loodusteaduslik ja põllumajanduslik kirjandus.

d) Raamatukogude massiüritused

Raamatukogude massitöö iga suuline üritus ja näitlik vorm on lugemise juhtimise vahendiks, sest nende kaudu äratatakse inimestes huvi raamatute ja teiste trükiteoste vastu ning suunatakse neid raamatufondis olevate tähtsamate ja vajalikkumate teoste lugemisele.

Raamatukogude massiüritused jagunevad suulisteks ja näitlikeks. Ülevaate Võru Rajooniraamatukogus läbiviidud massiüritustest aastatel 1950 - 1970 annab tabel 12, millest näeme, et raamatukogupoolt korraldatud raamatunäituste arv on 1950-ndatel aastatel olnud köige kõrgem 1959.a., millal viidi läbi 44 raamatunäitust. 1960-ndatel aastatel on kõrgpunkt saavutatud 1967.a. 66 raamatunäitusega. Viimasel kolmel aastal on raamatunäituste arv vähenenud. Suulisi massiüritusi, mille alla on arvatud kirjandusõhtud, temaatilised õhtud, lugejate konverentsid, bibliograafilised ülevaated jne., on korraldatud arvukalt 1960-ndate aastate keskel. Võrreldes 1950-ndate aastatega on 1960-ndatel aastatel rohkem läbiviidud 106 suulist üritust. Eriti üritusterohked aastad on olnud 1966.a. 37 ja 1967.a. 40 suulise üritusega. Ka suuliste massiürituste arv on tugevasti vähenenud alates 1968.aastast. Vähenemise peamiseks põhjuseks on asjaolu, et viimastel aastatel on hakatud rohkem rõhku panema ürituste kasutegurile. Üritusi on hakatud põhjalikumalt ettevalmistama. On hakatud analüüsima massiürituste ja laenutuste vahelist seost.

Tabel 12

Võru Rajooniraamatukogu poolt korraldatud massürituste arv aastatel 1950 - 1970 [x]

Aasta	Raamatu-näitused	Luulelised massüritused [xx]
1950	6	7
1951	-	-
1952	25	3
1953	30	3
1954	34	11
1955	39	16
1956	41	20
1957	41	17
1958	41	18
1959	44	14
1960	42	15
1961	43	12
1962	56	12
1963	51	31
1964	45	22
1965	41	22
1966	56	37
1967	66	40
1968	48	19
1969	45	15
1970	32	11

[x] Tabel koostatud VRRA f. 611, nim. 1, s.-ü. 5, 10, 13, 19,38, 40, 120, 129, 140, 193, 234, 2 240, 267, 285, 299, 326 ja Võru Rajooniraamatukogu 1966, 1967, 1968, 1969, 1970.a. statistilised aruanded

[xx] Suuliste massürituste alla märgitud kirjandusõhtud, temaatilised õhtud, bibliograafilised ülevaated jne.

Rajooniraamatukogus peetakse eraldi arvestust raamatunäitustelt laenutatud raamatute kohta. 1968.a. laenutati köige rohkem raamatuid näituselt Maksim Gorkist (42). [1] 1969.a. näitustel esitatud raamatuist laenutati 43 %.[2]

Raamatunäituste temaatika on olnud väga mitmekesine. Igal aastal on näituste kaudu propageeritud köiki kirjandusliike, Raamatunäitusi korraldati peamiselt raamatukogu ruumides, rajooniraamatukogus nii lugemissaalis kui laenutusosakonnas. Suuliste massiürituste läbiviimise korral kultuurimajas, pandi sinna ka vastavateemaline näitus.

Rajooniraamatukogu töötajate viimaste aastate tähelepanekute ja analüüsi alusel tehti järeldus, et lugeja valikut mõjutavad näitusele pealkirja valik, näituse kujunduslik külg, teema populaarsus, selle öigeaegsus jne. Näiteks 1969.a. raamatunäituselt talispordist pealkirja all „Punased pösed igasse kodusse" laenutati köik 35 raamatut.

Lasteraamatukogu poolt läbiviidud massiürituste kohta annab ülevaate tabel 13, millest näeme, et raamatunäituste arv on hakanud suurenema alates 1956.aastast, millal korraldati 20 raamatunäitust. See arv kasvab kuni 28-ni 1962.a. ja hakkab siis langema, 1966.a. kadus lasteraamatukogus seoses fondi suurenemisega, võimalus raamatunäituste korraldamiseks. Suulisi massiüritusi on 1950-ndatel aastatel korraldatud köige rohkem 1959.a. (12). 1960-ndatel aastatel 1969.a. (24)

Suulistest massiüritustest oli 1950-ndatel aastatel enam levinud kirjandusöhtud, mille käigus tutvustati ilukirjanduslikke teoseid ja äratati huvi kirjanike loomingu vastu.

1955.a. korraldati rajooniraamatukogus kirjandusöhtud Juhan Liivist ja August Kitzbergist. 3

---

1 Võru Rajooniraamatukogu 1968.a. informatsiooniline aruanne, lk.4.
2 Võru Rajooniraamatukogu 1969.a. informatsiooniline aruanne, lk.3.
3 VRRA fond 611, nim. 1, s.-ü. 19, l. 38.

Tabel 13

Lasteraamatukogu poolt läbiviidud massiürituste arv aastatel 1951 -1970 [x]

Aasta	Raamatu-näitused	Suulised massiüritused
1951	1	-
1952	17	6
1953	2	8
1954	1	5
1955	5	8
1956	20	7
1957	23	10
1958	25	9
1959	27	12
1960	27	13
1961	28	10
1962	28	15
1963	20	17
1964	18	17
1965	10	9
1966	-	18
1967	-	11
1968	-	12
1969	-	24
1970	-	10

[x] Tabel koostatud VRRA fond 11, nim..1, s.-ü-d. 5, 10,13, 19, 38, 40, 120, 129, 140, 193, 234, 240, 267, 285, 299, 326.

Uue massitöö vormina hakati 1953.aastast alates korraldama lugejate konverentse. 1954.a. organiseeris rajooniraamatukogu koos lasteraamatukoguga lugejate konverentsi teemal "N.A.Ostrovski elu ja looming" 1 1957.a. toimus rajooniraamatukogu eestvõtmisel lugejate konverents J.Smuuli teose "Kirjad Sögedate külast" üle. Õhtut külastas 90 inimest.[2]

1950-ndate aastate lõpus hakati korraldama temaatilisi õhtuid. 1959.a. viidi läbi ateistliku sisuga temaatiline õhtu "Armasta ligimest nagu iseennast". Õhtu teravik oli suunatud variserlike usukandjate vastu. Valiti vastavasisulised katkendid ja deklamatsioonid, mis illustreerisid ettekannet. Õhtust võttis osa 120 külastajat.[3]

Uudseks ja huvitavaks üritusekskujunes 1958.a. rajooniraamatukogu organiseerimisel läbiviidud kirjanduslik kohus Indrek ja Karin Paasi abielu purunemise süüdistusasjas A.H.Tammsaare romaani "Töde ja õigus" IV osa alusel. Üritus tekitas inimestes suurt huvi ja elevust, külastajate arvuks märgiti 450. [4]

1950-ndatel aastatel organiseeris Võru Linna Lasteraamatukogu oma lugejatele mitmeid huvitavaid kohtumisi kirjanike ja ühiskonnategelastega. 1953.a. kohtuti kirjanik Feliks Kottaga, 1954.a. kirjanik Aino Tigasega, 1955.a. Muia Veetammega, ajakirja "Pioneer" toimetaja Holger Puki ja kunstnik Karin Niinepuuga, 1956.a. söjaveteranide A.Kütteri ja V. Palujöega,1957.a. Juhan Smuuli, Aadu Hindi ja helilooja Boris Körveriga.[5]

1960-ndad aastad olid rikkad ajaloolise tähtsusega sündmustest meie partei ja rahva elus. Toimusid NLKP XXIII kongress ja Keskkomitee pleenumid, kus võeti uusi ülesandeid rahvamajanduse ja kultuuri arendamiseks. Tähtsateks teejuhisteks kujunesid EKP XV ja ELKNÜ XIII kongress, Eesti NSV 25. ja 30.aastapäeva ning Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni juubeli tähistamine,

1 VRRA fond 611, nim.1, s.-ü. 13, l.32.
2 VRRA fond 611, nim.1, s.-ü. 16, l.14.
3 VRRA fond 611, nim.1, s.-ü. 23, l.43.
4 VRRA fond 611, nim.1, s.-ü. 140, l.16.
5 Võru Linna Lasteraamatukogu kroonika, lk.24.

V.I. Lenini 100.sünni-aastapäeva tähistamine.

Nimetatud sündmused avaldasid suurt mõju raamatukogutööle, sealhulgas ka massiürituste korraldamisele.

Ülevabariigiliselt toimus maarajoonide raamatukogude sotsialistlik võistlus Eesti NSV 25.aastapäeva auks, bibliograafiakuu, üleliiduline raamatukogude ülevaatus, linnade ja rajoonide raamatukogudevaheline sotsialistlik võistlus Suure Oktoobri 50.aastapäeva puhul.

Eesti NSV 25.aastapäevale pühendatud sotsialistliku võistluse eesmärgiks oli parandada klubiliste asutuste ja raamatukogude tööd. Raamatukogu ürituste kaudu püüti lugejaile selgitada meie partei poliitikat ja näidata kommunistlikku ülesehitustööd. 1965.a. korraldas Võru Rajooniraamatukogu raamatunäitusi järgmistel teemadel: Nõukogude Eesti saavutused 25 aasta jooksul, 20 aastat võidust fašistliku Saksamaa üle, moraaliprobleemid, rahu ja rahvaste sõprus.

Sotsialistliku võistluse käigus tihenes rajooniraamatukogu metoodiline abi külaraamatukogudele, mille tulemusena ei olnud Võru rajoonis võistluse lõpuks ühtegi mahajäänud raamatukogu. Sotsialistliku võistluse kokkuvõtete tegemisel saavutasid Võru rajooni raamatukogud II koha.

1966.a. oktoobris toimunud ülevabariigilise bibliograafiakuu eesmärgiks oli tutvustada lugejatele mitmesuguseid väärtuslikke biblioraafiaväljaandeid, kataloogide ja kartoteekide kasutamist. Sel puhul korraldati Võru Rajooniraamatukogus bibliograafiliste materjalide näituseseeria teemal "Bibliograafia kui köikide teadmiste võti." Paremini õnnestus selles näitus "Põllumajanduse spetsialist, tutvu oma abilistega." Näituse ajal andis konsultatsiooni rajooniraamatukogu juhataja A. Kanep, kes informeeris külastajaid sellest, kui ulatuslikku bibliograafilist tööd tehakse NSV Liidus teadlaste ja uurijate soovide rahuldamiseks ning milliseid teeneid võib Võru Rajooniraamatukogu spetsialistidele pakkuda oma teatmevahendite ja RVA kaudu.[1]

---

1 Nõukogude Eesti raamatukogundus III, lk.59.

Suure Oktoobri 50.aastapäeva tähistamiseks viidi läbi vabariikliku tähtsusega kultuuriasutuste-vaheline sotsialistlik võistlus. Võistlus toimus ka V.I. Lenini 100.sünniaastapäeva ettevalmistamise tähe all. Seoses nende tähtpäevadega peeti sotsialistliku võistluse käigus oluliseks ühiskondlik-poliitilise kirjanduse propageerimist.

Võru Rajooniraamatukogus korraldati massiüritusi järgmistel teemadel:"V.I.Lenin ja teised silmapaistvad revolutsionäärid", "Oktoobrirevolutsioon ja kodusöda", "Suur Isamaasöda" ning "Rahvamajanduse ja kultuurielu saavutused 50 aasta jooksul." [1] V.I.Lenini teoste tundmaõppimiseks koostati lugemisplaane. Raamatunäituste kaudu muutusid lugejate poolt nõutavaks D.Rudkovi raamat "Läbi aegade inimeste südames" (Tln.,1967) ja "Lenin - seltsimees, inimene" (Tln., 1964).

Õnnestunud ürituseks kujunes rajooniraamatukogu poolt 1969.a. läbiviidud luuleõhtu "Leniniana eesti luulekeeles" ning kirjandusõhtu "Krupskaja ja Lenin."[2]

Eesti NSV Kultuuriministeeriumi kolleegiumi otsusega tunnistati rajooniraamatukogude grupi võitjaks Võru Rajooniraamatukogu.

1960-ndate aastate teisel poolel hakati Võru Linna Lasteraamatukogus analüüsima läbiviidud massiürituste kasutegurit. 1966.a. kohtus raamatu "Metsiku taltsutamine" autor Heino Kiik lasteraamatukogu lugejatega. Üritus oli väga huvitav ja sellest võttis osa üle 200 õpilase. Raamatut lugesid ja analüüsisid ainult 50 - 60 õpilast. [3]

Temaatilist õhtut "Lenin - kunst ja muusika" külastas ligi 200 õpilast, kuid huvi kirjanduse lugemise vastu sellel teemal ei äratanud.

V - VI kl. 56 õpilasega käidi arheoloogia näitusel, mille tulemusel kõik näitust külastanud õpilased soovisid hiljem lugeda Lipini "Savist raamatud".

---

1 Võru Rajooniraamatukogu 1966. ja 1967.a. informatsioonilised aruanded.
2 Võru Rajooniraamatukogu 1969.a. informatsiooniline aruanne, lk.6.
3 Marta Paadi suulised andmed

Nende näidete põhjal võib teha järelduse, et lastele läbiviidavad massiüritused peavad olema väga hästi ettevalmistatud, eakohased, huvitavad, nad peavad äratama noortes probleeme ja küsimusi, millele tahetakse vastust leida raamatutest.

Võrreldes raamatukogude poolt läbiviidud massiüritusi 1950-ndatel ja 1960-ndatel aastatel võib öelda järgmist. 1950-ndatel aastatel massitöö peamiseks näitlikuks vormiks olid raamatunäitused ja raamatukogulikud plakatid. Suulistes massiüritustes domineerivad lugejate konverentsid, kirjandusõhtud, temaatilised õhtud ja kohtumisõhtud. Populaarsed olid ka kirjanduslikud kohtud. Temaatiliste õhtute ja kirjanduslike kohtute läbiviimine nõudis raamatukogudelt suuri jõupingutusi. Tavaliselt tehti need üritused koos kultuurimajaga, Kirjandusliku kohtu läbiviimine oli nagu lavastuse ettevalmistamine. Niisugused massitöö vormid kaugenesid liiga raamatukogutöö spetsiifikast.

1960-ndatel aastatel hakatakse üha rohkem rõhku panema ürituste raamatukogulikule küljele. Seega jäetakse kõrvale need, mis on kohasemad klubidele, nagu temaatilised õhtud, elavad ajalehed jne. Esiplaanile kerkivad luule- ja kirjandusõhtud. Erilist rõhku ei panda enam ürituste külastatavuse massilisusele, vaid sellele, et üritus tõeliselt asjast huvitatud inimesele midagi pakuks. Näiteks külastab viimastel aastatel rajooniraamatukogu luuleõhtuid enam-vähem kindlakskujunenud 20 liikmeline luulesõprade grupp.

1960-ndate aastate teisest poolest on hakatud läbiviidud massiüritusi analüüsima ja vaatlema, kuidas need mõjutavad lugejat, kas nad innustavad täiendama lugeja poliitilisi, üldhariduslikke ja tootmisalaseid teadmisi.

x

Aastate 1950 - 1970 jooksul on Võru Rajooniraamatukogu ja Võru Linna Lasteraamatukogu juhindunud oma töös NLKP kongresside ja Keskkomitee pleenumite

otsustest, silmas pidanud kommunistliku ühiskonna inimese kasvatamise põhimõtet.

Nende aastate jooksul on mõlemad raamatukogud muutunud kesksteks raamatukogudeks rajoonis ja tunnustatuteks kogu vabariigis. Rajoonikeskuse raamatukogud on muutunud metoodilise töö suunajateks kogu rajoonis. Kõik raamatukogutöötajatele korraldatud seminarid on metoodiliselt läbiviidud rajooni- ja lasteraamatukogu töötajate poolt.

20 aasta jooksul on kasvanud raamatukogude fondid ja suurenenud töönäitajad. Kasutusele on võetud uusi töömeetodeid, nagu lugejate diferentseeritud teenindamine, lugejate huvide tundmaõppimine, isiklike lugemisplaanide koostamine jne.

Saavutuste kõrval esineb ka puudujääke. Fondi madal ringlus eeldab raamatufondi mittevastavust lugeja nõuetele, eeldab viigu komplekteerimises. Kõik raamatukogude poolt läbiviidud massiüritused pole saavutanud oma eesmärki, järelikult on puudulikult ettevalmistatud.

Foto 1 Võru Rajooniraamatukogu töötajad 1967.a. Vasakult: rändfondi juhataja Liidia Vasjukova, raamatukogu juhataja Armilda Kanep, laenutusosakonna juhataja Liidia Moke ja laenutaja Liivi Zillmer.

Foto 2 Võru Linna Lasteraamatukogu töötajad tööpostil 1962.a. Vasakult: laenutaja Emilie Pelju ja raamatukogu juhataja Marta Paat.

Foto 3 Võru Linna Lasteraamatukogu juhataja Marta Paat ja laenutaja Heidi Ratas 1969.a.

III peatükk

Klubiliste asutuste tegevus Võrus aastatel 1950 - 1970

Elanikkonna kultuuritaseme tõstmisel etendavad tähtsat osa klubilised asutused: kultuuri- ja rahvamajad, a/ü klubid ja punanurgad. Nende ülesandeks on selgitada rahvahulkadele Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse otsuseid, poliitilisi päevasündmusi, levitada üldhariduslikke, ateistlikke ja erialaseid teadmisi, abistada majandusorganeid sotsialistliku võistluse organiseerimisel ja tööviljakuse tõstmisel, teaduse ja tehnika ning põllumajandusliku tootmise uusimate saavutuste propageerimisel. Kõige selle teostamiseks peab kasutama suulise ja näitliku agitatsiooni rikkalikke vorme. Kultuuriasutuste ülesannete hulka kuulub ka kunstilise isetegevuse ja rahvaloomingu arendamine, töötajate vaba aja sisustamine. Klubilised asutused on vahendajaks kutseliste teatrite ja kinokunsti rahvale kättesaadavaks tegemisel.

1. Partei ja valitsuse tähtsamad abinõud sotsialistliku kultuuri edasiarendamiseks aastatel 1950 - 1970

1952.a. oktoobris toimunud NLKP XIX kongress kinnitas direktiivid NSV Liidu rahvamajanduse arendamiseks viiendal viisaastakul 1951 - 1955). Kõrvuti tööstuse ja põllumajanduse tootlike jõudude arendamisega kavandati ka töötajate materiaalse heaolu ning kultuuritaseme tõstmine. Nähti ette laiendada 1955.a. 1950.aastaga võrreldes klubide võrku 15 % võrra, parandada nende tööd elanikkonna teenindamise alal. Püstitati kõigi kirjanduse ja kunsti alal töötajate ette ülesanne: sügavalt tundma õppida nõukogude ühiskonna elu ja luua kunstiväärtusi, mis oleks meil rahva väärilised, juurida välja pehkinu ja tardunu ühiskondlikust elust. 1

EKP(b)P Võru rajooni I parteikonverentsil 1951.a. märtsis arutati põhjalikult kultuurielu küsimusi. Otsuses kohustati EK(b)P Võru Rajoonikomiteed pöörama erilist tähelepanu kultuurihariduslike asutuste töö parandamisele, tõstma rajooni kultuurimaja ja rahvamajade töö kvaliteeti, parandades läbiviidavate ürituste ideelis- poliitilist taset.[2]

1953.a. detsembris arutas kultuurihariduslike asutuste tööd Võru rajooni Töörahva Saadikute Nõukogu istungjärk, mille otsusega kohustati rajooni kultuuriasutusi erilist rõhku panema loengulisele tööle.[3]

1950-ndate aastate alguseks tugevalt välja kujunenud Stalini isiku kultus avaldas negatiivset mõju ka kultuurielule. Eriti torkas see silma isetegevuskollektiivide repertuaaris, kus domineerisid Stalini isikut ülistavad palad.

---

1 NLKP Kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, III osa, Tln., 1957, lk. 234

2 EKPA fond 4896, nim. 2, s.-ü. 4, l. 78.

3 VRRA fond 474, nim. 1, s.-ü. 18, l. 9.

NLKP XX kongress 1956.a. astus välja isikukultuse negatiivse mõju vastu ja kiitis heaks Keskkomitee seisukohad järjekindlalt ellu viia abinõud, mis kindlustavad marksismile-leninismile võõrast isikukultusest täieliku jagusaamise, selle tagajärgede täieliku likvideerimise partei riikliku ja ideoloogilise töö kõigil aladel. Ühtlasi pööras kongress tähelepanu ka rahva kultuurilise elutaseme edasisele tõstmisele, kultuuriasutuste sisulise töö parandamisele ja nende materiaalse baasi tugevdamisele.[1]

Uue etapi kultuurielu arengus avas NLKP uus programm, milles on öeldud:" Elanikkonna kultuurilisest kasvust oleneb väga suurel määral tootlike jõudude kasv, tehniline progress ja tootmise organiseerimine, töörahva ühiskondliku aktiivsuse tõus, omavalitsuse demokraatlike aluste areng, eluolu kommunistlik ümberkorraldamine"[2]

1962.a. Võru rajooni Töörahva Saadikute Nõukogu istungjärgu päevakorras oli "Rajooni kultuuriasutuste tööst ja nende ülesannetest NLKP XXII kongressi otsuste täitmisel". Üksiskasjalise aruandega esines kultuuriosakonna juhataja R.Neering. Istungjärgu otsuses kohustati kultuuriasutusi igakülgselt valgustama NLKP XXII kongressi otsuseid ja NLKP uue programmi sisu. [3]

1964.a. Võru rajooni Töörahva Saadikute Nõukogu istungjärgu otsuses nähti ette töötada välja perspektiivplaanid kultuuriasutuste materiaalse baasi korrastamise ja laiendamise abinõud, paremini valgustada kommunistliku töö liikumist, tugevdada kontrolli repertuaari valiku ning esitamise üle, parandada kaadri valikut, paigutamist ja kasvatamist. [4]

NLKP XXIII kongressi direktiivides NSV Liidu rahvamajanduse arendamise viie aasta (1966 - 1970) plaani kohta nähti ette suurendada teatrite, rahvaraamatukogude

---

1 NLKP XX kongressi revolutsioonid, Tln., 1956,lk.83.
2 NLKP programm, lk. 119.
3 VRRA fond 474, nim. 1, s.-ü. 366, l. 18.
4 "Töörahva Elu" nr.40, 4.aprill 1964.

ja klubide arvu ning tugevdada nende materiaal-tehnilist baasi. [1]

Juhindudes NLKP kongresside ja Keskkomitee pleenumite otsustest ning kohalike partei ja valitsuse organite otsustest, suunasid oma tööd Võru Rajooni Kultuurimaja ja asutuste, ettevõtete a/ü klubid ning punanurgad.

2. Võru Rajooni Kultuurimaja klubitöö keskusena

1952.a. jaanuarist asus kultuurimaja endise Lõuna-Eesti teatri hoonesse. Seoses isetegevusringide arvu kasvuga ja isetegevuslaste pere suurenemisega ning ürituste külastajate arvu tõusuga jäi 1900.a. ehitatud "Kandle" seltsi maja liiga kitsaks.

Uue kultuurimaja ehitustöödega alustati 1962.a. aprillis ja lõpetati 1964.a. augustiks. Kultuurimaja ehitusest sai linna kommunistlike noorte löökehitus. Ühiskondlikus korras töötati kultuurimaja ehitusel 30.000 tundi.[2]

Vastvalminud kultuurimaja pidulik avamine toimus 15.aug. 1964.a., millega tähistati ühtlasi Võru saksa okupatsioonist vabastamise 20.aastapäeva.[3] Silmaspidades vanu kultuuritraditsioone anti ka uuele kultuurimajale nimeks "Kannel".

Võru linna ja rajooni elanikkonna käsutusse anti kultuurimaja 3 saali: 552 kohaline vaatesaal, 500 kohaline tantsusaal ja 220 kohaline loengute saal.

Kultuurimaja peategevus aastatel 1950 - 1970 oli suunatud Võru linna ja rajooni töötajate kommunistlikule kasvatusele ja kultuurilisele teenindamisele.

---

1 NLKP XXIII kongressi direktiivid NSV Liidu rahvamajanduse arendamise viie aasta (1966 - 1970) plaani kohta, Tln., 1966, lk.44.

2 VRRA fond 611, nim. 1, s.-ü. 39, l.21.

3 sealsamas, l. 23.

A. Massiline kunstiline isetegevus

NLKP programmis on öeldud, et ühiskonna kunstivarade areng ja rikastumine saavutatakse kunstilise isetegevuse ning professionaalse kunsti ühendamise alusel.[1]

Kunstiline isetegevus on kõige laialdasemaks ja populaarsemaks kultuuritöö vormiks, mis ühendab arvukalt asjahuvilisi.

a) Ringid ja neist osavõtjad

1950-ndatel aastatel kujunesid Võru Rajooni Kultuurimajas välja põhilised kunstilise isetegevuse ringid.

Tabel 14 näeme, et isetegevusringide ja isetegevuslaste arv pidevalt kasvas. 1951.a. tegutses kultuurimaja juures 5 isetegevusringi 120 osavõtjaga, 1961.a. 20 isetegevusringi 565 osavõtjaga. Ringide ja isetegevuslaste arv suurenes 10 aasta jooksul kolme kordseks. 1960-ndatel aastatel on ringide ja isetegevuslaste arv jäänud enam-vähem stabiilseks. Isetegevusringide arv kõigub 18-20 ümber aastas, 1962.a. ja 1963.a. ringide arvu (vastavalt 17 ja 16) vähenemine oli tingitud kultuurimaja ehitustöödega tekkinud ruumipuudusest.

Võrreldes isetegevusringide ja isetegevuslaste arvu Võru Rajooni Kultuurimajas 1955.a. ja 1965.a. näeme tabel 15 põhjal, et põhilised ringid, mis kujunesid välja 1955.aastaks on jäänud püsima peaaegu sama isetegevuslaste arvuga ka 1965.a. Ömblusring on laienenud kursusteks, mille liikmete arv on kasvanud 7-lt 81-le.

60 % isetegevuslaste arvust 1965.a. moodustavad vanemate ringide - naiskoor, puhkpilliorkestri, rahvatantsuring, näitering ja estraadiorkestri isetegevuslased.

---

1 NLKP programm, lk.16.

Tabel 14

Võru Rajooni Kultuurimaja kunstilise isetegevuse ringide ja isetegevuslaste arv aastatel 1951 - 1970 x

Aasta	Ringide arv	Kasvu % 1951.a.-ga võrreldes	Isetegevuslaste arv	Kasvu % 1951.a.-ga võrreldes
1951	5		120	
1952	9		253	
1953	7		243	
1954	5		175	
1955	11	+ 120	256	+ 113
1956	12		276	
1957	13		370	
1958	14		477	
1959	15		483	
1960	19	+ 280	577	+ 381
1961	20		565	
1962	17		456	
1963	16		406	
1964	19		488	
1965	20	+ 300	483	+ 333
1966	19		480	
1967	22		667	
1968	18		533	
1969	19		453	
1970	18	+ 260	484	+ 328

x Tabel koostatud VRRA fond 695, nim.1, s.-ü-d 11, 40, 55, 67, 94, 118, 149, 183, 206, 224, 239, 255, 287 ja 1967, 1968, 1969, 1970.a. Võru Rajooni Kultuurimaja statistilised aruanded.

Isetegevusringide ja isetegevuslaste arv
Võru Rajooni Kultuurimajas 1955.aastal ja
1965.aastal. x

Isetegevusringi nimetus			Ringist osavõtnud isetegevuslaste arv	
	1955.a.	1965.a.	1955.a.	1965.a.
		Ühised ringid		
1.	Naiskoor	Rahvakoor "Kannel"	100	95
2.	Puhkpilliorkester	Rahvaorkester	36	45
3.	Näitering	Rahvateater	42	50
4.	Segarahvatants	Segarahvatants	21	12
5.	Estraadiorkester	Estraadiorkester	19	21
6.	Male-kabe ring	Male-Kabe ring	36	27
7.	Naiskäsitöö	Ömbluskursus	7	81
8.	Naiskvintett	Naisansambel	5	4
9.	Meeskvartett	Meesansambel	4	8
10.	Solistide grupp	Solistide grupp	6	8
		Erinevad ringid		
11.	Eestikeele ring	Naisrahvatants	17	12
12.	Vene keele ring	Karaktertants	19	9
13.		Sõnakunstiring		9
14.		Instrumentaalansambel		5
15.		Kujutava kunsti ring		22
16.		Noorte estraadiorkester		20
17.		Peotantsuring		40
18.		Kitarristide ring		10
19.		Dekoratiivkudumise ring		15
		Kokku	256	489

x Tabel koostatud VRRA fond 695, nim.1, s.-ü. 55, l.25 ja s.-ü. 229,l.18.

Järgnevalt vaatleme nimetatud isetegevusringide töösaavutusi ja traditsioonide kujunemist.

Puhkpilliorkester (1898 - 1970) on vanim isetegevuskollektiiv Võrus. 1897.a. hakkas tolleaegne Võru sepp Nikolai Sifting, kes oli suur muusikasõber, koondama orkestri moodustamiseks pillimehi. Algul toimusid harjutused N.Siftingu korteris, 1898.a. alustas orkester juba esinemisi.[1]

Orkestri varasemate koosseisude kunstilisele tasemele kui ka paljudele säilinud traditsioonidele avaldas viljastavat mõju kaua aega Võrus töötanud eesti puhkpillimuusika üks suuremaid viljelejaid - Eduard Tamm.

Pärast okupatsiooniaastaid alustas orkester uuesti tegevust. Orkestri juhiks oli heade muusikaliste võimetega kooliõpetaja Samuel Onno, kes muusikaarmastuse sai Võru Õpetajate Saminaris,[x] mille direktoriks oli tuntud progressiivsete vaadetega pedagoog Johannes Käis. Kuna seminar 1930.a. kodanliku valitsuse poolt kui "punaste kool" suleti, siis tuli Samuel Onnol aasta lisaks õppida Haapsalus Läänemaa Õpetajate seminaris. Seminaripõlves valis vabatahtlikuks muusikaõppimise pilliks viiuli (iga seminarist pidi valdama üht muusikariista)[2]

Aastatel 1934 - 1939 oli ta koduvallas Navil kooliõpetajaks, kus moodustas kooli juurde õpilastest ja täiskasvanutest orkestri. 1940.a. tuli tööle Võru II algkooli laulu-muusikaõpetajaks ja pärast Ed. Tamme surma sai ka Võru Gümnaasiumi muusikaõpetajaks.[3]

Keskkoolis moodustas S.Onno alguses segakoosseisuga õpilasorkestri, hiljem aga õpilaste puhkpilliorkestri. Peale Suurt Isamaasõda juhatab ta puhkpilliorkestri kõrval ka Võru Tervishoiutöötajate segakoori.[4]

---

1 Hugo Sika kirjalikud mälestused

2, 3, 4 Samuel Onno suulised mälestused

x Võru Õpetajate Seminar eksisteeris aastatel 1921 - 1930

1949.a. oli S.Onno sunnitud Vörust lahkuma. 8 aasta jooksul jagas ta nende saatust, kes kannatasid isikukultuse tagajärgede all. 1957.a. ta rehabiliteeriti ja tuli tagasi kodulinna, kus asus tööle laste muusikakooli viiuli- ja puhkpillide eriala õpetajana. S.Onno võttis uuesti kätte taktikepi ka Võru puhkpilliorkestri juhina. S. Onno on kirjutanud mitmeid palu puhkpilliorkestrile: "Labajala tants", marss Võru teemal "Lätsi külla", "Tervitus fanfaaridega" jne.

Orkester andis igal talvel aruandluskontserdi uue kavaga. Võeti osa iga-aastastest rajooni laulupäevadest. Esineti edukalt 1953.a. oblastiülevaatusel Tartus. 1958.a. vabariiklikul ülevaatusel saadi I koht ja ränd-punalipp.[1]

Orkestri tegevus kujunes järjest intensiivsemaks, aastas anti ligikaudu 20 kontserti, suvel toimusid iga nädal pargikontserdid. 1958.a. kevadel 60.aastapäeva tähistamise kontserdi kavas olid: Sibiliuse "Soomemaa", Ed. Tamme avamäng "Tule koju" jt. nõudlikud palad.[2]

Kõige suurem tegevuspinge oli orkestril 1959.a., mil viidi läbi 91 orkestriharjutust, anti 16 kontserti, võeti osa laulupäevadest Lätis, Antslas ja Põltsamaal.[3]

Samuti võeti osa ainsa väliskülaliskollektiivina Aluksnes toimuvast puhkpillimuusikapäevast, kus esinesid koos ligi 40 läti orkestrit,

1960.a. kevadel esineti koos Põltsamaa puhkpilliorkestriga Tallinnas "Estonia" kontserdisaalis ühise kontserdiga. [4]

1962.a. 26.aprillil Eesti NSV Kultuuriministeeriumi Kolleegiumi ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu presiidiumi otsusega omistati puhkpilliorkestrile isetegevusliku rahvaorkestri nimetus.[5]

1963.a. tähistas rahvaorkester 65.aastapäeva ja vanima mängija Osvald Sika 80.sünnipäeva.[6]

---

1 Samuel Onno suulised mälestused
2 Juurikas, lk.47.
3 VRRA fond 695, nim.,1,s.-ü. 113,l.16.
4 Samuel Onno suulised mälestused
5 VRRA fond 611, nim.1, s.-ü. 168, l.6.
6 "Töörahva Elu" nr.41, 4.aprill 1963.

Samal õhtul anti pidulikult üle Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirjad orkestrijuhile S.Onnole ja vanematele mängijatele O. ja H. Sikale, H.Käsperile ja V. Kauksile.

Töörohke ja täis huvitavaid üritusi oli 1967.a. Märtsis esineti festivalikontserdil "Nõukogude Eesti heliloojate puhkpillimuusikat", kus rahvaorkestrite seas tuldi teisele kohale. Külastati Saaremaad, pühitseti Võru tuletõrje 100.aastapäeva ning tutvuti ekskursioonil kauni Krimmi loodusega.[1]

1968.a. pühitses orkester juba oma 70.juubelit. Orkestrijuhile Samuel Onnole anti Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi otsusega teenelise kultuuritegelase aunimetus.

Orkestrijuhi abilisteks on nende aastate jooksul olnud E.Skiller, V.Tuuling, H.Kahr, H. Käsper j.t. Pikkade aastate jooksul on puhkpillimuusika viljelemisele truuks jäänud vennad Osvald ja Hugo Sikad, Voldemar Kallas, Artur Mustmaa, vennad Lukusepad jt.

Naiskoor (1938 - 1970)

Võru naiste kauaaegseks unistuseks oli luua naiskoor. Selle mõtte esitas 28.veebr. 1938.a. naisseltsi "Võruhõim" koosolekul Herta-Helena Mikkelsaar.[2] Ettepanek võeti vastu ja koostati üleskutse kooriliikmete värbamiseks. Naiskoori moodustamiseks käis H.Mikkelsaar läbi kõikide Võru lauluhuviliste naiste kodud ning koostas tulevaste kooriliikmete nimekirja.

1939.a. üldlaulupeost võeti juba osa. 1940.a. 30.mail oli ühine Võru mees- ja naiskoori esinemine teater "Kandle" aias. [3] Naiskoori esimeseks dirigendiks oli Paul Elken. Aastatel 1947 - 1950 töötas kooriga Rein Roos.[4] 1950.a. alustas tööd kooriga praegune Fr.R. Kreutzvaldi Memoriaalmuuseumi direktor Aleksander Krull.

1953.a. võttis koor osa Tartu oblasti kunstilise isetegevuse ülevaatusest. Seal lauldi ennast vaba-

1 "Töörahva Elu" nr. 4, 9.jaan,1967.a.
2 "Töörahva Elu" nr. 51, 12.aprill 1958.a.
3 Rahvakoor "Kannel" kroonika
4 sealsamas

riiklikule ülevaatusele Tallinnas, kus saavutati esikoht naiskooride seas. Esineti lõppkontserdil ja Eesti NSV XII aastapäeva pidulikul kontserdil.Esimene aastakontsert uue koorijuhi taktikepi all toimus 1954.a.[1]

1955.a. muretseti Võru rajooni TSN Täitevkomitee materiaalsel toetusel koorile ühtne vorm. Samal aastal sõlmiti esimesed sõprussidemed vennasvabariigi Läti laulusõpradega, võeti osa Madona rajooni laulupäevast. Kõikidele oli innustuseks ja suureks elamuseks osavõtt 1955.a. vabariiklikust üldlaulupeost Tallinnas.

Koori kunstilise taseme tõstmiseks alustati 1957.a. hääleseade läbiviimist. 1958.a. algas koorile juubeliaastana. Koor sai 20-aastaseks. Juubelikontserdil olid koorile külla tulnud solistid E.Tordik "Vanemuisest" ja V.Tolk Eesti Raadio segakoorist. [2]

19. ja 20.aprillil 1958.a. viidi läbi isetegevuse ringkondlik ülevaatus Tartus. Naiskoori osas märkis Žürii esinemise ilmekust ning head kontakti koori ja koorijuhi vahel.

"See isetegevuse ülevaatus näitas järjekordselt kus koori, orkestri või ringi eesotsas seisab võimetega juht, kes tahab ja suudab inimesi õpetada, neid edasi viia, seal on tagajärjed röömustavad. Eelkõige sellepärast laulab hästi Võru naiskoor" [3]

1959.aasta oli koorile väga tihe kontsertide ja külaskäikude poolest.Võeti osa Antsla ringkondlikust laulupäevast, esineti Läti NSV naiskooride laulupäeval 5.juulil 1959.a., lauldi koos Tartu Riikliku Ülikooli naiskooriga. [4]

1963.a. pühitses koor oma 25.aastapäeva.Kooris laulis 93 lauljat, kelle keskmine vanus oli 35 aastat. Koori asutajaid liikmeid 17, üle 20 aasta kooris laulnud 7 lauljat, 10 -20 aastat laulnud 19 lauljat, 5-10 aastat laulnud 25 lauljat. Aastatel 1959 - 1963 esines koor 74 korda, esinemisküpseks said 102 laulu. Kõige rohkem lauldi R.Ritsingu "Sa oled mu südame suvi"[5]

---

1 Rahvakoor "Kannel" kroonika
2 "Töörahva Elu" nr.51, 12.aprill 1958.
3 "Kultuuritöötaja" nr.2, 1958.
4 Rahvakoor "Kannel" kroonika
5 sealsamas

1966.a. aastakontserdil esitati Borodini ooperist "Vürst Igor" Jaroslavna stseen tütarlastega. Vürstinna ja Njana osa täitsid hääleseadja E. Pedrause ja kooriliige E.Zirkel. Koori peadirigendi körval oli tösine osa täita laste-muusikakooli klaveriöpetajal Eva Tammemäel, kes valmistas ette ja juhatas suure osa kontserdi kavast, mis oli osa kevadel kaitstavast diplomitööst teatri- ja muusikainstituudis. 1966.a. sai teoks kahe söpruskoori "Kannel" ja "Ilo" esimene laululaager Haanjas Vällamäel. Laululaagrite korraldamine on siitpeale kujunenud traditsiooniks. Traditsiooniks on kujunenud uutele liikmetele aastapäevakontserdil märgi rindapanek, koorikaaslaste meelespidamine sünnipäevadel, mispuhul sünnipäevalapsele lauldakse tema lemmiklaul. Meeldejäävaks on muudetud abielu registreerimine.

Aastatel 1950 - 1970 on koori liikmete arv köikunud 80 - 100 vahel. 20 aasta jooksul on koorile truuks jäänud Lii Alaver, Liidia Hussar, Armilda Sool, Leida Vildo, Leida Kaunis, Alvine Remmelgas, Helgi Hoop jt.

Rahvatantsukollektiiv (1944 - 1970)

Vöru Rajooni Kultuurimaja rahvatantsukollektiivi kujunemine ja saavutused on tihedalt seotud ringijuhtide Linda Malviste, Siiri Siska ja Kai Leete nimega.

1944.a. tööd alustanud Vöru Maakondliku Kultuurimaja rahvatantsuringi juhatas Linda Malviste, kellest oli juttu I peatükis. Selle esimese rühma koosseisus tantsis ka ringi tulevane juht Siiri Siska.

Linda Malviste märkas peagi andekat tüdrukut ja hakkas teda saatma vabariiklikele rahvatantsujuhtide seminaridele, mis toimusid 1947.a. - 1948.a. Tallinnas, hiljem Pärnus.

1952,a, algul vöis Linda Malviste Vörust rahuliku südamega lahkuda, sest tema poolt antud tantsuoskused ja armastus rahvatantsu vastu jäid.

1952.a. 4.märtsist saigi rahvatantsuringi ametlikuks juhiks Siiri Siska. Esimene raskem kohustus oli sama aasta juunis,mil ta täitis Võru rajooni rahvakunsti õhtu üldjuhi ülesannet.[1]

Algasid pingelised proovid 8 paarilise segarühmaga, esinemised iga aastastel rajooni ja ringkondlikel laulupidudel,osavõtt 1955.a. vabariiklikust üldlaulupeost oli rühmale innustuseks.

Aastate jooksul kollektiiv tugevnes ja muutus püsivaks. Sellele aitas kaasa sõbralik kollektiivisisene õhkkond, nupukad sünnipäevade meelespidamised, ühised tähtpäevade tähistamised.

Seoses ajutise elama asumisega Tartusse oli 1959.a. rahvakunstiõhtu lavastus viimaseks selletaoliseks ülesandeks Siiri Siskale. Peagi naasis S.Siska kodusesse Võrru tagasi ja asus tööle äsjavalminud Võru Gaasianalüsaatorite Tehase montaažitsehhi. Ka siin asus ta juhatama rahvatantsuringi ja tegeles oma teise armastatud huviala - laulmisega.

Laulu harrastama hakkas S.Siska juba algkoolis Rõuges. Asudes elama Võrru, avastas tema head laululised eeldused tookordne Võru puhkpilliorkestri juht Helmut Käsper. Algas laulude õppimine ja esinemised Hendrik Juurikase juhatuse all oleva estraadiorkestriga.[2] Kerkis üles küsimus laulualasest edasiõppimisest, 1955.a. saigi lauldud Tartu Muusikakooli eksamikomisjoni ees, kuid perekonnamured tõmbasid edasiõppimisest kriipsu läbi. Kuid laul isetegevuslaval jäi kõigi raskuste kiuste ja praegugi võime tema meeldivat metsosopranit kuulata Võru Rajooni Kultuurimaja "Kannel" naisansambli "Sõsara" esinemistel.

Aastatel 1944 - 1959 tegutses kultuurimaja juures peamiselt 8-paarilline segarühm. 1960.aastast koos tuntud tantsupedagoogi Kai Leete Võrru elama asumisega hakkas tööle ka karaktertantsuring ja naisrühm.

---

1 VRRA fond 695, nim. 1, s.-ü. 16, l.29
2 Siiri Siska suulised mälestused

1960.a. täienes Võru tantsijate pere 50 poisi ja tüdrukuga, kellele Kai Leete hakkas Võru Pioneeride Maja balletiringis balleti saladusi õpetama. Sellest ajast kuni praeguseni on ringijuhi teadmised, energia ja fantaasia kasvatanud ligi 1000-s tantsulapses head rühti, rütmitunnet, painduvust, püsivust ja järjekindlust. Aastase tegevuse aruandluseks on saanud muinasjutuainelised balletilavastused nagu "Inetu pardipoeg","Kuldkalake", "Maikelluke", Lillede printsess" jt.

Kai Leete lavastajatalent on muutunud omalaadseteks tantsulavastusteks igaaastased rahvakunstiõhtud. Paljud tema loodud rahvatantsud nagu "Viire takka","Kipsadi - köpsadi kooliteel", "Külv ja löikus", "Uraali kadrill", "Kandle lugu" on armastatud kogu vabariigis.

1967.a. omistati väsimatule tantsupedagoogile Kai Leetele ENSV teenelise kultuuritegelase aunimetus.

Näitering

Võru Rajooni Kultuurimaja näitering sai uue hoo pärast Lõuna-Eesti teatri näitleja Rudolf Adelmanni Võrru asumist 1951.a. Esimeseks lavastuseks valis R.Adelmann N.Gogoli "Revidendi" II vaatuse, mis esietendus 1952.a.[1]

Esimesele proovile kogunes 19 asjahuvilist. Aastaaastalt ringi liikmete arv kasvas ulatudes 1960.a. 50 liikmeni.

Iga hooaeg lavastati 2-3 uuslavastust. 1950-ndatel aastatel olid populaarsemad lavastused E. Vilde "Vigased pruudid", mis püsis repertuaaris 1954, 1955 ja 1960.a. Näidendi igakordne külastatavus ulatus 1950- 400-ni.Menuga märgiti ka Kitzbergi "Neetud talu", mis püsis kavas 4 aastat, H. Raudsepa "Mikumärdi" L.Koidula "Säärane mulk ehk sada vakka tangusoola", Rozovi "Önn kaasa" jt.

1950-ndatel aastatel näiteringi repertuaaris olid peamiselt populaarsed rahvatükid eesti klassikast.

---

1 "Töörahva Elu" nr.12, 27.jaan. 1962.

1960.a. algas uus periood näiteringi tegevuses. 8-le vabariigi tuntud näiteringile oli antud isetegevusliku rahvateatri nimetus. Seni tehtud töö järgi võis rahvateatri nimetust hakata taotlema ka Võru Rajooni Kultuurimaja näitering. III vabariiklikust rahvateatrite kevadest Tallinnas 1962.a. võttis esmakordselt osa ka Võru Rahvateater L.Ranneti "Kadunud pojaga". Žürii liige E.Nömberg kirjutas:" Kolmekuised lapsed veel ei könni, Võru Rahvateater aga astub teistega võrdseid samme töelisel kunstiteel" [1]

Rahvateatri nimetus kohustas veel enamaks.1963.a. rahvateatrite teatrikevad oli pühendatud K.S.Stanislavski 100.sünniaastapäevale, millest Võru Rahvateater võttis osa Afinogenovi näidendiga "Oma laste ema." [2]

Uuslavastuste õppimise kõrval võimaldatakse iga kuu rahvateatri näitlejatele üks kutselise teatri ühiskülastus. Organiseeritakse ühiseid ekskursioone kunstinäitustele. Praktiliste seminaride käigus õpitakse jumestamist ja könetehnikat. Pidevalt tegeldakse deklamatsiooniga.[3]

Köige pingelisem teatrihooaeg oli Võru Rahvateatril 1968.a., millal hooaja jooksul anti 70 etendust, neist 16 kohapeal statsionaaris. Kogu hooaja jooksul etendati 9 lavastust. Hooaja löppakordiks kujunes rahvateatri ringreis juulikuus Hiiumaale, Gronini näidendiga "Jupiter naerab" [4]

1961 - 1970.a. sai lavaküpseks 26 uut lavastust, nende hulgas Pristley "Ta tuli", Valodin "Viis öhtut", Gronin "Jupiter naerab", Arbuzov "Taaskohtumine noorusega", Borchet "Ukse taga", Viimasega võeti osa 1970.a. rahvateatrite teatrikevadest, kus esmakordselt laureaadiks sai Võru Rahvateater.

---

1 "Töörahva Elu" nr.20, 28.juuni 1962.
2 "Töörahva Elu" nr.28, 5.märts 1963.
3 Rudolf Adelmanni suulised andmed
4 "Töörahva Elu" nr.117, 3.okt.1968.

Aastatel 1952 - 1970 on lavastatud 46 näidendit, lisaks kuuldemängud kohalikus raadios. Nende aastate jooksul on näitekunstile pühendanud oma vaba aja EKP Võru Rajoonikomitee instruktor Aksel Asi koos abikaasa Ljuba Asiga, Võru raj. TSN TK Kultuuriosakonna juhataja Ilmar Kudu, autobaas nr.3 bussipesija Linda Vumba ja paljud teised.

b) Etendused ja külastajad

Kunstilise isetegevuse ringide tegevuse tulemusena korraldas Võru Rajooni Kultuurimaja kontserte, näidendite õhtuid, mängude- ja tantsuõhtuid töötajate vaba aja sisustamiseks.

Võru Rajooni Kultuurimaja oma isetegevuslaste poolt antud etenduste ja nende külastajate arvu aastatel 1951 - 1970 näeme tabelist 16 ja diagrammist 2,3.

Võrreldes 1950-ndatel ja 1960-ndatel aastatel antud etendusi ja külastajaid ilmneb, et 1950-ndatel aastatel on etenduste arv väiksem kui 1960-ndatel aastatel. See tulenes sellest, et 1950-ndatel aastatel töötas vähem isetegevusringe. Külastajate arv on aga suurem 1950-ndatel aastatel, 1960-ndatel on külastajate arv järk-järgult vähenenud. 1965.a. võrreldes 1960.aastaga oli külastajaid vähem 11,2 %, 1970.a.võrreldes 1965.a. -36,6 %. Langenud on ka etenduse keskmine külastatavus aastas. 1954.a. etendusi antud 92, külastajaid 25214, keskmine külastatavus 274, 1958.a. etendusi 101, külastajaid 30089, keskmine külastatavus 298, 1969.a. etendusi 116, külastajaid 20581, keskmine külastatavus 177, 1970.a. etendusi 102, külastajaid 16236, keskmine külastatavus 159.

Külastatavuse märgatavat langust kurdavad ka isetegevusringide juhid ja isetegevuslased. Kui 1950-ndatel aastatel oli võimalik Võru kooridel anda kohapeal mitu korduskontserti, siis viimastel aastatel korduskontserdi külastatavus on väga väike. Ka aastapäeva kontserte antakse tihti 300 kohaga saalis 150-le.Vähenenud on ka Võrus rahvateatri külastatavus nii statsionaaris kui väljaspool. Näiteks 1953.a. Rozovi "Kohtumine noorusega" külastatavus oli 500 - 350, 1958.a.Kitzbergi

Tabel 16

Oma isetegevuslaste poolt antud etenduste ja nende külastajate arv Võru Rajooni Kultuurimajas aastatel 1951-1970 x

Aasta	Etendusi	% eelmise aastaga võrreldes	Külastajaid	% eelmise aastaga võrreldes
1951	98		21426	
1952	78		16400	
1953	81		17500	
1954	92		25214	
1955	77	- 21.4	19354	- 9,63
1956	89		27815	
1957	86		25659	
1958	101		30089	
1959	111		30321	
1960	98	+ 21.4	28564	+ 47,7
1961	95		20709	
1962	115		25861	
1963	98		22789	
1964	95		20786	
1965	125	+ 27,55	25378	- 11.2
1966	107		22809	
1967	84		16054	
1968	131		17403	
1969	116		20581	
1970	102	- 18,4	16236	- 36,08

x Tabel koostatud VRRA fond 695, nim.1,s.-ü-d 18,40,55,67,94, 118,149,183,206, 224, 239, 255, 287, ja 1967, 1968,1969.1971.a. Võru Rajooni Kultuurimaja statistilised aruanded.

Diagramm 2

Võru Rajooni Kultuurimaja oma isetegevuslaste poolt antud etenduste arvu dünaamika aastatel 1951 - 1970 x

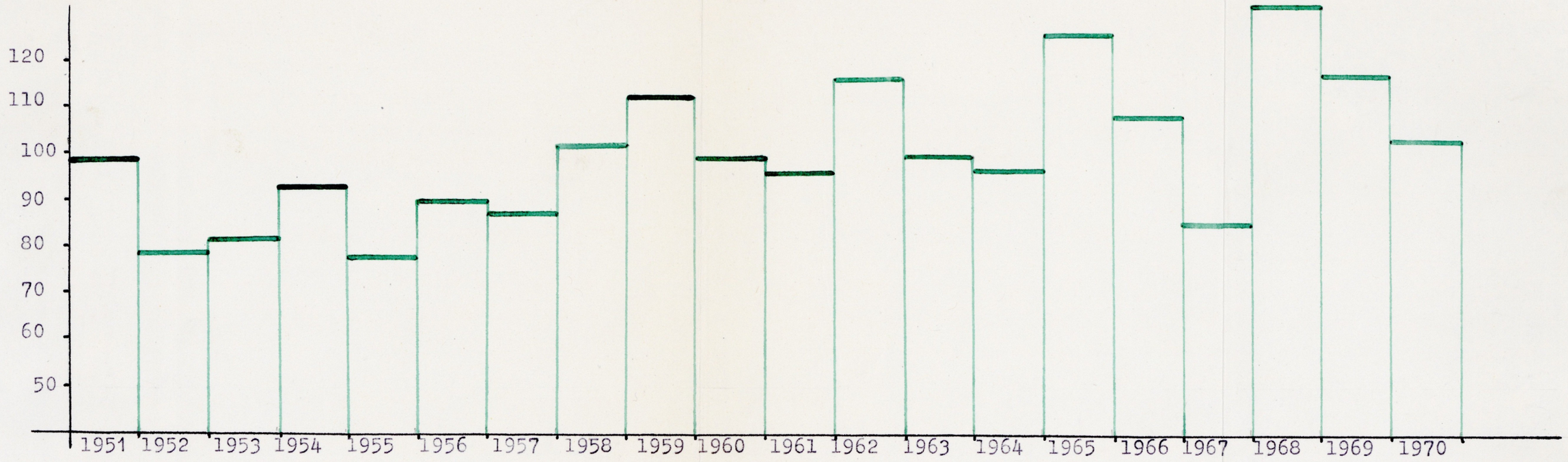

Diagramm 3

Võru Rajooni Kultuurimaja oma isetegevuslaste poolt antud etenduste külastajate arvu dünaamika aastatel 1951 - 1970 xx

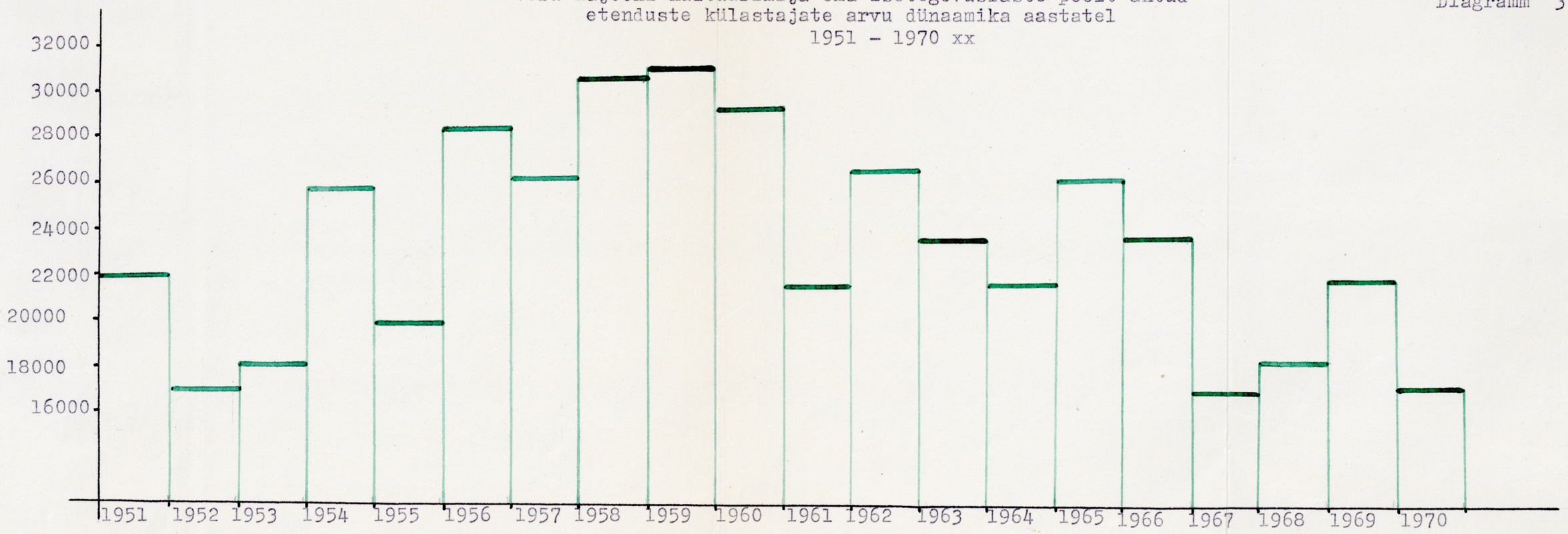

x Diagramm koostatud tabel 16 andmetel
xx Diagramm koostatud tabel 16 andmetel

"Neetud talu" - 250 - 300, 1962.a. Volodini "Viis õhtut" - 120 - 150, 1967.a. A.Tolstoi "Ärimees" - 45-100, E.Rannet "Salakütid" 30 - 120. [1]

Uurimuse "Klubi ja kaasaeg" põhjal valitseb klubikülastajate seas kõige suurem huvi estraadikontsertide, näiteringi esinemiste ja eeskavaga tantsuõhtute vastu. Vähe huvitab külastajaid rahvatantsukollektiivi, koori ja puhkpilliorkestri esinemine. [2]

B. Kultuurimaja temaatilised üritused

1950-ndate aastate teisel poolel kujunesid välja niisugused klubitöö vormid nagu temaatilised õhtud, elavad ajalehed, eesrindlaste austamisõhtud, küsimustevastuste õhtud, kohtumisõhtud jne.

1955.a. aprillis ja mais viidi kultuurimajas läbi ülerajooniline mehhanisaatorite ja tööstustööliste päev, kus esinesid nimetatud alade eesrindlikud töötajad. Hiljem anti kultuurimaja isetegevuslaste poolt soovikontsert.[3]

1959.a. NLKP XXI kongressi avapäeval viidi läbi temaatiline õhtu "Kommunistliku töö brigaadi austav nimetus", kus tutvustati kommunistliku töö brigaade vabariigis ja Võrus.[4]

1963.a. viidi läbi temaatilised õhtud teemadel "Kuuba" (90), "Aafrika ärkab" (120), "meenutades Suurt Isamaasõda" (250).[5]

1965.a. toimus "Õhtu sportlastele" (200) 1967.a. jaaniõhtu "Jaan läheb jaanitulele" (1500). [6] 1969.a. viidi läbi temaatilised õhtud Leninist:"Appassionaata" (50) ja "Lenin elavaist elavaim on praegu" (80) [7]

---

1 Võru Rajooni Kultuurimaja 1967.a. tööpäevik,lk.83.
2 Klubi ja kaasaeg, lk.38.
3 VRRA fond 695, nim. 1, s.-ü. 118, l.19.
4 VRRA fond 695, nim. 1, s.-ü. 55, l.32.
5 Võru Rajooni Kultuurimaja 1963.a.informatsiooniline aruanne, lk.3.
6 Võru Rajooni Kultuurimaja 1967.a. informatsiooniline aruanne, lk.4.
7 Võru Rajooni Kultuurimaja 1969.a. informatsiooniline aruanne, lk.3.

Küsimuste-vastuste õhtute läbiviimist on praktiseeritud teatud kindlal teemal: arstiteaduslikel,kaubanduslikel, elukondliku teenindamise küsimustes jne.

Populaarseks on kujunenud kohtumisõhtud,milline vorm on eluõigust saanud just 60-ndatel aastatel.1964.a. kohtusid Võru Rahvateatri näitlejad Võru linna töötajatega (120).[1] 1965.a. kohtusid võrulased Tokio olümpiamängudest osavõtnud sportlaste R.Auna, L.Eriku ja R. Tölp'iga (400).[2]

Viimastel aastatel on rajooni kultuurimajas hakatud läbiviima kohvik-klubi õhtuid, nii noortele kui ka keskeale. Klubiõhtutele kutsutakse noortega kohtuma rajooni partei- ja valitsuse esindajaid, korraldatakse huvitavaid viktoriine, õpitakse uusi tantse. Kohvik-klubis kaob muidu klubikülastajat häirima kippuv rangus ja ametlikkus. Kohvik-klubi raames on võimalik kasutada mitmesuguseid teisi klubitöö vorme ja meetodeid, nagu kohtumisi huvitavate inimestega, vaidlusi, isetegevuslaste kontserte, mänge, viktoriine jne. See töövorm võimaldab korraldada õhtuid erineva vanuse ja erineva huvialaga inimestele, andes võimaluse ühiste huvidega üheealistel inimestel omavahel suhelda, saada uusi teadmisi neid huvitavates küsimustes.

Temaatiliste ürituste nõrgaks küljeks on silmatorkav šabloonsus tähtpäevaliste ürituste juures. Tavakohane ettekanne sellele järgneva kontserdiga kujuneb sageli juba kuuldu ja nähtu kordamiseks. Sellepärast nõuab temaatiliste ürituste läbiviimine leidlikkust ja hoolikat ettevalmistust, kusjuures eriline rõhk tuleks asetada õhtu emotsionaalsusele.

Edaspidi peaks temaatiliste ürituste planeerimisel rohkem arvestama seda, kellele üritus on määratud. Seniste ilma aadressita ürituste asemel hakata rohkem korraldama õhtuid külastajate gruppidele, arvestades nende tööala, vanust ja huvisid.

---

1 Võru Rajooni Kultuurimaja 1964.a.informatsiooniline aruanne, lk.5
2 Võru Rajooni Kultuurimaja 1965.a.informatsiooniline aruanne, lk.6

C. Loenguline töö

Suur osa töötajate kommunistlikus kasvatuses on loengulisel propagandal. Loenguline töö on suunatud partei söna viimisele rahva hulka, materialistliku maailmavaate kujundamisele. Loengute kaudu tõstetakse elanikkonna poliitilisi, teadusalaseid kui ka üldharidus-likke teadmisi.

1950-ndate aastate alguses oli loenguline töö planeerimine Võru Rajooni Kultuurimajas juhuslik.

1955.aastast viidi loengute pidamine kindlatele päevadele ja kellaaegadele. Loengute planeerimine toimus kvartalite kaupa. 1956.a. önnestus paremini loengute tsükkel "Eesti demokraatliku kunsti väljapaistvaid esindajaid", millest osavõtjaid oli 700. Lektoritena esinesid Tartu Riikliku Kunstimuuseumi töötajad.[1]

1958.a. katsetati uut loenguvormi loeng-kontserdiga, mis toimus teemal "155 aastat Fr.R.Kreutzvaldi sünnist", osavõtjaid oli 250. [2] Osavõtjate arv näitas, et huvi uudse loenguvormi vastu oli suur.

1960.a. alates organiseeriti loenguline töö lektooriumides. 1961.a. alates töötas kino- ja muusikalektoorium kindlate teemadega. Kinolektooriumis käsitleti väga mitmesuguseid teemasid tervishoiust, rajooni ja linna ajaloost, kasvatusküsimusi,reisimuljeid jne.

1965.a. peeti loengute tsükkel (4 loengut) "25 aastat nõukogude võimu Eestis" osavõtjaid kokku oli 315.[3]

Muusikalektooriumis olid peamiseks loengute pidamise vormiks loeng-kontserdid. Aastatel 1961 - 1968 käsitleti teemasid:"Itaalia ooper XIX saj.,(150)"Ooperi sünnist ja arengust" (115), "Eesti ooper" (158),"Soome ooper" (160) jne.

V.I. Lenini 100.sünniaastapäeva tähistamiseks organiseeriti 1969.a. kinolektoorium teemal "V.I.Lenini ideed elavad ja võidavad", mis jagunes alateemadeks: "V.I. Lenin - maailma esimene riigi rajaja ja juht" (18), "V.I.Lenini partei - nõukogude intelligentsi kasvataja"

1 VRRA fond 695, nim. 1, s.-ü. 67, l.17.
2 VRRA fond 695, nim. 1, s.-ü. 94, l. 11.
3 Võru Rajooni Kultuurimaja 1965.a. statistiline aruanne, lk.3.

(15), "V.I.Lenin - tulihingeline revolutsionäär, töörahva vabaduse ja õnne eest võitleja".1

Eeltoodust nähtub, et loeng-kontsertide vastu tuntakse suurt huvi. Nende kaudu on võimalik tutvustada nii klassikalist kui ka kaasaegset heliloomingut.

V.I. Lenini 100.sünniaastapäeva puhul organiseeritud kinolektooriumi äärmiselt väike külastatavus näitab, et loengud ei olnud niisugusel tasemel, mis oleksid kuulajaile midagi pakkuda suutnud. Õigem oleks olnud kasutada nimetatud teemade käsitlemiseks temaatilisi üritusi.

Loengute ja neist osavõtjate arvu dünaamikat Võru Rajooni Kultuurimajas aastatel 1951 - 1970 näitab tabel 17 ja graafik 6, millest nähtub, et loengute ja neist osavõtjate arvu kõrgpunkt on saavutatud 1957.a.,millal viidi läbi 66 loengut ja mida kuulasid 11280 inimest. Kuni 1960.aastani on loengute ja nendest osavõtjate arv püsinud enam-vähem stabiilsena. 1961.aastal võrreldes 1960.aastaga vähenes loengute arv 28 loengu ja kuulajate arv 4402 inimese võrra. 1962 ja 1963.a. loengute ja nendest osavõtjate arv veelgi väheneb seoses kultuurimaja ümberehitusega. 1965.a. võrreldes 1960.aastaga on loengute arv vähenenud 46,4 % ja kuulajate arv 54,5 % võrra. 1970.a. võrreldes 1965.aastaga on loengute arv vähenenud 5,4 % ja kuulajate arv 62,6 %. Seejuures võrreldes 1951.aastaga on kuulajate arv vähenenud 1970.a. 2988 inimese võrra.

Aastate 1960 - 1970 jooksul on loengute külastatavus langenud 83 %.

Võrreldes 1950-ndaid ja 1960-ndaid aastaid,tuleb märkida, et 1950-ndatel aastatel suurendas loengute ja neist osavõtjate arvu Võru Rajooni Kultuurimaja poolt organiseeritud agitbrigaadi raames läbiviidud loengud. 1950-ndatel aastatel esines agitbrigaad väga aktiivselt. 1951.a. esineti 48-l[illegible], 1955.a. 57-l[illegible] ja 1959.a. 33 korral. Kultuurimaja töötajate kinnituse kohaselt esines juhtumeid, kus linna asutuses või ettevõttes toimunud

1 Võru Rajooni Kultuurimaja 1970.a. statistiline aruanne, lk.4.

Tabel 17

Loengute ja neist osavõtjate arvu dünaamika Võru Rajooni Kultuurijas aastatel 1951 - 1970 [x]

Aasta	Loengute arv	Juurdekasvu % eelmise aastaga võrreldes	Osavõtjate arv	Juurdekasvu % eelmise aastaga võrreldes
1951	43		4834	
1952	39		5415	
1953	45		8359	
1954	55		8869	
1955	58	+ 34.8	8782	+ 81.8
1956	57		10416	
1957	66		11280	
1958	58		11266	
1959	67		11054	
1960	69	+ 19.0	10942	+ 24,6
1961	41		6540	
1962	30		3263	
1963	28		3228	
1964	31		5950	
1965	37	- 46,4	5004	- 54,5
1966	37		5320	
1967	36		3438	
1968	29		4029	
1969	36		2856	
1970	35	- 5.41	1846	- 62,6

[x] Tabel koostatud VRRA fond 695, nim. 1,s.-ü. 18,40, 55,67,94,118,149,183,206,224, 239,255,287, ja 1967. 1968, 1969, 1970.a. Võru Rajooni Kultuurimaja aruanded.

Loengute ja neist osavõtjate arvu dünaamika Võru Rajooni Kultuurimajas aastatel 1951 - 1970 x

x Graafik koostatud tabel 17 andmetel

loeng märgiti ka kultuurimaja loengute kirja. 1960-ndatel aastatel agitbrigaadi raames loenguid ei peetud, esinetud on ainult valimiste ajal. 1960-ndatel aastatel on kättesaadavaks muutunud informatsiooni saamise allikad nagu televisioon, raadio, kino, ajakirjandus ja kirjandus, mis on vähendanud loengute külastatavust. Loengutest eemalejäämist põhjustavad: ebahuvitav loengu teema, ebapopulaarne lektor, kelle halba esinemist on varem kuuldud, koduste toimetuste rohkus, pingeline töö, haigused jne.

Võru Rajooni Kultuurimaja loengute jagunemist teemade järgi näitab tabel 18. Tabelist nähtub, et 20 aasta jooksul on Võru Rajooni Kultuurimajas peetud loengute üldarvust üle poolte (55 %, 60 %) loengute toimunud ühiskondlik-poliitilistel teemadel. Selle teema hulka on arvatud ühiskonnateadused, rahvusvaheline olukord, sisepoliitilised probleemid, ajalugu, usk ja ateism.

Uurimuse "Klubi ja kaasaeg" järgi huvi ühiskondlik-poliitiliste probleemide vastu on suur. Küsitletuist rahvusvahelise olukorra kohta soovis loenguid kuulata 63,8 %, sisepoliitiliste küsimuste kohta 43,1 %, ajaloo kohta 42,9 %.

Seega ühiskondlik-poliitiliste teemade suur erikaal üldises loengute arvus on ühelt poolt õigustatud. Teiselt poolt see protsent on siiski suhteliselt võrreldes teiste teemadega liiga suur, näiteks 1963.a.moodustas 85,7 % loengute üldarvust.

Loengud loodusteaduslikel teemadel moodustavad loengute üldarvust 6 - 13 % ja loengud tootmistehnilistel teemadel 2 - 10 %. Muudel teemadel peetud loengute % üldarvust köigub 15 - 30 % vahel.

Loengute külastatavuse tõstmiseks tuleb Võru Rajooni Kultuurimaja juhtkonnal rohkem kasutada olemasolevaid reserve loengulise töö parandamiseks.

Peamiseks on loengulise töö diferentseerimine. st. loengute planeerimine silmas pidades kuulajate huvialasid, haridust, vanust, sugu jne. Elanikkonna huvide erikategooriad on välja toodud uurimuses" Klubi ja

Võru Rajooni Kultuurimajas peetud loengute jagunemine teemade järgi aastatel 1951 - 1970 x

Aasta	Loengute üldarv	Ühiskond-lik-pol.	% üld-arvust	Loodust.	% üld-arvust	Tootmis-tehnilisi	% üld-arvust
1951	43	24	55,8	3	6.9	10	23,2
1952	39	26	65.7	2	5.1	5	12.8
1953	45	25	55.6	8	17.7	3	6.6
1954	55	28	55	6	10,9	5	9
1955	58	30	51.7	4	6.9	4	6,9
1956	57	28	49.1	2	3.5	7	12.3
1958	58	35	60.4	5	8.6	2	3.4
1959	67	34	50.8	6	8.9	5	7.4
1960	69	35	50.7	7	10.3	4	5.8
1961	41	23	56.0	5	12.2	4	9.7
1962	30	17	56.7	4	13.3	2	6.6
1963	28	24	15.7	2	7.1	1	3.5
1964	31	17	54.9	5	16.1	2	6.4
1965	37	22	53.5	7	11.8	2	5.4
1966	37	20	54.1	10	27.1	2	5.4
1967	36	20	55.5	9	25	2	5.5
1968	29	22	75.8	4	13.8	1	3.4
1969	36	21	58.4	3	8.3	1	2.7
1970	35	15	42.8	5	14.3	2	5.7

x Tabel koostatud VRRA fond 695, nim. 1, s.-ü-d 11, 40,55, 67,94,149,183, 206, 224, 239, 255, 287 ja 1967, 1968,1969, 1970.a. Võru Rajooni Kultuurimaja aruanded.

kaasaeg".[1] Nendele vastavalt tuleb planeerida loenguid ja teisi üritusi. Näiteks koori huvitavad loengkontserdid, kirjanduse ja kunsti küsimused, pensionäre aiandus jne.[2]

Tänapäeva klubikülastajat huvitab loengu konkreetsus ja elulisus, näited tegelikkusest ja nende analüüs. Lektor peab oskama jutustada elavalt ja köitvalt, ta peab omama sügavaid teoreetilisi teadmisi ning oskust edasi anda köige keerukamaid küsimusi.

D. Kultuurimaja kaader ja metoodiline töö

1950-ndate aastate algul kujunes Võru Rajooni Kultuurimaja juhtiv kaader ja põhilised ringijuhid.

1951.a. 21.aprillil asus kultuurimaja direktori kohale Hermann Madisson, kelle kultuuritöötaja staaž algas juba 1946.a.

1946 - 1949.a. töötas H.Madisson Haanja vallas kultuurharidustöö instruktorina. Vallas oli tookord 3 rahvamaja ja5 raamatukogu. Instruktoril tuli neid abistada näitliku agitatsiooni valmistamisel, mitmesuguste kampaaniate (viljakoristus, viljapeks- ja varumine j.t.) läbiviimisel. 1950.a. suvel suunati ta tööle Põlva rajooni kultuurharidusosakonna juhatajaks. Kuna elamistingimused olid väga halvad, tuli H.Madisson 1951.a. alguses Võrru tagasi. [3]

Sel ajal oli kultuurimaja direktoriks Aleksander Krull, kes samal aastal asus tööle dr.Fr.R.Kreutzvaldi Memoriaalmuuseumi direktorina.

H.Madisson on koos kultuurimajaga läbi teinud köik kasvuraskused, seda enam on põhjust praegu rajooni kultuurimaja "Kannel" direktorina röömu tunda edasiminekust ja edusammudest.

1948.aasta sügisest sidus oma muusikalised võimed kultuurimajaga praegune kultuurimaja kunstiline juht Helgi Kanger, täites alguses pianisti kohuseid. Tema hoole all on olnud sellest ajast alates rahvatantsu muusikaline saade, lauluansamblid, kvintetid, meeskvartetid ja 1960.aastast alates kogu kultuurimaja

1 Klubi ja kaasaeg, lk. 28- 113.
2 sealsamas
3 Hermann Madissoni suulised mälestused

ringide töö organiseerimine.

Kultuuritööd alustasid kohe pärast Võru vabastamist kauaaegne kultuurimaja instruktor ja rahvaorkestri löökpillide mängija Dimitri Helind, Kultuurimaja kunstiline juht 1960.aastani Aurelius Mürk, rahvaorkestri dirigent Samuel Onno, rahvakoor "Kannel" peadirigent Aleksander Krull, sümfooniaorkstri dirigent Hendrik Juurikas, kauaaegne meeskoori dirigent Paul Elken. 1952.a. alustas näiteringi juhina tööd praeguse rahvateatri näitejuht Rudolf Adelmann.

Aastatel 1950 - 1970 on Võru Rajooni Kultuurimaja juhtiv kaader olnud püsiv. Nende aastate jooksul on vahetunud 3 kunstilist juhti, kusjuures Aurelius Mürk töötas kunstilise juhina 1948 - 1960.a., Helgi Kanger 1960 - 1964.a., 1964 - 1966.a. Arne Viikmäe x, 1966. aastast käesoleva ajani uuesti H.Kanger. xx

Instruktoritest töötas pikka aega Dimitri Helind (1946 - 1962). Aasta töötas sellel töökohal rahvateatri näitleja Elviira Mihhailova, praegune metoodik Diina Otsing töötas instruktorina aastatel 1964 - 1968.a. ja 1968.aastast käesoleva ajani töötab instruktorina Eve Sonne. D.Otsing ja Eve Sonne on lõpetanud Viljandi Kultuuritöö Kooli.

Püsiv kaader ja staažikate ringijuhtide olemasolu on olnud Võru Rajooni Kultuurimaja senise eduka töö aluseks.

Võru Rajooni Kultuurimaja tähtsaks töölõiguks aastatel 1950 - 1970 on olnud metoodiline töö. Nende aastate jooksul on kultuurimaja töötajate poolt viidud läbi seminarid rahvamajade juhatajatele.

1951.a. Võru rajooni TSN TK istungi otsusega kinnitati kultuuritöötajate seminaride päevadeks iga kuu viimase nädala kolmapäev ja neljapäev.[1]

Rahvamajade juhatajate seminari tööplaanis 1950-ndatel aastatel oli tähtsal kohal plakatite ja stendide kujundamine, plakatkirja õppimine, seina- ja välklehtede koostamine.

---

1 VRRA fond 474, nim. 1, s.-ü. 6, 1.88.

x Arne Viikmäe täötab Tartu Ametiühingute Kultuurihoone kunstilise juhina

xx Aastatel 1964 - 1966 töötas H.Kanger Tartu Noortemaja "Söprus" direktorina

Sellealaste kogemuste saamise eesmärgil hakati seminaride käigus külastama paremaid rahvamaju. 1956.a. külastati ühiselt Lasva ja Kasaritsa külanõukogude kultuuriasutusi, kus tutvuti nende näitliku agitatsiooniga.[1] Samal aastal toimus ka esimene töökogemuste vahetamine seminari käigus naaberrajoonide Antsla, Vastseliina, Räpina ja Võru kultuuritöötajate vahel.[2]

1962.aastast alates hakati seninare läbiviima üks kord kvartalis. Suuremat rõhku hakati panema uute kultuuritöötajate individuaalsele väljaõpetamisele.

Võru Rajooni Kultuurimaja metoodiline nurk korrastati 1956.a. Sinna koguti repertuaari, näitlikke vahendeid ja töökogemuste vahetamise brošüüre. Ürituste läbiviimiseks laenutati rahvamajadele muusikainstrumente, parukaid, rahvariideid, tähtede šabloone, projektsiooniaparaate jm.

Kultuurimaja töötajad ja isetegevusringide juhid käisid ka kohapeal abistamas ürituste ettevalmistamisel, näitliku agitatsiooni kujundamisel ja repertuaari viimistlemisel.

Seoses rajooni piiride laienemisega 1959.a. jäi metoodiline abi kohtadel liiga väheseks. Ruumi puudusel ei saadud oliliselt laiendada ka metoodilist nurka, mille tulemusena metoodiline töö soikus.

Olukord paranes uue kultuurimaja valmimisega. Saadi ruumikas tuba ja metoodiline nurk laiendati metoodiliseks kabinetiks. Olemasolev metoodiline materjal korrastati ja süstematiseeriti.

1967.a. suurendati vabariigis rajooni kultuurimajade koosseisu metoodiku koha juurde andmisega. Metoodiku ülesandeks on klubitöötajate seminaride sisuline läbiviimine, uute töökogemuslike ürituste kirjelduste kogumine oma rajoonis ja kogu vabariigis, metoodilise kabineti materjalide korrashoid ja laenutamine, samuti maal asuvate klubiliste asutuste abistamine ja kontroll kohapeal.

---

1 "Töörahva Elu" nr.81, 31.juuli 1956.
2 "Töörahva Elu" nr.30, 29.märts 1956.

1967.a. korraldas metoodik Reeno Neering[x] uutele tööle asunud Meremäe, Piusa ja Urvaste rahvamajade juhatajatele kolmepäevase seminari, kus õpetas rahvamajade töö organiseerimist.[1] Samal aastal organiseeris metoodiline kabinet rahvamajade juhatajatele plakatkirja õppimiseks 3 õppust. Kahel seminaril käsitleti temaatilise õhtu ja puhkeõhtu läbiviimist klubis.[2]

Möningase ülevaate Võru Rajooni Kultuurimaja metoodilise kabineti tööst aastatel 1967 - 1970 annab tabel 19. Praegu sisaldab metoodiline kabinet nootide kogu 6758 eks. ja erialase raamatukogu 1781 nimetusega. Võrreldes nimetatud arvu ja laenutatud metoodilise kirjanduse arvu, siis moodustab viimane ainult 2 %.

1964.a. alates organiseeriti kultuurimaja poolt ringijuhtide metoodiliseks abistamiseks ühiskondlike elukutsete kool. 1964.a. organiseeriti taoline kool näiteringijuhtidele (16), kunstilise lugemise ringide juhtidele (12), puhkpilliorkestri (8) ja rahvatansuringide juhtidele (32).[3]

1966.a. lisandusid nimetatutele veel plakatistid (55) ja peotantsuringiinstruktorid (38). Kokku 157 isetegevusringi juhti.[4]

1967.a. õppisid samade ringide juhid, kokku 114 osavõtjat.[5]

3. Võru asutuste ja ettevõtete ametiühingu klubid ning punanurgad

Peale Võru Rajooni Kultuurimaja tegeldakse kultuuritööga ka Võru asutustes ja ettevõtetes.

1950-ndate aastate lõpul Võru ~~Võru~~ Remondi Ehitusvalitsuse [xx] kommunistlikud noored otsustasid noorte vaba aja paremaks sisustamiseks käima panna isetegevusringid.

---

1 ENSV KMA fond 412, nim. 2, s.-ü.1005, 1.33.
2 ENSV KMA fond 412,nim. 2, s.-ü. 852, 1.168.
3 ENSV KMA fond 412, nim.2, s.-ü. 997, 1.214.
4 ENSV KMA fond 412, nim.2, s.-ü.1008, 1.16.
5 ENSV KMA fond 412, nim.2, s.-ü.1005, 1.35.
x 1968.a. töötab trükikoja "Täht" direktorina
xx 1967.a.kannab nimetust Võru Mehhaniseeritud Ehituskolonni a/ü klubi "Ehitaja"

Tabel 19

Võru Rajooni Kultuurimaja metoodilise kabineti töönäitajad aastatel 1967 - 1970 x

Metoodilise kabineti poolt:	1967	1968	1969	1970
1. Abistatud kohapeal rajooni klubilisi asutusi (korda)	61	53	48	59
2. Antud mitmesugust konsultatsiooni (korda)	39	24	30	41
3. Laenutatud metoodilist kirjandust(eks.)	85	89	108	203
4. Juurde hangitud metoodilist materjali (eks.)	58	35	21	32

x Tabel koostatud Võru Rajooni Kultuurimaja 1967, 1968, 1969 ja 1970.aasta informatsioonilised aruanded

Komsomolialgorgi sekretär Vambola Lubi oli muusikaentusiast ja tema juhtimisel hakkas tegutsema 9-liikmeline estraadiorkester. Hiljem asutati juurde 8-liikmeline naisansambel ja segarahvatantsurühm. Ringide tööst võttis osa üle 50 töötaja. [1]

1960-ndate aastate alguses ringide tegevus soikus. Tegutsesid ainult meesansambel ja naistrio. Klubi juhatajad vaheldusid, ei suudetud leida isetegevusringide juhendajaid.

1969.a. asus klubi juhataja kohale Ollmann,Linda, kelle organiseerimistöö tulemusel on uuesti hakanud tööle 9 liikmeline meesansambel, 6-liikmeline naisansambel, 10 liikmeline näitering ja 6-liikmeline tantsuorkester.

Senini peamisteks klubi poolt korraldatavateks üritusteks on olnud tantsu- ja puhkeõhtud ning esinemised riiklike pühade ajal.

1969.a. võeti osa ka Lõuna- Eesti MEK-ide isetegevuse ülevaatusest, kus Võru a/ü klubi "Ehitaja" sai IV koha. [2]

Klubitööd takistab töötajate laialipillatus üle kogu rajooni, mistõttu on raskusi proovide regulaarse läbiviimisega.

Võru Gaasianalüsaatorite Tehase klubi [x] juures hakkasid isetegevusringid tegutsema 1961.a., mil anti ka esimene iseseisva kavaga kontsert. Isetegevusringide organiseerijaks oli töökordne a/ü komitee esimees,peamehhaanik Kalju Viilup. Sel ajal tegutses 10 isetegevusringi, millest võttis osa 102 tehase töötajat. [3]

1962.a. anti kontserte ka väljaspool. Moodustati isetegevusansambel ka vene rahvusest töötajatele, kuid juhendaja puudumise tõttu see lagunes.

1968.a. alates hakati läbiviima tehasesiseseid tsehhidevahelisi isetegevuse konkursse. Praegu juhib

---

1 "Töörahva Elu" nr.41, 6.aprill 1961.
2 Ollmann,Linda suulised andmed
3 "Töörahva Elu" nr.28, 7,märts 1961.
x Klubi töötab praegu punanurgana

tehase kultuuritööd a/ü kultuurikomisjon, kuhu kuuluvad töötajad, kes ise on aktiivsed isetegevuslased, nagu esimees Aarne Koik, muusikamees ja sõnakunstnik, Maia Kull, tantsija ja sõnakunstnik, Eha Kimmel - laulusolist, tehase komsomoli algorgi sekretär, Indrek Elken - orkestri juhendaja.

Teistes Võru ettevõtetes ja asutustes töötavad vaid üksikud isetegevuskollektiivid. Võru Tarbijate Kooperatiivi rahvatantsijad on koos tantsinud 10 aastat. Osa on võetud köikidest rajooni rahvakunstiöhtutest ja laulupidudest, esinetud vabariiklikul rahvatantsupeol. Tarbijate Kooperatiivi a/ü juures tegutseb ka Võru meeskoor. Võru Meeskoor on Võru kooridest köige eakam, mis asutati 1927.a. 26.nov. [1]

1937.a. peeti juba 10.aastapäeva juubelikontserti, kus oli kaastegev ka Võru Muusika Seltsi sümfooniaorkester helilooja Ed.Tamme juhatusel. [2]

1938.a. hakkas koori juhatama tema kauaaegne dirigent Paul Elken. Okupatsiooniaastatel koor lagunes. 1947.a. aktiviseerus meeskoori tegevus uuesti. Sõjajärgseil aastail oli meeskooril mitmeid šeffe - Rajooni Kultuurimaja, Võru Tööstustehnikum ja Rajooni Haridustöötajate ametiühing. Ent ikkagi kujunes raskeks luua suurele koorile majanduslikku baasi, EKP Võru Rajoonikomitee ja rajooni TSN Täitevkomitee soovitusel läks koor 1953.a. Võru Rajooni Tarbijate Kooperatiivide Liidu a/ü juurde.

Igal aastal on ette valmistatud uus kava, millega esinetakse aastapäeva kontsertidel. 39.aastapäeva kontsert oli debüüdiks praegusele peadirigendile Heino Pehkile.

Meeskoor on osavõtnud köikidest rajooni laulupäevadest ja üldlaulupidudest Tallinnas, tihti on esinetud ühiskondlike ürituste puhul. Köige tähtsamad esinemised on olnud riiklike pühade aktustel, EKP Võru

---

1 Võru meeskoor 40, Tln., 1969, lk.2
2 sealsamas

rajooni konverentsidel, ELKNÜ aastapäeval, kõigil Fr.R. Kreutzvaldi Memoriaalmuuseumi poolt korraldatud pidulikel üritustel jne.

Koori repertuaaris on peamiselt Nõukogude Eesti heliloojate teosed: G. Ernesaksa, V. Kapi, R. Pätsi, A. Velmet jt. On esitatud ka eesti muusikaklassikat. Traditsiooniks on kujunenud kutsuda aastapäevakontserdile esinema soliste. Solistidena on neil kontsertidel esinenud Eesti NSV rahvakunstnik Elsa Maasik, Eesti NSV teenelised kunstnikud Veera Neelus, Meeta Kodanipork, Paula Padrik, Aino Külvand, Marta Rungi, Elo Tamul, Margarita Voites jt.[1]

Koori kandvaks jõuks on veteranid, kes on kooris laulnud üle 10 aasta. Lauljate keskmine vanus on 41 aastat. Pika ea jooksul on kooril kujunenud oma traditsioonid, mis koori liikmeid üksteisele lähendavad ja lauljad ühiseks pereks liidavad. Uus kooriliige võetakse pärast kandidaadiaega üldkoosolekul pidulikult vastu. Sünnipäeval tervitab koor hällilast lauluga "Ta elagu". Juubelisünnipäeval on juubilarile ka mälestusese.

40 aastase tegevuse jooksul on koor andnud 243 iseseisvat tasulist kontserti. 25 aastat ja enam on kooris laulnud 13 praegust liiget.[2]

Ametühingu koorina tegutseb ka Võru segakoor "Tervis", mis sündis 1947.a. Omaaegsest 20-liikmelisest koorist on saanud tugev kontsertkoor, ligi 100 lauljaga. Koor on osa võtnud köikidest vabariiklikest ametiühingute isetegevuse ülevaatustest ja nelin aastat järjest alates 1960. kaitsnud koorile ~~üle~~ antud laureaadi nimetust

Koori esimeseks dirigendiks oli Paul Elken, kes juhatas koori 1947.a. Järgnevatel aastatel on koori juhatanud Samuel Onno, Helmut Soome, Viive Stamberg, Aleksander Krull, Ako Tamra ja 1963.aastast kuni käesoleva ajani Võru Laste Muusikakooli õpetaja Lembit Tammemägi.

---

1 Tervishoiutöötajate Ametiühingu segakoor "Tervis" 20. lk.15.

2 sealsamas, lk.18.

Koor on 20.aasta jooksul pidanud 1680 lauluharjutust, mis annab kokku 4160 tundi. Kontserte on olnud 151. [1]

Segakoor "Tervis" repertuaaris on praegu 260 laulu Nõukogude heliloojatelt, vene, eesti ja lääne klassikalisest kooriloomingust. Koori kullavaraks on A. 3 osa "Kantaat kodumaast" - "Tervitus", "Hümn tööle" ja "Hällilaul." Peale selle R. Glier - "Hümn suurele linnale," J. Koha kantaat "Laul Parteist", E.Griegi kantaat "Uus isamaa", G.Verdi - mustlaste koor opperist "Trubaduur", vabadusvõitlejate koor opperist "Nabucce", W.A. Mozarti "Santur" [2]

Koor on osa võtnud köikidest rajooni- ja vabariiklikest laulupidudest. Korduvalt on kontserte antud Võrus, Antslas, Vastseliinas, Varstus, Haanjas, Räpinas, Kanepis, Pölvas, Valgas, Tallinnas, Tartus, Viljandis, Hiiumaal, Läti NSV-s Madonas ja Smiltenes.

Asutamisest alates on kooris laulnud Maie Salumäe, Salme Rossi, Alide Raudsepp,Helmi Varik, Marie Madisoo, Hedvi London jt.

Kooride käekäigu ja perspektiivide üle tunnevad Võru koorijuhid suurt muret. Lauljate arv on vähenenud, keskmine lauljate vanus aga suurenenud, kontsertide külastatavus on langenud.

Oluline kooride kunstilise taseme tõusus on majanduslik baas. Ükski koor ennast ise aga majandada ei suuda. Kultuurimajal on suuri raskusi oma arvukate isetegevuskollektiivide majanduslikul abistamisel. Sellega ongi seletatav asjaolu, et Võru Rajooni Kultuurimaja juures tegutseb ainult üks koor - rahvakoor "Kannel". Meeskoor ja segakoor tegutsevad ametiühingu kooridena, omades rohkem võimalusi koori finantseerimiseks.

Noorte lauljatejuurdekasv oleneb suurel määral koolimuusika arengust. Viimase viie aasta jooksul puudub Võru suuremas koolis - Võru I Keskkoolis pidevalt tegutsev noortekoor. Teretulnud oleks Võru koolidevaheliste noorte- ja lastekooride asutamine.

---

1 Tervishoiutöötajate ametiühingu segakoor "Tarvis"20, 1947 - 1967, Võru, 1967, lk.13.
2 Lembit Tammemäe suulised andmed

Liiga vähe tunnevad kooride käekäigu vastu huvi kultuurielu juhtijad. Huvi on enamasti seotud seoses laulupidude läbiviimisega.

4. Dr.Fr.R. Kreutzvaldi Memoriaalmuuseumi tegevus

Muuseum kujutab endast Kreutzvaldile kuulunud krundi, hoonete ja elumaja sisustuse kompleksi.

Kreutzvaldile kuulunud krundi üldsuurus on 5066 m^2, sellest ehituste all 638 m^2. Kreutzvaldi-aegne väliskuju on elumajal, saunal, kaevul ja keldril. Oma ekspositsioonisaalide üldpindala poolest (305 m^2) on Dr. Fr.R. Kreutzvaldi Memoriaalmuuseum suurimaid memoriaalmuuseume vabariigis. [1]

Memoriaalesemete vähesuse tõttu ei olnud võimalik Kreutzvaldi-aegse majasisustuse taastamine kõigis ruumides. Seda on olnud võimalik teha vaid arstitoas.

Paraleelselt tänini säilinud memoriaalesemetega on muuseumis korraldatud ulatuslik ekspositsioon, mis avab Kreutzvaldi elu ja tegevuse, võimaldab tundma õppida XIX saj. eesti ühiskonna arenemise põhiprobleeme, mille lahendamisele oli suunatud kirjaniku-võitleja kogu tegevus.

Ekspositsioon algab esikust, kuhu on koondatud materjalid Kreutzvaldi kinnisvara ja memoriaalmuuseumi ning Võru linna ajaloo kohta. Ekspositsioon jätkub haigete ooteruumis ja saalis, kuhu on paigutatud Kreutzvaldi eluloolised materjalid.

Söögitoas ja köögis asuv ekspositsioon on pühendatud Kreutzvaldi tegevusele aastail 1850 - 1860. See on tema kirjandusliku loomingu kõrgperiood, mil ilmuvad "Kalevipoeg" ja Eesti rahva ennemuistsed jutud."

Magamistoa temaatiline ekspositsioon tutvustab Kreutzvaldi perekonda, annab ülevaate tema tööst arstina ja näitab kirjaniku-rahvavalgustaja mõjuoma kaasajale.

---

1 Eesti NSV muuseumid, Tln, 1961, lk. 207.

Maja ärklikorrusel asuvas toas, kus sündis "Kalevipoeg" säilitatakse Kreutzvaldi töölauda ja kirjutusvahendeid.

Endise aida avarates ruumides on ehitatud muuseumi väljapanekute lõpposa, teema "Kreutzvald ja tänapäev." 2/3 selle ekspositsiooni pinnast on antud kaasajale, kusjuures suurt rõhku on pandud teemadele "Kreutzvaldi teoste tõlked ja "Kalevipoeg" maailmakirjandusse kuuluv teos.

Palju materjale on muuseum kogunud ja eksponeerinud Kreutzvaldi 150. sünni-aastapäeva tähistamisest Eestis ja kogu Nõukogude Liidus.

Samas majas asub muuseumi fondide ruum, mille säilitusühikute arv ulatus üle 4000, millest põhifondi kuulub üle 2700 ühiku. [1] Kreutzvaldi ja tema ajajärku käsitleva materjali kõrval säilitab muuseum ka Võru linna ajalooga seotud fotosid ja dokumente.

Igal aastal Fr.R. Kreutzvaldi sünnipäeval organiseeritakse muuseumis spetsiaalse teenindamise päev. Traditsiooniks on muutumas festivali "Lauluisa radadel" korraldamine Võru koolides. Festivali käigus viiakse läbi kirjanduslikud võistlused ja viktoriinid eri vanuseastmeile.

1945.a. külastas muuseumi 1412 inimest. Alates 1962.aastast ületas külastajate arv aastas 10000 piiri ja järgnevatel aastatel on see köikunud 10- 12 tuh.vahel.[2] Memoriaalmuuseumi kõrval on muuseumil kolm filiaali: Mõniste Külamuuseum ja Suur- Munamäe vaatetorn koos seal välja pandud alaliste näitustega ning 1966.a. loodud Võru Koduloomuuseum.

Muuseum koos filiaalidega teenindab aastas üle 50000 inimese.

Aastaid on muuseum tegelenud kodu-uurimisega. Alustati selle tööga juba 1952.a. Rajooni koolide juurde organiseeriti koduloorinne, koostati ja saadeti kohtadele metoodilisi materjale, viidi läbi ajalooõpetajate

---

1 Eesti NSV muuseumid, lk. 213.
2 dr.Fr.R.Kreutzvaldi Memoriaalmuuseumi andmed

instrueerimisnõupidamisi, õppeekskursioone ja seminare koduloorингide liikmetele.

Asuti linna ajaloo uurimisele. 1952.a. märtsis moodustati muuseumi initsiatiivil rajooni TSN TK juurde kodu-uurimise sektsioon, millest hiljem sai kodu-uurimise toimkond. [1]

1952.a. paigutas muuseum esimesena vabariigi rajoonidest kultuurimälestisele - Kirumpää linnuse varemed kaitsetahvli ja objekti kirjeldava tähise koos plaanijoonisega. Muuseumi poolt väljatöötatud kaitsetahvli näidisteksti, möödud ja kujunduse kinnitas hiljem ENSV Kultuuriministeerium näidiseks kogu vabariigi jaoks.[2] Praegu on rajoonis tähistatud enamik mälestisi.

Muuseum on olnud ka looduskaitse-alase liikumise initsiaatoreid Võru rajoonis. 1957.a. moodustati muuseumi algatusel rajooni TSN alalise hariduse- ja kultuurikomisjoni juurde kultuurimälestiste ja looduskaitse sektsioon. Võru rajoon võttis esimesena vastu looduskaitse-alase üldkohustusliku otsuse vabariigis ja ka üleliidulises ulatuses.

Muuseumi tööd on juhtinud 1951.aastast praeguseni Eesti NSV teeneline kultuuritegelane Al.Krull, kes kogu oma energia on jäägitult andnud kultuurielu edasiarendamiseks Võrus. Memoriaalmuuseumi koosseisus on üks teaduslik töötaja. Madal töötasu (rbl.60.- kuus) ja mahukas töö on põhjustanud kaadri suure voolavuse (1951.aastast praeguseni on teadusliku töötaja kohta täitnud 8 töötajat, neist 6 kõrgema haridusega filoloogi. Praegu töötab 8-s.)

Võru Koduloomuuseumi juurde on koondunud 47 koduuurijat. Aktiivsemad on olnud Antsla Keskkooli direktor Karl Veri, kes on uurinud Antsla revolutsioonilist minevikku, Ruusmäe 8-kl. Kooli direktor Elmar Parts, pensionär Albert Ivask jt. Seni puuduvad muuseumil ruumid alaliseks ekspositsiooniks. Sellest hoolimata on muuseum korraldanud ja kujundanud ka näitusi, mis on saanud hea hinnangu

---

1 Al. Krulli kirjalikud andmed
2 sealsamas

vabariiklikus ulatuses. Nendeks olid näitused "Oktoobri-revolutsiooni sündmused Võrumaal", "30 aastat Võrumaa komsomoli", "Võrumaa võitlus nõukogude võimu eest", "EKP I kongress". Näitusi on väljapandud Võru Rajooni kultuurimajas ja kino "Noorus" fuajees.

Senini on koduloomuuseumi töötajate ja kodu-uurijate poolt kogutud peamiselt mälestusi revolutsioonilistest- ja Suure Isamaasõja sündmustest Võrumaal. Enamus kogutud materjalist on ilmunud vabariiklikus ajalehes leheküljel "Võru koduloolane," millist hakati toimetama muuseumi initsiatiivil 1962.a. alates.

Kodu-uurimuslikku tööd rajooni ulatuses juhib ja suunab Võru rajooni TSN Täitevkomitee kodu-uurimise toimkond, mille eesotsas on Võru Koduloomuuseumi teaduslik töötaja Elmo Ploom.

1970.a. anti Fr.R.Kreutzvaldi Memoriaalmuuseumile ja selle filiaalile Võru Koduloomuuseumile vabariikliku ülevaatuse käigus koduloo-, linna- ja memoriaalmuuseumide rühmas esimene koht.

X

Aastatel 1950 - 1970 on Võru kultuurielus raamatukogude kõrval tähtis koht olnud Võru Rajooni Kultuurimajal "Kannel", mille isetegevusringide arv kasvas 20 aasta jooksul 5-lt 18-le ja isetegevuslaste arv 120-lt 484-ni. Tugevateks isetegevuskollektiivideks on kujunenud rahvakoor "Kannel", rahvaorkester, rahvateater ja sümfooniaorkester. Kultuurimaja poolt on organiseeritud nende aastate jooksul palju huvitavaid kohtumisõhtuid, temaatilisi õhtuid, kohvik-klubi õhtuid jt. 1960-ndate aastate keskel paranes metoodiline töö. Ringijuhtide teadmiste täiendamiseks pandi 1963.a. tööle ühiskondlike elukutsete kool.

V.I. Lenini 100.sünnipäeva puhul korraldatud kultuuriasutuste sotsialistlikus võistluses saavutas Võru Rajooni Kultuurimaja "Kannel" omas grupis vabariigis I koha ja leidis tunnustust üleliidulises ulatuses.

Senises kultuurimaja töös on valusaks küsimuseks loengulise töö organiseerimine. Loengute külastatavus on 20 aasta jooksul langenud 83 %. Vaatamata paljudele kultuuritöötajatest mitteolenevatele põhjustele, on selles töölõigus võimalik palju ära teha kultuurimaja juhtkonnal endal.

Kultuurimaja kõrval viljelesid nimetatud perioodil isetegevust ka Võru asutused ja ettevõtted. Paremini töötasid MEK-i a/ü klubi "Ehitaja" ja VGT punanurk. Teistes asutustes töötasid üksikud tugevad kollektiivid nagu Võru Tarbijate Kooperatiivi a/ü meeskoor, tervishoiutöötajate a/ü segakoor ja kooperatiivi rahvatantsurühm. Ülejäänud asutustes ja ettevõtetes on isetegevuse viljelemine olnud hooajaline. Siinjuures on olnud suureks takistuseks ringijuhtide vähesus.

Foto 4 Endine "Kandle" teatri hoone, mille ruumides tegutses Võru Rajooni Kultuurimaja aastatel 1952 - 1963.

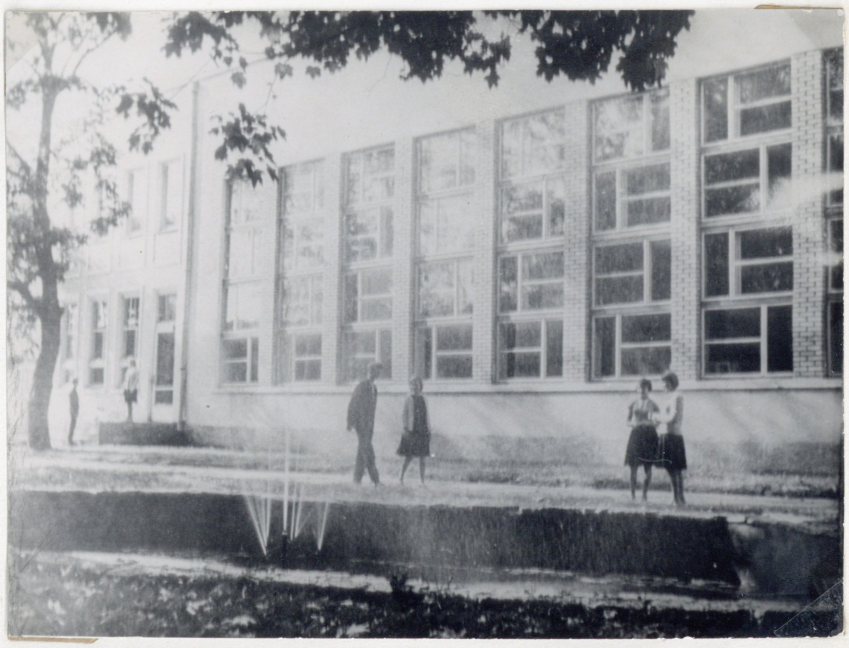

Foto 5 Võru Rajooni Kultuurimaja "Kannel", mis valmis võrulaste ühistööna 1964.a.

Foto 6 Grupp Võru kultuurielu juhte 1969.a.
Vasakult: Võru raj. TSN TK Kultuuriosakonna juhataja Ilmar Kudu, Võru Rajooni Kultuurimaja kunstiline juht Helgi Kanger, direktor Hermann Madisson ja instruktor Ene Sonne

Foto 7 Võru Rajooni Kultuurimaja puhkpilliorkester esinemas 1945.a. Võru Elektrijaama taastamisel.

Foto 8 Võru Rajooni Kultuurimaja puhkpilliorkestri veteranid, vennad Hugo ja Osvald Sikk 1960.a.

Foto 9 Rahvakoor "Kannel" peadirigent, Eesti NSV teeneline kultuuritegelane Aleksander Krull 1964.a.

Foto 10 Rahvakoor "Kannel" veteranid 1967.a. Vasakult: Maie Salumäe, Meeta Juhkanson, Anna Ustal, ja üks koori asutajaid Herta-Helene Mikkelsaar.

Foto 11 Võru Rajooni Kultuurimaja estraadiorkester esinemas 1965.a. Solist Siiri Siska, dirigent Hendrik Juurikas.

Foto 12 Võru Rajooni Kultuurimaja naisansambel "Sösara" lauluhoos 1958.a. Vasakult: Kalli Kilgas, Siiri Siska, Tamara Rannatšok ja Öie Saks.

Foto 13 Stseen A.Gronini näidendist "Jupiter naerab" 1967.a. Vasakult: Gladys Brugg (raamatukaupluse nr.7 kassapidaja S.Tamm) ja Mary Murrey (toiduainete kaupluse nr.14 müüja H.Juhanson)

Foto 14 Stseen E.Ranneti näidendist "Salakütid" 1970.a. Vasakult: metsavaht Jaagup (Võru Rahvateatri näitejuht R.Adelmann) ja kunstnik Aadam (M.Uiga)

IV peatükk

Laulupeod Võrus nõukoguliku rahvakunsti edasiviijatena

1. Võru maakondlikud laulupäevad aastatel 1946 - 1950.

Eesti rahva kauni laulupidude traditsiooni iga on juba üle saja aasta vana, armastus laulu vastu aga palju vanem.

"Lauldi rõõmus, lauldi kurbuses. Tegid käed tööd, astusid jalad teed - suu ja süda laulis..." [1]

Tärkavast rahvustundest tiivustatuna tulid 1869.a. juunis Tartusse kokku üle Eesti tegutsevad 46 laulukoori ja 5 puhkpilliorkestrit 845 laulja ja mängijaga.[2] Toimus Eesti I üldlaulupidu. Suur algatus oli tehtud. Algatus, mis saja aasta pärast põles suure leegina.

1965.a. Nõukogude Eesti 25.sünnipäeval laulsid, tantsisid, mängisid ja võimlesid 31411 lauljat, mängijat, tantsijat ja võimlejat. [3]

Selle saja aasta jooksul on laulu, pillimängu ja tantsu harrastanud ka võrumaalased. Vabalt ja julgelt hakati laulma koos nõukogude korra kehtestamisega 1940.a. Lauluarmastust ei suutnud murda sünged okupatsiooniaastad. Koos taastamistöödega taastati ka kohalike laulupäevade traditsioon.

---

1 Laulusajand 1869 - 1969, Tln.,1969, lk.2.
2 sealsamas, lk.4.
3 sealsamas, lk.31.

Eesti NSV fašistlikest anastajatest taasvabanemise tähistamise krooniks kavandati 1947.a.. 12. üldlulupidu, millest esmakordselt sai üldrahvalik ja riiklik üritus.

Hoogsad ettevalmistused algasid ka 1945.a. Võrumaal. Hakati hoolega õppima repertuaari, loodi uusi koore ja äratati üles vanu, puhuti hääled sisse pillidele, hakati hoolsamalt keerutama tantsujalga.

1946.a. kevadeks oli Võrumaalt registreerunud 12.üldlaulupeoks 58 laulu- ja muusikakoori, osavõtjate arvuga üle 2500. [1]

1947.a. üldlaulupeo peaprooviks maakonnas kujunes Võru maakondlik laulupäev 23.juunil 1946.a. [2]

Esimene nõukogulik laulupäev algas lauljate rongkäiguga linnapargist teater "Kandle"aeda. Täiel häälel lasksid lauludel kõlada lastekoorid G. Aia juhtimisel, nais- ja segakoorid Juhan Simmi juhatusel. Rahvatantsijad Linda Malviste juhatusel andsid oma parima. Külalistena esinesid Järvesuu valla leelotajad eesotsas Anne Vabarnaga. Pidupäev lõppes võimsa hümniga "Jää kestma kalevite kange rahvas". Juhan Simmi arvamus laulupeo kohta oli positiivne: " Ei julgenud lootagi, et nii kiiresti ettevalmistatud laulupäev kunstiliselt ja organisatsiooniliselt täiesti korda läks," [3]

1947.a. 26. juunil oli Võru raudteejaamas palju saginat, eredaid värve ja rõõmsaid hõikeid. Tallinnasse vabariiklikule üldlaulupeole asusid teele Võrumaa koorid, rahvatantsijad ja pillimängijad. Saabuvatest kooridest paistis silma Erastvere 26 liikmeline lastekoor, värvirikastes Pärnu-Jaagupi rahvariietes. Kõige arvukamaks kollektiiviks osutus Võru Keskkooli sega-,nais,- ja lastekoori pere, kokku 415 lauljat. Suurt elevust tekitas Võru maakondliku kultuurimaja puhkpilliorkestri saabumine rivikorras. Kokku asus rongile 1420 tegelast, [5] nendega liitusid veel Antsla ja Urvaste koorid. Kokku võttis Võrumaalt 12 üldlaulupeost osa 1700 isetegevuslast. [4]

---

1 VRRA fond 650, nim.1, s.-ü. 20, l.18.
2 "Töörahva Elu" nr.58, 28.juuni 1946.
3 "Töörahva Elu" nr.58, 28.juuni 1946.
4 VRRA fond 650, nim.1, s.-ü. 20, l.108.

Esimesele nõukogulikule üldlaulupeole kogunes rekordarv osavõtjaid: 805 koori, orkestrit ja rahvatantsurühma rohkem kui 2700 lauljaga. [1]

12. üldlaulupeost saadud muljeid andis edasi kohaliku ajalehe veergudel Võru naiskoori laulja Herta Mikkelsaar"" Olen osavõtnud kõigist üldlaulupidudest 1923.a. alates. Igatsusega ootasin 12.üldlaulupidu, mis kättejõudmisel kujunes minu elu suursündmuseks. Polnud varem kunagi kuulnud nii võimsat ja sütitavat laulu," [2]

Eesti NSV 7.aastapäeva tähistamiseks viidi läbi maakondlik laulupäev 20.juulil 1947.a. Osa võtsid 36 segakoori, 2 naiskoori, 30 lastekoori, 7 puhkpilliorkestrit ja 22 paari rahvatantsijaid. [3]

12.üldlaulupeolt saadud vaimustusega hakati hoolega õppima uut repertuaari 13.üldlaulupeoks. Tööd alustasid uuesti Antsla segakoor, Antsla valla Peetri rahvamaja naiskoor, Reidle rahvamaja segakoor jt. Uued koorid asutati Viitina rahvamaja juurde õpetaja A.Lepa initsiatiivil ja Mõniste valla Saru rahvamaja juurde Alfons Visla juhtimisel. Laulupeoks ettevalmistuse perioodil hakkas tööle maakonnas 10 koori 450 lauljaga.[4]

13.üldlaulupeo ettevalmistustöö raames toimus 1948.a. 18.juulil Võru maakondlik laulupäev. Kell 12.oo algas rongkäik läbi piduehtes Võru. Rongkäigus oli aukoht antud Kanepi laulukoorile, mille ees lehvis 1869.a."laulo ja mängo seltsi" lipp. Nende järel sammusid külalised Viljandimaalt.

Üksteise järel esinesid segakoorid üldjuhi A.Kallikormi juhatusel, naiskoorid üldjuhi R.Roosi käe all, meeskoorid Paul Elkeni taktikepi all. Seejärel panid lava rahvariietest kirendama rahvatantsijad. Peo finaaliks kogunesid lavale segakoorid. Peo lõppakordina kõlas G. Ernesaksa " Mu isamaa on minu arm." [5]

Laulupäevi hakatakse korraldama ka maakonna teistes keskustes. 1948.a. toimusid piirkondlikud laulupäevad Urvastes Uhtjärve kaldal, Räpinas ja Mooste pargis.

---

1 Laulusajand, lk.7.
2 "Töörahva Elu" nr.78, 15.juuli 1947,
3 VRRA fond 650, nim.1, s.-ü. 23, l.39.
4 sealsamas, l.41.
5 "Töörahva Elu" nr.92, 20.juuli 1948.

1949 ja 1950.a. toimusid laulupäevad Räpinas, Varstus, Haanjas, Kanepis, Rõuges, Verioral, Vastseliinas, Moostes, Mõnistes, Lahedal, Leevil ja Kasaritsas Verijärve kaldal.[1]

Piirkondlike laulupäevade korraldamine aitas tugevdada väikesi laulukoore, viimistleda repertuaari, tõsta esinemiskindlust ja isetegevuslaste kollektiivsusetunnet, rikastusid rahvapidude organiseerimiskogemused.

Esimene rahvakunstiõhtu peeti Võrus 12.märtsil 1949.a. maakondlikus kultuurimajas. [2] Sama aasta 25.juunil sai rahvakunstiõhtu oma koha laulupeo kõrvale, kuhu ta on jäänud tänapäevani.

25.juuni rahvakunstiõhtul esines tervitusleeloga Linda Malviste. Rahvatantsijate pere esitas eesti rahvatantse:"Jamaja labajalg", "Jooksu polka" ja "Kosjatants." Seejärel astus lavale tuntud leelotaja Anne Vabarna,kelle leelosõnad räägivad vaba nõukogude rahva töödest ja tegudest. Seejärel kirendab lava rahvatantsijatest. Esitatakse ka vennasrahvaste tantse. Vene ringtants", "Hopakk" ja"Atškups". Õhtu lõpeb võimlejate üld- ja valikrühma esinemisega.

I Rahvakunstiõhtu näitas, et rahvatantsijad on võitnud endale auväärse koha lauljate kõrvale.

Rahvakunstiõhtule järgnenud laulupäeval 26.juunil 1949.a. esinesid segakoorid Ants Kiilaspea ,naiskoorid Rein Roosi ja puhkpilliorkestrid J.Kostabi juhtimisel. Külaliskollektiividena olid saabunud Viljandi Kultuurimaja meeskoor ja Aluksne Kultuurimaja puhkpilliorkester. Seega pandi alus traditsioonile, mille kohaselt Läti NSV, eriti Aluksne ja Ape isetegevuskollektiivid on osavõtnud peaaegu köikidest Võru laulupäevadest. Laulupäeva tegelaste arv ulatus 1600-ni, nende hulgas segakoore 33, 925 lauljaga, puhkpillimängijaid 170. [3]

---

1 "Töörahva Elu", nr.41, 18.märts, 1949.
2 "Töörahva Elu" nr.43, 23.märts 1949.
3 VRRA fond 650, nim.1, s.-ü. 28, l.53.

Kodumaa 1950.a. sünnipäevapidustused toimusid Võrus 8.ja 9. juulil.

8. juulil toimunud rahvakunstiõhtu algas meeskooride esinemisega, järgnesid palad rahvapilliorkestrilt. Seejärel asusid staadionimurule värvirikastes rahvariietes tantsijad. Omaloomingulise leeloga "Kolhoosikorra paremused" esines Saatse valla Allika kolhoosi leelotajate rühm. Rahvatantsud vaheldusid rahvapillilugudega. Rahvakunstiõhtu lõpuks esitasid rahvatantsijad nüüd traditsiooniks muutunud A.Raudkatsi "Tuljaku". Seekord oli rahvatantsijate repertuaaris 16 rahvatantsu.

9. juulil toimunud maakondliku laulupäeva külalisteks olid Gustav Ernesaks ja Jaan Kääramees, kes vastavalt juhatasid ühendatud segakoore ja puhkpilliorkestreid.

Võrreldes 1949.a. laulupeost osavõtnud kollektiividega oli tegelaste arv järgmine: 1

	1949.a.	1950.a.
1. Puhkpilliorkestri mängijaid	178	182
2. Rahvapilliorkestri mängijaid	28	48
3. Rahvatantsijaid	110	222
4. Segakooride lauljaid	925	1370
5. Naiskooride lauljaid	94	241
6. Meeskooride lauljaid	51	80
7. Lastekooride lauljaid	-	1616
Kokku:	1386	3749

Töömeeleolu ei vaibunud. Ees ootas 13.üldlaulupidu. Enamus üldlaulupeole registreeritud kollektiivides oli selgeks õpitud repertuaar, käisid viimistlustööd.

Ja siis kõlaski 21.juunil 1950.a. rohkem kui kolmekümnetuhande liikmelise ühendkoori sünnipäevalaul "Suur ja lai on maa, mis on mu kodu" kümneaastakseks saanud Nõukogude Eestile.

Üldlaulupeo kunstiline tase sai kohalviibinud külalismuusikateadlastelt kõrge hinnangu. Läti heliloojad

---

1 VRRA, fond 650, nim. 1, s.-ü. 28. 1.61.

A.Skulte ja V. Utskin märkisid: "Eesti rahvas võib uhke olla, et tal on selliseid silmapaistvaid heliloojaid, dirigente ja kunstilise isetegevuse kollektiivide juhte..." [1]

2. Võru rajooni laulupäevad ja rahvakunstiõhtud aastatel 1951 - 1970

a) Võru rajooni laulupäeva komisjoni tööst kohalike laulupäevade ja rahvakunstiõhtute ettevalmistamisel.

Eesti NSV üldlaulupidude ettevalmistamist vabariigi ulatuses ja läbiviimist on juhtinud ja suunanud Üldlaulupeo Peakomisjon, mis on moodustatud iga üldlaulupeo ettevalmistusperioodi alguses. Peakomisjoni tähtsaks ülesandeks ettevalmistustöö käigus on olnud üldlaulupidude repertuaari koostamine ja paljundamine, kontroll repertuaari omandamise üle rajoonides eelproovide käigus ja repertuaari omandamiseks vabariiklike seminaride korraldamine.

Rajoonides organiseerib üldlaulupidude ja kohalike laulupäevade ettevalmistust ning läbiviimist rajooni laulupäeva komisjon.

Rajoonide laulupäevade komisjoni koosseis määrati kindlaks 14.jaan. 1952.a. Üldlaulupeo Peakomisjoni korraldusega. Sellega nähti ette moodustada rajoonides laulupeokomisjonid, mille koosseisu kuuluksid rajooni Täitevkomitee esimees või aseesimees, EKP rajoonikomitee sekretär, kultuuriosakonna juhataja, ELKNÜ rajoonikomitee sekretär, aktiivsed isetegevuskollektiivide juhid ja asutuste ning ettevõtete juhid. [2]

Taolises koosseisus komisjon on moodustatud iga rajooni laulupäeva eel Võru raj. TSN Täitevkomitee istungi otsusega. Laulupäeva komisjoni esimeheks on olnud kas rajooni Täitevkomitee esimees, aseesimees või EKP rajoonikomitee sekretär.

---

1 Laulusajand, lk.20.
2 Võru rajooni 1952.a. laulupäeva materjalid, lk.9

1952.a. oli laulupäeva komisjoni esimeheks Täitevkomitee esimees A.Trepp, 1955.a. Täitevkomitee aseesimees R.Niso, 1958.a. EKP rajoonikomitee I sekretär A.Striž. [1] 1960.aastast kuni praeguseni täidab esimehe kohuseid Võru raj. TSN TK aseesimees Aksel Zirk.

Aastate 1952 - 1970 jooksul on rajooni laulupäeva komisjoni aseesimeesteks olnud kultuuriosakonna juhataja ja EKP rajoonikomitee sekretär. Staažikamateks on praegune kultuuriosakonna juhataja Ilmar Kudu ja EKP Võru Rajoonikomitee sekretär Enn Saarik, kelle laulupäeva komisjoni aseesimeeste staaž mahub aastatesse 1963 - 1970. 18 aasta jooksul on laulupäeva komisjoni kuulunud Fr.R.Kreutzvaldi Memoriaalmuuseumi direktor Al. Krull ja Võru Rajooni Kultuurimaja direktor H. Madisson. Isetegevuskollektiivide juhtidest on 1960-ndatel aastatel kuulunud rajooni laulupäeva komisjoni koosseisu Samuel Onno ja Kai Leete.

Asutuste ja ettevõtete esindajatest on rajooni laulupäeva komisjoni tööst alati osavõtnud autotransportbaas nr.3 direktor, Võru rajooni Tarbijate Kooperatiivi esimees, Võru raj. TSN TK Miilitsaosakonna ülem ja Võru arstide esindaja. Nimetatud komisjoni liikmete ülesandeks on olnud transpordi, kaubanduse, meditsiinilise teenindamise ja korraalased küsimused.

Rajooni laulupäeva komisjoni esmaseks ülesandeks ettevalmistusperioodil on olnud laulupäeva repertuaari kinnitamine ja selle teatavaks tegemine rajooni kooridele, orkestrikollektiividele ja rahvatantsurühmadele. Laulupeoks õpitava repertuaari nimestik on ilmunud tavaliselt ka kohalikus ajalehes. Järgnevas tööringis viiakse läbi repertuaari omandamiseks kollektiivi juhtidele seminare. Alates 1950.aastast on eelproovid läbiviidud eraldi kooriliikidele, 1 - 2 korda enne laulupäeva. 1950.ndate aastate alguses ja keskel, kui transpordiga oli raskusi ja kui isetegevuslastel tuli eelproovile jõuda omal jõul, viidi eelproovid läbi ringkonniti.

1 Võru rajooni 1955. ja 1958.a. laulupäeva materjalid, lk.18 ja 36.

Näiteks 1952.a. toimusid ringkondlikud eelproovid Haanjas, Sõmerpalus ja Võrus. 1960-ndatel aastatel on eelproovid toimunud Võrus.

Eelproovide läbiviimise eesmärgiks on õppida ja viimistleda repertuaari, ühtlasi kontrollida isetegevuskollektiivide valmisolekut laulupäevaks. Laulupäeva komisjoni koosolekutel on iga eelproovi järel analüüsitud selle tulemusi, kusjuures aruannetega on esinenud eelproove läbiviinud komisjoni liikmed. [1]

Koondproovid on toimunud vahetult enne rahvakunstiõhtut ja laulupäeva. Rahvakunstiõhtute proovid on läbiviidud tavaliselt reedel ja laupäeval, laulupäevade koondproovid pühapäeva hommikupoolikul. Koondproovide läbiviimiseks on isetegevuslased vabastatud töökohalt rajooni laulupäeva komisjoni korraldusega, seejuures säilitatakse isetegevuslastele keskmine töötasu.

Laulupäeva komisjoni kõige pingelisemateks töopäevadeks on rahvakunstiõhtu ja laulupäev. Nendel päevadel on laulupäeva komisjoni poolt rakendatud kõik rajooni kultuuritöötajad. Kellel pole esinemist, abistavad piletimüüjatena ja kontrollidena või täidavad mõnda teist ülesannet.

Pärast rajooni suurürituste lõppemist ei lähe komisjon veel suvepuhkusele, vaid komisjoni koosolekul analüüsitakse üksikasjalikult ürituste õnnestumiste ja ebaõnnestumiste põhjusi.

Eriti pingeline ettevalmistusperiood on rajooni laulupäeva komisjonil olnud üldlaulupidude eel. Repertuaari omandamiseks on läbiviidud 3-4 eelproovi, kaasaarvatud rajooni laulupäev. Rajooni komisjoni tähtsaks ülesandeks on olnud rajooni kolonni kujundus. 1969.a. juubelilaulupeol andsid pealtvaatajad võrulaste kolonni kujundusele kõige kõrgema hinde. Kujundus leidis äramärkimist ka Žürii poolt.

Rajooni laulupäeva komisjoni arvuline koosseis köikus 1950-ndatel aastatel 16 - 20 vahel. 1960.aastast alates, seoses rajooni suurenemisega suurenes ka laulupäeva komisjoni koosseis 32 - 39 liikmeni.

1 Aksel Zirgu suulised andmed

x

x x

Võru rajooni I laulupäevale eelnenud rahvakunstiõhtu 21.juulil 1951.a. algas karjasarve helidega, mis kutsusid peolisi nüüd juba traditsiooniks saanud peole. Avaleelole, mille esitas rajooni kultuurimaja solist L.Rinne, järgnesid laulud naiskoorilt ja rahvatantsijate esinemine. Ladusalt tantsiti rahvamuusika saatel eesti rahvatantse "Oige ja vasemba", "Hüppetants" ja "Kivikasukas". Üldse oli tantsijate repertuaaris õhtu jooksul 15 rahvatantsu. Õhtu lõppes "Tuljaku" tantsuga. Rahvakunstiõhtut jälgis üle 2000 pealtvaataja.[1]

22.juuni hommikul oli Võru piduehtes. Loosungid, rohelised pärjad ja lipud palistasid tänavaid. Öige peagi täitusid tänavad laulupäevaliste rongkäigust, mis siirdus spordiväljakult kultuurimaja suveaeda laululavale.

Peokönega esines EK(b)P Võru Rajoonikomitee sekretär sm. Liivik. Võimsalt kõlas ühendatud kooride ja puhkpilliorkestrite esinemine. Lastekooride esituses kõlasid B.Körveri "Koolinoored nõuavad rahu" ja V.Kapi "Pioneeride laagris." Laulupäeva lõppakordina esitasid ühendkoorid E.Arro "Rahulaulu."

Laulupäevast osavõtnud tegelaste arv ulatus 1700-ni ja pealtvaatajate arv 4000-ni. [2]

1952.a. 21,juunil toimunud rahvakunstiõhtu ülesehitus oli taoline eelmisega. Rahvatantsud vaheldusid rahvapilliorkestri ja kooride esinemisega. Külalisena esines Räpina rajooni tuntud leelotaja Anne Vabarna, kes Võru publikule oli tuttav juba esimesest nõukogulikust laulupäevast alates. Tantsijate repertuaaris olid uusloomingulised rühmatantsud - H. Mikkeli "Lina", U.Toomi "Kosjatants", Loo "Heinal" ja U.Toomi " Au kolhoosikorrale" [3]

---

1 "Töörahva Elu" nr.88, 24.juuli 1951.
2 "Töörahva Elu" nr.88, 24.juuni 1951.
3 "Töörahva Elu" nr.76, 25.juuni 1952.

Rajooni II laulupäevast võttis osa 1500 lauljat, tantsijat ja mängijat. Nende hulgas segakooride lauljaid üle 600 ja lastekooride lauljaid üle 400. Võrreldes 1951.a. laulupäevast osavõtnud isetegevuslaste arvuga, näeme, et see on vähenenud 200 isetegevuslase võrra. Järelikult osa kollektiive olid lagunenud või lakanud tegutsemast. Laulupäeval esinesid külaliskollektiividena naaberrajoonide Räpina, Põlva ja Vastseliina isetegevuskollektiivid. [1]

1954.a. 19. ja 20.juuni kujunesid rajooni töötava rahva kunstilise isetegevuse järjekordsete saavutuste demonstratsiooniks. Rahvakunstiõhtu kava oli mitmekesine: esinesid koorid, tantsukollektiivid, instrumentaal ja vokaalsolistid ning sõnakunstnikud. Külalisteks oli Tartu Ametiühingute Kultuurihoone keelpilliorkester P. Markna juhtimisel. [2]

Laulupäev toimus Kirepis kauni Verijärve kaldal. Kava pearaskust kandsid segakoorid A.Kallikormi, naiskoorid A. Krulli, meeskoorid P.Elkeni ja lastekoorid K.Tolmoffi juhtimisel.

1955.a. saabumisega algasid hoogsad ettevalmistused Eesti NSV 15.aastapäeva tähistamiseks läbiviidavaks üldlaulupeoks. 19.veebr. 1955.a. Üldlaulupeo Võru Rajooni komisjoni ees esines aruandega kooride tööst A.Krull, kes tõstis eriti esile Võru I Keskkooli (200), Väimela Loomakasvatus Tehnikumi (115) ja Võru II Keskkooli (40) kooride head tööd üldlaulupeo repertuaari omandamisel. Üldlaulupeole registreeritud 20 kollektiivist ei töötanud sel ajal 8. Peamiseks põhjuseks oli koorijuhtide puudus.[3]

Üldlaulupeo ettevalmistusperioodi viimaseks prooviks rajooni isetegevuslastele olid 1955.a. rajooni laulupäev ja rahvakunstiõhtu.

---

1 "Töörahva Elu" nr.76, 25.juuni 1952.a.
2 "Töörahva Elu" nr.74, 24.juuni 1954.
3 1955.a. üldlaulupeo materjalid, lk.44.

Rahvakunstiõhtut alustasid ühendatud puhkpilliorkestrid E.Tamme avamänguga "Kalev ja Linda". Võru Rajooni Kultuurimaja rahvatantsijad esitasid üldlaulupeo repertuaaris olevaid tantse ja töestasid oma valmisolekut suurele peole minekuks. Suurt elevust tekitas pealtvaatajates poisterühma poolt esitatud "Konnatants."

Järgmise päeva hommik oli pilves ja vihmane. Laulupeolisi aga ei suutnud hirmutada äike ega äge vihm. Rongkäigus siirduti Kirepi laululavale. Võimsalt kõlas ühendkooride, keda juhatas külalisena K.Leinus ja orkestri esituses G.Ernesaksa 1955.a. üldlaulupeo kantaat "Tuhandeist südameist." Kui esinemisjärjekord jõudis puhkpillimeeste kätte, ei suutnud pillimehed torudesse valguvat vett välja puhuda ja esinemine jäi sedapuhku pooleli. Kuid mitte laulupäev. Pidu jätkus õhtul Võru Kultuurimaja aias, kus ta sai hoogu veelgi juurde, kui lavale ilmusid Läti NSV Gulbene rahvatantsijad. Hoogsalt esitasid nad läti tantsu "Atškups" [1]

Veel harjutati laule, pillilugusid ja tantse ringkondlikel laulupäevadel ja siis algas sõit suurele peole, 1955.a. üldlaulupeole, kuhu üle kogu Eesti olid kokkutulnud 1100 koori, orkestrit ja tantsurühma, 33000 lauljat, mängijat ja tantsijat. [2] Nende hulgas ka 40 Võru rajooni kollektiivi, kus

rahvapillimängijaid oli	10
naiskoori lauljaid	149
meeskoori lauljaid	65
segakoori lauljaid	416
vene koori lauljaid	40
lastekooride lauljaid	450
puhkpillimängijaid	57
rahvatantsijaid	60
Kokku	1041 inimest [3]

1 "Töörahva Elu" nr.76, 23 juuni 1955.
2 1955.a. üldlaulupeo materjalid, lk.76
3 Laulusajand,lk.23.

Nagu ülaltoodust selgub, oli köige suurem lastekoori liikmete arv. Suuremad koorikollektiivid tegutsesid Võru I Keskkoolis (200) ja Võru II Keskkoolis (40).

Üldlaulupeost toodi kaasa kuhjaga vaimustust ja tegutsemislusti. 1956. ja 1957.a. möödusid Eesti NSV I Noorsoofestivali pidustuste tähe all. 1956.a. 23.juunil heisati Võru rajooni I noorsoofestivali lipp ning selle raames toimus noorte isetegevuslaste konkurss, jaanituli Kirepis ja suur rahvapidu Munamäel.

1957.a. toimus festivalipidustuste raames kultuurimaja suveaias noorte isetegevuslaste kontsert ja Kirepis suvepidu, kus esinesid samuti noored isetegevuslased.

1958.a. kevadel rajooni laulupäeva komisjoni korraldusel alustas Võru Kohaliku Majanduse Kombinaat Kubijale uue ajakohasema laululava ehitamist. 22.juunil oli uus laululava juba pidurüüs. Avar mändidealune võimaldas pealtvaatajatele hästi jälgida laululaval toimuvat.

Võru rajooni V laulupäeva 1958.a. 20.juunil avas EKP Võru Rajoonikomitee sekretär A.Striž. Laulupäeva kontserti alustasid traditsiooniliselt ühendkoorid A.Kallikormi juhtimisel, kellel paljude varemate Võru laulupäevade kaudu oli kujunenud kooridega hea ja usalduslik kontakt. Seejärel esimesid lastekoorid (üle 300 õpilase), ühendatud puhkpilliorkestrid S.Onno juhtimisel, Võru kultuurimaja naiskoor ja meeskoor. Külalisi oli laulupäevale tulnud Läti NSV-st Aluksnest ja Smiltenest, Valgast 30 liikmeline segakoor. [1]

Laulupäeva finaaliks kujunes Võru Rajooni Kultuurimaja näiteringi liikmete poolt lavale toodud Sütiste "Lembitu" vabaõhuetendusena, millest võttis osa üle 150 tegelase.

1959.a. 11 ja 12.juunil kaikus kaunis Kubija männimets jälle lauludest ja pillimängust, piduliste röömsatest hüüetest ja höisetest. Olid kättejõudnud rahvakunstiõhtu ja rajooni laulupäev. Rajooni lauljate

---

1 "Töörahva Elu" nr.74, 26.juuni 1958.

mängijate ja tantsijate pere on tugevnenud endiste Antsla ja Vastseliina rajoonide isetegevuslastega.

Esimest korda toimus uuel laululaval ka rahvakunstiõhtu. Võrreldes eelmiste aastate rahvakunstiõhtutega, oli seekordsel küllalt suur kaal külaliste esinemisel. Õhtu kavasse sobisid hästi roopillisolisti H.Rööbi lood, Meremäe leelotajate ja Röuge Kultuurimaja meesansambli laulud.[1]

1960.a. üldlaulupeo ettevalmistaval perioodil loodi üle rajooni juurde mitmeid isetegevuskollektiive. 1959.a. loodi 4 uut segakoori, nende hulgas rajooni haridustööliste segakoor, Viitina ja Ristemäe ühendatud segakoor ja 2 kolhoosi koori, kokku 189 lauljat. 1959.a. asutati ka Fr.R. Kreutzvaldi nim. Võru Keskkooli 100 liikmeline naiskoor, Linnamäe Kultuurimaja 5 liikmeline rahvamuusikaorkester. Eriti hoogustavalt möjus üldlaulupeoks ettevalmistus rahvatantsurühmade juurdekasvule. 1959.a. moodustati rajoonis 4 segarahvatantsurühma 58 tantsijaga ja 1960.a. 3 naisrühma 36 tantsijaga. [2]

12.juulil 1959.a. toimunud rajooni laulupäev oli ühtlasi üldprooviks 1960.a. üldlaulupeole. Laulupäevast võttis osa 20 segakoori, 5 naiskoori, 3 meeskoori, 4 lastekoori, 13 poistekoori, 8 puhkpilliorkestrit, 12 rahvatantsukollektiivi ja 5 rahvapilliorkestrit. [3]

Laulupäeva külaline, koorijuht, Eesti NSV rahvakunstnik Karl Leinus avaldas oma arvamust kuuldu ja nähtu kohta:" Tore ja röömsalt erutav elamus. Rajoon on nüüd liitunud ja tugevnenud, uut jõudu on saanud ka laul ja mäng." 4

Pärast pingelisi üldlaulupeo eelproove kogunes Võru rajooni laulurahvas, muusikamehed ja tantsupere tähistama Eesti NSV 20.aastapäeva rajooni rahvakunstiõhtu ja laulupäevaga 20. ja 21. juunil 1960.a.

Seekordsest rahvatantsupeost võttis osa 56 segapaari 122 tantsijaga, 36 naistantsijat ja 8 paariline lasterühm. Lasterühma esinemine rahvakunstiõhtul oli esmakordne, kuid siitpeale muutub see traditsiooniks.

1 "Töörahva Elu" nr.57, 16.juuli 1959.
2 VRRA fond 611, nim. 1, s.-ü. 111, l.5.
3 VRRA fond 611, nim. 1, s.-ü. 111, l.5.
4 "Töörahva Elu" nr.17, 16.juuli 1959.

Eesti rahvatantsude kõrval esitati vene, tšehhi ja ungari tantse. Külalistena esinesid Leedu NSV Rokiškise rajooni rahvatantsijad ja rahvapillimängijad. [1]

Laulupäeva avakõnes rääkis EKP Võru Rajoonikomitee sekretär A.Striž Eesti NSV saavutustest majanduse ja kultuuri alal 20 aasta jooksul. Seejärel kõlasid ühendkooride, laste-, mees- ja naiskooride ning puhkpilliorkestrite laulud ja viisid 20.aastaseks saanud Nõukogude Eestile, Laulupäeva üldjuhtideks olid Paul Elken (ühendkoorid), Leonid Erik ja Aleksander Krull (segakoorid), Osvald Aia ja Elmar Lepp (lastekoorid), Paul Vardja (poistekoorid), Paul Elken ja Eduard Aarna (meeskoorid), Samuel Onno (puhkpilliorkestrid), Johannes Rööp (rahvapilliorkestrid). [2]

1960.a. üldlaulupeost võttis Võru rajoonist osa 14 segakoori 471 lauljaga, 3 naiskoori 173 lauljaga, 3 meeskoori 175 lauljaga, 8 rahvatansukollektiivi 121 tantsijaga, 3 puhkpilliorkestrit 68 mängijaga ja 5 rahvapilliorkestrit 30 mängijaga. Kokku 1058 tegelast. [3]

Võrreldes 1955.a. üldlaulupeost osavõtnud tegelaste arvuga (1041) peab märkima, et isetegevuslaste arv on minimaalselt suurenenud, kuid viie aasta jooksul on see vähenenud. Arvestades seda, et 1959.a. rajooni piirid laienesid, oleks see protsess pidanud olema vastupidine.

Alates 1961.aastast on rajooni rahvakunstiõhtud toimunud temaatiliste lavastustena, mille lavastajaks ja organiseerijaks on olnud Eesti NSV teeneline kultuuritegelane Kai Leete.

1961.a. rahvakunstiõhtu ja laulupäev olid pühendatud Eesti NSV 21.aastapäevale ja NLKP XXII kongressile.

Rahvakunstiõhtu oli lavastatud kiigepeona.

"Kiigesepad, hellad vennad
tegid kiige könnumaale
ojaäärse aasa peale
pedajase palu peale" teatas leelotaja L.Rinne rahvakunstiõhtu külastajatele. Löbusad kiige-

1 "Töörahva Elu" nr.75, 23.juuni 1960.
2 Võru rajooni 1960.a. laulupäeva teatmik,lk.9.
3 VRRA fond, nim.1, s.-ü.111, l.38.

pidulised süütasid lõkke, ringi käis õllekapp, kiigel vahetusid noorte grupid. Kiigepeo peremees ja perenaine, isetegevuslikud näitlejad A.Asi ja H.Paat (Koik) sidusid ladusate rahvalauluaineliste vahetekstidega esitatavad numbrid ühtseks tervikuks.[1]

1962.a. toimus kolm suurt pidu. Lisaks rajooni laulupäevale ja rahvakunstiõhtule korraldati eraldi Võru rajooni koolinoorte laulupäev, millega tähistati V.I. Lenini nim. üleliidulise pioneeriorganisatsiooni 40.aastapäeva. Võru Kubija mändide alla kogunes 2800 lauljat, mängijat ja tantsijat. Noorte leninlaste peost võttis osa 191 külalist. [2]

1963.a. rahvakunstiõhtu kandis pealkirja "Pulmad". 8.juuni õhtul peeti laululaval tõelist pulmapidu. Pidu algab kibekiirete ettevalmistustega, haspeldatakse lõnga, tikitakse tanusid, sepad sepistavad sõlgi ja muid ehteid. Laval lööb lõkendama ääsituli. See on H.Tohvelmanni uus "Seppade tants". Saabuvadki pruut ja peigmees. Laval rullub ülemeelik pulmalust pruudijala proovimise, veimevaka lappimise ja muude naljadega. Pulmapidu külastavad ukraina noorukid, tantsides kasatšokki ja rumeenlased sädelevat "Sõrbat". Rahvakunstiõhtust võttis osa 180 tantsijat-mängijat. Õhtu külastajaid oli üle 4000. [3]

Võrreldes 1953.a. rahvakunstiõhtuga näeme, et rahvakunstiõhtu populaarsus on tublisti kasvanud (1500-lt - 4000-ni).

9.juunil toimunud laulupäev oli suur rahvaste sõprusepidu, millest oma rajooni 1009 laulja, tantsija ja pillimehe kõrval võttis osa 250 külalist Vene NFV-st, Läti NSV-st, Leedu NSV-st, Rakvere ja Hiiumaa rajoonist.[4]

1963.a. elustus uuesti 1950-ndate aastate teisel poolel väljasurnud piirkondlike maalaulupäevade läbiviimine. Maalaulupäevade organiseerijaks kohapeal oli külanõukogu poolt moodustatud laulupäeva komisjon. 1963.a. toimusid maalaulupäevad Missos, Ruusmäel, Viitinas ja Kasaritsas. 1964.a. organiseeriti maa kultuurimajade ja

---

1 "Töörahva Elu" nr.28, 15.juuli 1961.
2 "Töörahva Elu" nr.12, 9.juuni 1962.
3 "Töörahva Elu" nr.68, 8.juuni 1963.
4 ENSV KMA fond 4, nim. 2, s.-ü. 77, l. 207.

rahvamajade poolt laulupäevad Missos, Ruusmäel, Antslas ja Vastseliinas. Üldse toimus rajoonis kokku 6 laulu- ja rahvapidu, millest võttis osa 1600 isetegevuslast ja mida külastas 15000 inimest. [1]

Piirkondlike maalaulupäevade organiseerimist kohalike partei- ja valitsuse organite ning kultuuritöötajate poolt tuleb lugeda positiivseks. Nimetatud üritused aitasid kaasa kohalike kultuuriasutuste töö hoogustamisele ja isetegevuskollektiivide repertuaari viimistlemisele.

1964.a. rahvakunstiõhtust võttis osa rekordarv tantsijaid - 274. 10 naisrahvatantsurühma 120 tantsijaga ja 12 segarühma 154 tantsijaga.[2] Kui tavaliselt pärast suuri üritusi tegutsemislust langeb, ei saa seda seekord nentida. 1963.a. vabariiklikust rahvatantsupeost võttis Võru rajoonist osa 221 tantsijat. 1964.a. on see arv suurenenud 53 tantsija võrra. Peamine põhjus on regulaarsete rahvatantsualaste seminaride läbiviimine ja Kai Leete väsimatu energia rahvatantsu edasiarendamisel rajoonis. Seekordsel rahvakunstiõhtul tulid esiettekandele tema uudistantsud:" Võrukeste tands", "Öitsvad aiad" ja "Löikustants." Õhtule lisas värvikust juurde vennasrahvaste tantsude esitamine nende rahvariietes.

Võru linna ja rajooni fašistlikust okupatsioonist vabastamise 20.aastapäevale pühendatud rajooni laulupäevast võttis osa 12 segakoori 367 lauljaga, 6 naiskoori 212 lauljaga, 4 meeskoori 124 lauljaga, 10 puhkpilliorkestrit 128 mängijaga. Kokku 32 kollektiivi ja 831 esinejat. [3] Võrreldes 1963.a. laulupäevast osavõtjate arvuga, siis 1964.a. on see tõusnud 106 esineja võrra. Peamiseks tõusu põhjustajaks oli rahvatantsijate arvu suurenemine. Laulupäeva naelaks kujunes Moskva lähedase Istra linna laulu- ja tantsuansansambli esinemine. Kelmikad naljalaulud ja tšastuškad vaheldusid temperamentsete ja hoogsate tantsudega.

---

1 ENSV KMA fond 4, nim. 2, s.-ü. 852, l. 341.
2 sealsamas, lk. 343.
3 ENSV KMA fond 4, nim.2, s.-ü. 852, l.342.

1965.a. algas Võru rajooni isetegevuslastele hoolsa ettevalmistusega vabariiklikuks üldlaulupeoks. Tegelikult algasid ettevalmistused varem, sest oli ju 1965. aasta üldlaulupeole pääsemise üks tingimus see, et kollektiiv peab olema tegutsenud pidevalt 2 aastat. Üldlaulupeo innustav ja viljakas mõju ilmnes selgelt rajooni laulupäevast osavõtnud kollektiivide ja isetegevuslaste arvus. Võru rajooni 1965.a. laulupäevast võttis osa 45 kollektiivi (1964.a. 32) 1386 isetegevuslasega (1964.a. 1105).[1]

Suur kollektiivide ja esinejate arvu tõus on tingitud sellest, et 1964.a. rajooni laulupäeval ei esinenud lastekollektiive, kuna 1964.a. toimus rajooni koolinoorte laulupäev, kuid 1965.a. laulupäeval esines 11 lastekoori 436 lauljaga ja 5 poistekoori 116 lauljaga. Laulupäeva kontsert anti täielikult oma jõududega, mis tõestas isetegevuslaste valmisolekut suureks peoks. Esmakordselt esines rajooni laulupäeval Võru Rajooni Kultuurimaja 53 liikmeline sümfooniaorkester, milline võttis osa ka üldlaulupeost. Peale nimetatud kollektiivi võttis Võru rajoonist osa 10 segakoori (349), 4 meeskoori (178), 6 naiskoori (267) 9 lastekoori (400), 5 poistekoori (120). 4 puhkpilliorkestrit (69), 6 naisrahvatantsurühma (78), 4 vanemat segarühma (64), 11 nooremat segarühma (187) ja 7 lasterühma (133). Kokku 1845 isetegevuslast. [2]
Võrreldes 1960.a. üldlaulupeost osavõtnud kollektiividega, näeme et segakooride arv on vähenenud 4 võrra ja naiskooride arv 1 võrra, meeskooride arv on suurenenud 1 võrra, rahvatantsukollektiivide arv täiskasvanute osas on suurenenud 14 rühma võrra, mis on väga hea näitaja. Puhkpilliorkestrite arv on suurenenud 1 võrra. Seega kooride osas juurdekasvu ei ole.

1966.a. 18.juunil peetud rahvakunstiõhtu näitas, et Võru rajooni tantsupere järjekordselt ei jäänud pärast juubelipidustusi rüpeskäsi istuma. Õhtu oli ülesehitatud teemal:" Taretäis söprust, õuetäis õnne." Novaatorlik oli õhtu alustamine R.Pätsi "Ringilauluga" tavalise

1 ENSV KMA fond 4, nim.2, s.-ü. 929, l.146.
2 ENSV KMA fond 4, nim.2, s.-ü. 929, l.155.

sissemarssimise asemel. Luljad otsekui esitasid kutse tantsule, millele tantsijad kohe reageerisid. "Tuljak" meie tavaline finaaltants, osutus ka suurepäraseks avatantsuks, aga "Oige ja vasemba" lõputantsuna suutis haarata kõiki osavõtjaid. VI rajooni rahvatantsupeol oli kaastegev ligi pooltuhat tantsijat. 11 laste,- 14 segaja 2 naisrühma, kokku 27 kollektiivi. [1]

1966.a. Võru I muusikapäevast, mis oli vabariigi rajoonides esimene taoline üritus, võttis osa 180 puhkpillimängijat maalt, Võru ja Tartu rahvaorkestrid 100 mängijaga, 40 liikmeline Võru sümfooniaorkester, 40 noort viiuldajat Võrust ja Tartust ning 15 akordionisti. muusikut. Muusikapäev näitas, milleks on orkestrid suutelised, samuti selgitas reserve, mida tulevikus kasutada.[2]

Ettevalmistused 1967.a. rahvatantsupeoks olid pingelised. Enne tantsupidu käidi koos kolmel korral. Et nähtud vaev asjatu ei olnud, näitas hästi õnnestunud rahvakunstiõhtu "Sõpruspärja õilmitseje."

Kord oli laval eesti rahvariiete kirev pärg, mis ulatus saarte värvigammast Setumaa valge-punasekirjalise ülikonnani. Siis tulid Vene sarafanid, tšehhi kohevad seelikud, väikesed ungari neiud. Laval keerlevas tantsukeerises kooti ja tikiti elavaid mustreid alates Juubelinumbrist "50" ja lõpetades mustjala tanukirjaga. Lisaks populaarseks saamud "Võrukeste tandsule" oli Kai Leete loonud naisrühmadele lüürilise "Lepalinnu tervituse", mis esitati koori saatel.

Õhtu lõppes "Tuljakuga" mida tantsiti törvikutest moodustatud ringides. [3]

11.juunil toimunud laulupäeva kavas oli varemkuuldud palade kõrval ka rida uusi laule, mis tulid esitamisele 1969.a. üldlaulupeol. J.Koha "Üks rändaja tuli" naiskooridele ja E.Kapi "Suur Oktoober" segakooridele. Laulupäeva haripunktiks kujunes Leedu NSV kultuuripäevade puhul külla sõitnud Trakai rajooni isetegevuslaste esinemine.

---

1 "Töörahva Elu" nr.75, 25.juuni 1966.
2 "Töörahva Elu" nr.75, 25.juuni 1966.
3 "Töörahva Elu" nr.68, 10. juuni 1967.

Vilniuse segakoor Leedu NSV vabariikliku ülevaatuse laureaat läheb lavale just siis, kui vaikselt piserdav vihm muutub tugevaks hooks. Hääled kõlavad reipalt ja puhtalt. Vihm ei suuda takistada ka Leedu külakapelli esinemist. Vihmavarjud vihma kaitseks pea kohal, näod naeru täis, mängiti dirigendi ja helilooja J. Gaižauskase "Tervitusmarssi". [1]

1968.a. rahvakunstiõhtu lavastus "Ao veerella veerätelli" algab etnograafilise eesti rahvatantsusüidiga "Alta söba tantsimista." Pikk ja ulatuslik kombinatsioon eesti rahvatantsudest, milles kõik peost osavõtvad 26 rühma kaasa teevad. Tantsusüiti pöimuvad ka naiskoori esitatud rahvalauluseaded " Midrilinnu mäng" ja "Lepatriinu." Pisipoisid ja tüdrukud esitavad K.Leete uudistantsud "Hopsassa" ja "Röömus polka". Valikrühmad esitavad hoogsalt Moldaavia tantsusüidi. Siis aga on laval jälle kõik tantsurühmad, kes keerutavad K.Leete seatud "Võru valssi" mis senini oli ammutuntud puhkpilliorkestri esituses. Meeleolukas õhtu lõpeb traditsioonilise "Tuljakuga" [2]

9.juunil 1968.a. viidi läbi Võru II muusikapäev. Seekord esinesid orkestrid ja meeskoorid, kokku 51 kollektiivi 281 isetegevuslasega. [3] Kõlajõudu oli Võru Rajooni Kultuurimaja ja Võru rajooni õpetajate ühendatud sümfooniaorkestril. Möjule pääses külalisorkestrite Aluksne ja Tartu rahvaorkestri esinemine. Uusi värve lisas meeskooride kavva võetud kahele ooperikoorile sümfooniaorkestri kaasmäng. Peo lõpetas Glieri "Hümn suurele linnale." kõigi tegelaste osavõtul. Et muusikapäeva populaarsus kasvanud oli, näitas külastajate arv, mis 1966.a. 3000, 1968.a. aga 5500. [4]

1969.a. oli juubelipidustuste aasta kogu vabariigi isetegevuslaste perele. Laulusajand oli täis saanud. Enne suurele peole minekut oli viimane otsustav proov rajooni laulupäeval 8.juunil, millest võttis osa 44 kollektiivi 1335 isetegevuslasega. [5] Võrreldes

1 "Töörahva Elu" nr.68, 10.juuni 1967.
2 "Töörahva Elu" nr.72, 20.juuni 1968.
3 Võru raj.TSN TK Kultuuriosakonna 1968.a.aruanne.
4 "Töörahva Elu" nr.68, 12.juuni 1968.
5 Võru raj.TSN TK Kultuuriosakonna 1969.a.aruanne,lk.5.

1965.a. laulupäevaga on kollektiivide ja isetegevuslaste arv vähenenud 1 kollektiivi ja 51 isetegevuslase võrra. Suur tagasiminek on toimunud segakooride arvus, 1965.a. tegutsenud 11 segakoori asemel lauldi 1969.a. ainult 7-s. Tegevuse on lõpetanud Viitina, Ruusmäe, Tsolgu ja Piusa rahvamaja segakoor. Peamiseks tegevuse lõpetamise põhjuseks on koorijuhi puudumine.

Rajooni laulupäeval olid üldjuhtideks Eesti NSV teeneline kultuuritegelane Aleksander Krull (ühend- ja naiskoorid), Eesti NSV teeneline kultuuritegelane Samuel Onno (puhkpilliorkestrid), Heino Pehk (ühend- ja meeskoorid), Lembit Tammemägi (ühend- ja segakoorid) ja Eva Tammemägi (lastekoorid). Kolm viimati mainitut on Võru Laste Muusikakooli õpetajad. Lastekoore juhatas ka Silvia Aruste - Võru I 8-kl. Kooli õpetaja, poistekoore Heli Teppo - Rõuge 8-kl. Kooli õpetaja ja meeskoore Ako Tamra segakoor "Tervise" endine dirigent. [1] Juubelilaulupeole eelnenud võistulaulmisel Tartus jagas Võru meeskoor II kohta koos Tartu Akadeemilise Meeskooriga, Rõuge 8-kl. Kooli poistekoor sai III koha ja Võru Rajooni Kultuurimaja puhkpilliorkester III koha. Võistulaulmise tulemused tõestasid Võru rajooni kollektiivide pingsat ettevalmistust juubelilaulupeoks. Ettevalmistusi alustati paar aastat enne üldlaulupidu. Kõige pingelisemaks kujunes 1968.a. sügis-talvine hooaeg, mil korraldati 2500 proovi kohtadel ning 32 koondproovi rajoonikeskuses. [2] Rohkem kui tuhat lauljat ja pillimeest 1775-st üldlaulupeole sõitvast isetegevuslasest said endale uued esinemisriided. Esmakordselt nõukogude perioodi laulupidude ajaloos valmistati Võru rajooni kooridele koondise "Uku" rahvakunstimeistrite kangastelgedel kodukoha - rõuge ja urvaste rahvariie. Riiete muretsemisel aitasid materiaalselt Võru Rajooni TSN Täitevkomitee ja rajooni majandid.

Juubelilaulupeolt töid Võru rajooni isetegevuslased kaasa parima ettevalmistusega rajooni rändpunalipu.

---

1 Võru rajooni 1969.a. rahvakunstiõhtu ja laulupäeva kava, lk.7.
2 1969.a. Võru rajooni laulupäeva teatmik,lk.20.

1970.a. oli rikas juubeli tähtpäevadest: V.I. Lenini 100.sünniaastapäev, Eesti NSV 30.aastapäev, vabariiklik rahvatantsupidu.

Rahvatants ja rahvatantsijad olid aukohal koos oma juhtidega ka 6. ja 7.juunil toimunud rajooni rahvakunstiõhtul ja laulupäeval.

Rahvakunstiõhtu teemal "Ühtse pere liitemista, suure võidu tantsimista" oli arvult kümnes tantsulavastus ENSV teenelisele kultuuritegelasele Kai Leetele. Rahvakunstiõhtuga tähistati ühtlasi väsimatu tantsumemme 60.sünnipäeva.

Rahvakunstiõhtust võttis osa rekordarv 49 rahvatantsurühma 966 tantsijaga. [1] Võrreldes eelmiste aastetega, oli rahvatantsurühmade ja rahvatantsijate arv rajoonis kasvanud enam kui poole võrra.

Esimest korda tantsiti Kai Leete ja Helju Mikkeli loominguna valminud vabariikliku rahvatantsupeo "Avakantaati". Peale Kai Leete tantsude tantsiti vabariikliku tantsupeo repertuaaris olevaid tantse: A.Raadiku "Perekonnavalssi", Leedu rahvatantsu "Veski", H.Aasalu "Vainul", homoristlikku eesti rahvatantsu "Klopandi." [2]

Vabariiklikule rahvatantsupeole söitsid Võru rajoonist 40 tantsurühma 870 rahvatantsijaga, mis vabariigi teiste rajoonidega võrreldes oli üks arvukamaid. Näiteks võrreldes Võru, Valga ja Viljandi rajoonide mudilasrühmade, lasterühmade ja segarühmade arvu näeme:

	Võru	Valga	Viljandi
1. Mudilasrühmad	5	3	3
2. Lasterühmad	6	3	4
3. C- segarühmad	7	2	3
4. B.-segarühmad	5	2	1
Kokku	23	10	11 [3]

1 Võru raj. TSN TK Kultuuriosakonna 1970.a. aruanne,lk.5.
2 "Töörahva Elu" nr.69, 13.juuni 1970.
3 Eesti NSV 1970.a. rahvatantsupeo juht, Tln., 1970,lk. 38.

Valga ja Viljandi rühmad kokku ei anna ka Võru nimetatud rühmade arvu.

Rahvatantsud olid aukohal ka 1970.a. rajooni laulupäeval 7.juunil. Pärast rahvatantsijate esinemist kutsuti lavale üle paarikümne rajooni rahvatantsujuhi, nende hulgas staažikad Helju Müürsepp, Ellinor Kohv, Valdeko Lepp, Helgi Noormets, Adelina Sibul, Helju Nõu, Armilda Tammiste, Linda Juur jt., keda autasustati EKP Võru Rajoonikomitee ja Võru raj. TSN Täitevkomitee ühiste aukirjadega.

x

Eeltoodut kokkuvõttes võib öelda, et vabariiklikel üldlaulupidudel ja iga-aastastel rajooni laulupäevadel ja rahvakunstiõhtutel on olnud suur viljastav mõju isetegevuse arenemisele vabariigis, sealhulgas Võru endises maakonnas ja praeguses rajoonis.

Raske on ette kujutada tantsu- ja muusikakultuuri arengut ilma nende suurürituste ta. Kuna rajooni piirid on muutunud, pole võimalik teha üritustest osavõtnud isetegevuslaste arvuliste näitajate võrdlevat analüüsi 1950-ndate ja 1960-ndate aastate kohta. Antud aastate sisene analüüs aga näitab selgelt, et kollektiivide ja isetegevuslaste arv vabariiklike suurürituste eel on tublisti kasvanud. Nii oli see 1947.a., mil maakonnas viljeles isetegevust 1386 inimest. 1950.a. üldlaulupeo eel oli see arv kasvanud 3749-ni.

Arhiiviandmete puudulikkuse tõttu ei saa taolist näidet tuua aastate 1951 - 1958 kohta, kui rajoon oli väike.

Kui 1964.a. võttis Võru rajooni rahvakunstiõhtust ja laulupäevast osa 58 kollektiivi 1265 isetegevuslasega, siis 1965.a. üldlaulupeo aastatel 74 kollektiivi 1827 isetegevuslasega.

1949.a. Linda Malviste poolt algatatud rahvakunstiõhtu traditsioon on tänapäeval muutunud samaväärseks laulupäevaga. Oma parima taoliste õhtute heaks kordamine-

kuks andsid aastatel 1951 - 1960 Siiri Siska ja aastatel 1961 - 1970 Kai Leete. Kui 1950-ndate aastate rahvakunstiõhtud toimusid enam-vähem väljakujunenud joone järgi, siis 1960-ndate aastate rahvakunstiõhtud on muutunud tänu Kai Leete lavastajatalendile omapärasteks temaatilisteks tantsupidudeks. Uudsust on veelgi lisanud Kai Leete uudisloomingulised tantsud.

Võru rajooni laulupäevad ja rahvakunstiõhtud on muutunud kõrge kunstilise tasemega suurkontsertideks. Nad on muutumud ühtlasi rahvaste sõpruse pidudeks, kus on esitatud palju meie maa rahvaste laulu, muusikat, tantse, millest võtavad osa külaliskollektiivid vennasvabariikidest. Nendes väljendub eredalt nõukoguliku rahvakunsti aluste edasiarenemine.

Võru rajooni laulupäeva komisjon on olnud pioneeriks vabariigis muusikapäevade korraldamisel, mis on üks rahvakunsti edasiarendamise ja süvendamise võimalus. Arvestades 1966. ja 1968.a.muusikapäevade õnnestumist on 1971.a. planeeritud läbi viia rahvamuusikapäev "Võru 1971". See esmakordne ja omapärane ettevõtmine on äratanud huvi kaugemalgi. Rahvamuusikapäeva tuumiku moodustab Võru rajooni koondrahvapilliorkester D. Järvpõllu juhatusel. Huvipakkuvaks töotab kujuneda löötsamängijate konkurss, mis tahetakse viia läbi eelnevalt laupäeval.

Perspektiivis on 1972.a. läbi viia Võru rajooni kultuuripäevad sotsialistliku võistluse kaaslase Leedu NSV Trakai rajoonis. Uudne üritus peaks muutuma vastastikuseks.

Foto 15 Võru Rajooni Kultuurimaja rahvatantsijad 1955.a. üldlaulupeol Tallinnas. Paremalt: koos lipuga rühma veteran Renate Härm.

Foto 16 Võru Rajooni Kultuurimaja rahvatantsijad pärast esinemist 1958.a. Võru Rajooni laulupäeval koos kollektiivi juhi Siiri Siskaga (paremalt teine)

Foto 17 Võru Rajooni Kultuurimaja segarahvatantsurühm 1963.a. külas leedulastel Bauskas. Vasakult kolmas ringijuht, Eesti NSV teeneline kultuuritegelane Kai Leete.

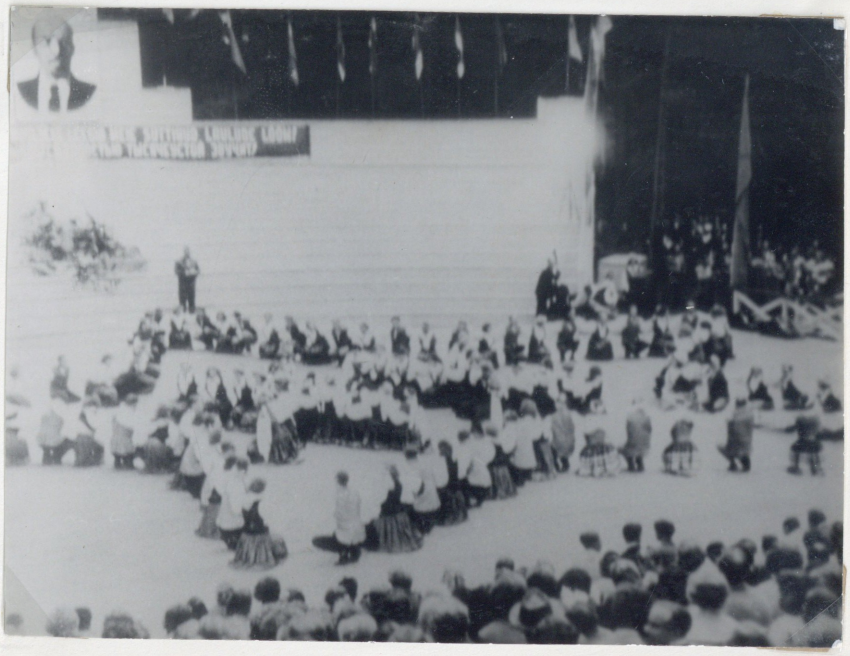

Foto 18 Võru Rajooni ühendatud segarahvatantsurühmad esinemas 1965.a. rahvakunstiõhtul

Foto 19 1965.a. Võru Rajooni laulupäeva rongkäik. Esiplaanil Võru Rajooni Kultuurimaja puhkpilliorkester ja rahvakoor "Kannel"

Foto 20 Mudilasrühmad tantsuhoos 1969.a. Võru Rajooni laulupäeval

K O K K U V Õ T E

Kommunistliku partei poolt seatud ülesannete lahendamisele, vabariigi rahvamajanduse ja kultuuri hoogsa arengu kindlustamisele,tema majanduslike saavutuste kasvule on aktiivselt kaasa aidanud ja andnud oma panuse ka Võru kultuuriasutused.

Käesolevas töös on antud analüüsiv ülevaade Võru kultuurielu tähtsamate lõikude arengust aastatel 1944 - 1970. Sealjuures on I peatüki raames käsitletud Võru kultuuritraditsioonide kujunemist XIX saj. teisel poolel, nende edasiarengut kodanliku Eesti päevil ja nõukogulike kultuuritraditsioonide aluste rajamist 1940 - 1941.a.

Pearõhk on töös asetatud Võru raamatukogude, Võru Rajooni Kultuurimaja ja Võru rajooni laulupäevade ning rahvakunstiõhtute arengu vaatlemisele ja analüüsile.

Elanikkonna kultuurialase teenindamise parandamise probleemid on tõusnud päevakorda eriti viimastel aastatel. Kultuurivallas on teostatud ulatuslik sotsioloogiline uurimus klubi kohta, tema kohast ühiskondlik-poliitilises ja kultuurialases kasvatustöös, klubis rakendatavate vormide ja meetodite efektiivsus ja teised olulised küsimused. Uurimus oli esmakordne NSV Liidus ja andis huvitavaid materjale klubi külastatavuse sageduse ja motiivide kohta, klubi külastamist takistavate tegurite kohta, arvamusi ürituste sagedusest jne.

Sotsioloogilisi uurimusi on tehtud ka külaraamatukogude töö kohta Rakvere, Pärnu ja Võru rajoonis. Uuritud on nimetatud rajoonide külaraamatukogude kasutajaskonna kujunemist mõjutavaid tegureid.

Käesolev töö võiks anda pidepunkte sotsioloogilise uurimuse teostamiseks Võru kultuurielus.

Et vältida vigu kultuuritöö edasisel kavandamisel ja suunamisel on tarvis omada ülevaadet seni tehtust, kuna igasuguse planeerimise aluseks on eelneva analüüs.

Töös analüüsitaval perioodil etendasid Võru kultuurielus tähtsat osa raamatukogud. Nii Võru Rajooniraamatukogu kui ka Võru Linna Lasteraamatukogu alustasid sisulist tööd 1950-ndate aastate alguses. Kuni käesoleva ajani on Võru Rajooniraamatukogu raamatufond suurenenud 36017 raamatu võrra, lugejate arv 228 %, laenutuste arv 143 %. Võru Linna Lasteraamatukogu raamatufond on kasvanud 16052 raamatu võrra, lugejate arv 134 % ja laenutuste arv 78,5 %.

Mõlemate raamatukogude poolt on lugejate paremaks teenindamiseks ja raamatute propageerimiseks läbiviidud lugejate konverentse, kohtumisõhtuid, kirjandusõhtuid jne. Uute töövormidena on hakatud kasutama lugejate diferentseeritud teenindamist, lugemisplaanide koostamist jne.

Raamatukogude kõrval on Võru kultuurielus silmapaistvat osa etendanud Võru Rajooni Kultuurimaja "Kannel." Analüüsitaval perioodil tegi edusamme kunstiline isetegevus. Tugevateks isetegevuskollektiividekson kujunenud rahvaorkester, rahvateater, rahvakoor "Kannel", estraadiorkester ja sümfooniaorkester. Kultuurimaja isetegevusringide arv on kasvanud 5-lt 18-le, isetegevuslaste arv 120-lt 484-ni.

Kunstilise isetegevuse arenguperspektiivide üle on palju mõtteid vahetatud ja vaieldud, et tänapäeval või vähemalt kõige lähemas tulevikus pole asjaarmastajate kunstil enam eluruumi. Tõsi, nõudlikkus isetegevusliku kunsti vastu on tõusnud. See, mis rahuldas 1950-ndate aastate publikut, ei paelu 1960-ndatel aastatel enam paljusid. Ka professionaalse kunsti kättesaadavus on tõstnud isetegevusliku kunsti hinda. Olgu professionaalse kunsti kättesaamise võimalused mistahes suured ja tehnika kui kõrgelt arenenud, ometi ei asenda see laulu, muusikat ja näitekunsti, mida inimene endale ja teistele pakub. Isetegevusliku kunsti perspektiiviks on suured, tugevad kollektiivid oma väljakujunenud traditsioonidega. Koorides noorte lauljate juurdekasv peaks lahenema koolides muusika- ja lauluõpetuse paranemisega.

Isetegevusliku kunsti arendamise tingimuseks on hea juht. Võru tuntud isetegevuskollektiivide edu põhjuseks on olnud staažikad, suurte kogemustega ringijuhid.

Klubitöös on perspektiivi temaatilistel üritustel. Ka loengud jäävad kindlalt kultuuritöö üheks liigiks. On vaja leida ainult õige aeg, vajalik teema, huvitav lektor ja inimese uudishimu, mida toidab eelnev positiivne hoiak kuulata head loengut.

Võru kultuurieluga on lahutamatult seotud kohalikud laulupäevad ja rahvakunstiõhtud. Aastatel 1946 - 1970 on paranenud kohalike rahvapidude organiseerimine ja nende kunstiline tase. 1960-ndatel aastatel on muutunud omapärasteks tantsulavastusteks rajooni rahvakunstiõhtud. Võru rajooni laulupäeva komisjoni eestvõtmisel on vabariigis esimestena algatatud muusikapäevade organiseerimist.

Aastatel 1944 - 1970 on Võru kultuurielu arenenud tõusvas joones. Kõrvuti kordaminekutega on ettetulnud ka ebaõnnestumisi ning möödalaskmisi. Võib aga öelda, et iga läbiviidud üritus, iga laenutatud raamat on aidanud jõuda tänaste saavutusteni ning andnud kindlust edasisteks sammudeks.

Р Е З Ю М Е

В дипломной работе "О развитии культурной жизни в Выру в 1944-1970гг." дан обзор формирования и развития культурных традиций в Выру во второй половине XIX века, в период буржуазной Эстонии, о возникновении основ советских культурных традиции 1940-1941гг. и о восстановлении их после Великой отечественной войны.

В работе особое внимание направлено на анализ деятельности Выруских библиотек и Вырускрго районного Дома культуры как ведущих учереждений культуры в районе, дано описание организации районных дней песни и вечеров народного творчества.

В работе описано становление в 1950-1970гг. Выруской районной библиотеки и Выруской городской детской библиотеки в качестве центров методического руководства сельскими библиотеками.

Книжный фонд Выруской районной библиотеки увеличился на 36017 томов, читателей-на 228%, выдача-на 143% . Книжный фонд Выруской городскрй детской библиотеки увеличился на 16052 томов, читателей- на 134% и выдача на 78,5% .

Для лучшего обслуживания читателей и пропаганды книги библиотеками проводились конференции читателей , литературные вечера, выставки книг и т. дт. Из новых форм работы с читателями внедряется дифференциальное обслуживание, составление плана чтения, изучается действенность проводимых массовых мероприятий.

Коллективы художественной самодеятельности Выруского районного Дома культуры оформились и окрепли, получили признание не только в районе, но и в республике народный духовой оркестр, народный театр, народный хор " Каннель ", эстрадный и симфонический оркестры.

Число кружков художественной самодеятельности, действующих при Доме культуры, выросло с 5 до 18 , участников с 120 до 484.

Количество лекций и слушателей уменьшилось на 62%, это свидетельствует о том, что имеются существенные недостатки в деле организации лекций, и, с другой стороны, влияние радио, телевидения и кино как источника информации.

Источниками развития советского народного творчества являются районные дни песни и вечера народного творчества, плодотворное влияние оказывают республиканские дни песни, число участников которых из Вырускго района постоянно растет.

Kasutatud kirjandus

1. Direktiivsed dokumendid

Lenin, V.I. Teosed 19.kd., Tln.,1953.

Lenin, V.I. Teosed 26.kd., Tln.,1955.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XX kongressi resolutsioonid,Tln,1956.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused,III osa, Tln.,1957.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tln.,1961.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXIII kongressi direktiivid NSV Liidu rahvamajanduse arendamise viie aasta (1966 - 1970) plaani kohta,Tln.,1966.

Raamatukogunduse olukorrast ja selle parandamise abinõudest meie maal, Tln.,1961.

2. Kirjandus

25 aastat Nõukogude Eestit, statistiline kogumik, Tln., 1965.

Eesti NSV ajalugu, Tln., 1957.

Eesti NSV, andmete kogumik, Tln., 1959.

Eesti NSV muuseumid, Tln., 1961.

Eesti NSV 1970.a. rahvatantsupeo juht,Tln.,1970.

Ehrmann,K. "Kannel" viiekümne aastane,Võrus,1931.

Ivask,A. Võru, Tln., 1967.

Kas tunned maad, teatmik Eesti NSV matkajaile ning kodu-uurijatele,Tln.,1965.

Laks,L. Fakte, kilde, võrdlusi meie kultuurielu eilsest, tänasest,homsest, Tln.,1963.

Laulusajand 1869 - 1969, Tln., 1969.

Nõukogude Eesti raamatukogundus, artiklite kogumik II, Tln., 1964.

Nõukogude Eesti raamatukogundus,artiklite kogumik III, Tln.,1968.

Tervishoiutöötajate Ametiühingu segakoor "Tervis" 20, 1947 - 1967, Võru 1967.
Uuurimuse "Klubi ja kaasaeg" materjale, Tl.,1969.
Võru meeskoor 40, Tln., 1969.
Võru rajooni 1960.a. laulupäeva teatmik, Võru 1960.
Võru rajooni 1969.a. rahvakunstiõhtu ja laulupäeva kava, Võru 1969.

3. Arhiivimaterjalid

EKP Arhiiv (EKPA)
fond 18 - EK(b)P Võrumaa parteikonverentside ja komitee büroo protokollid
fond 4896 - EKP Võru Rajoonikomitee
Eesti NSV Kultuuriministeeriumi Arhiiv (ENSV KMA)
fond 4 - Võru rajooni kultuuriosakond
fond 412 - Võru ja Viljandi rajooni kultuuriosakond
Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklik Keskarhiiv (ORKA)
fond R-1590 - Eesti Raadio
fond 19 - Kultuurhariduslike Asutuste valitsus
Võru rajooni Riiklik Arhiiv (VRRA)
fond 611 - Võru raj. TSN TK Kultuuriosakond
fond 695 - Võru Rajooni Kultuurimaja
fond 118 - Võru rajooni TSN Täitevkomitee

4. Perioodika

"Töörahva Elu" 1940, 1941, 1944 - 1970.
"Kultuuritöötaja" 1958, 1970.

5. Käsikirjalised materjalid

Juurikas,H. Puhkpillimuusika tekkimine ja areng Võrus. Diplomitöö. Käsikiri Võru Koduloomuuseumis.
Kanep,A. Andmed Võru Rajooniraamatukogu kohta. Käsikiri Võru Koduloomuuseumis.
Rahvakoor "Kannel" kroonika. Käsikiri dr.Fr.R.Kreutzvaldi Memoriaalmuuseumis.

Rahvaorkestri liikme Hugo Sika kirjalikud mälestused. Käsikiri Võru Rajooni Kultuurimajas "Kannel."

Võru Linna Lasteraamatukogu kroonika. Käsikiri Võru Linna Lasteraamatukogus.

Võru Rajooniraamatukogu ja Võru Linna Lasteraamatukogu, Võru Rajooni Kultuurimaja 1966, 1967, 1968, 1969 ja 1970.a. statistilised ja informatsioonilised aruanded, asuvad Võru raj.TSN TK Kultuuriosakonnas.

Võru rajooni 1952, 1955 ja 1958.a. laulupäeva materjalid, asuvad dr.Fr.R.Kreutzvaldi Memoriaalmuuseumis.

6. Suulised mälestused

Rudolf Adelmann - Võru Rajooni Kultuurimaja näiteringi juht 1952.aastast, Võru Rahvateatri peanäitejuht 1962.aastast

Armilda Kanep - Võru Rajooniraamatukogu juhataja 1952.aastast, metoodik 1968.aastast.

Eesti NSV teeneline kultuuritegelane

Aleksander Krull - dr.Fr.R. Kreutzvaldi Memoriaalmuuseumi direktor 1951.aastast, rahvakoor "Kannel" peadirigent 1951.aastast.

Samuel Onno - Võru Rajooni Kultuurimaja puhkpilliorkestri juht aastatel 1945 - 1949, 1957 - 1971.

Hermann Madisson - Võru Rajooni Kultuurimaja "Kannel" direktor 1951 - 1971.

Marta Paat - Võru Linna Lasteraamatukogu juhataja 1951 - 1971.

Eesti NSV teeneline õpetaja, Lenini ordeni kandja Erika Siilivask - Võrumaa TSN TK Kultuurharidusosakonna juhataja aastatel 1945 - 1946.

Siiri Siska - Võru Rajooni Kultuurimaja rahvatantsuringi juht aastatel 1952 - 1960, estraadiansambli ja Võru meeskoori solist 1949 - 1971.

Aksel Zirk - Võru rajooni laulupäeva komisjoni esimees aastatel 1960 - 1971.

Lühendid

EKPA - Eestimaa Kommunistliku Partei Arhiiv

ENSV KMA - Eesti NSV Kultuuriministeeriumi Arhiiv

ORKA - Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklik Keskarhiiv

VRRA - Võru Rajooni Riiklik Arhiiv

Illustratsioonide nimekiri

1. Diagramm 1 - Võru Rajooniraamatukogu lugejate struktuur 1959.a. ja 1967.a.
2. Diagramm 2 - Võru Rajooni Kultuurimaja oma isetegevuslaste poolt antud etenduste arvu dünaamika aastatel 1951 - 1970
3. Diagramm 3 - Võru Rajooni Kultuurimaja oma isetegevuslaste poolt antud etenduste külastajate arvu dünaamika aastatel 1951 -1970.
4. Graafik 1 - Raamatufondi kasvu dünaamika Võru Rajooniraamatukogus ja Võru Linna Lasteraamatukogus aastatel 1951 - 1970
5. Graafik 2 - Lugejate ja laenutuste arvu dünaamika Võru Rajooniraamatukogus aastatel 1951 - 1970
6. Graafik 3 - Lugejate ja laenutuste dünaamika Võru Linna Lasteraamatukogus aastatel 1951 - 1970

7. Graafik 4 - Laenutuste arvu dünaamika kirjandusliikide järgi Võru Rajooniraamatukogus aastatel 1951 - 1970

8. Graafik 5 - Laenutuste arvu dünaamika kirjandusliikide järgi Võru Linna Lasteraamatukogus aastatel 1951 - 1970

9. Graafik 6 - Loengute ja neist osavõtjate arvu dünaamika Võru Rajooni Kultuurimajas aastatel 1951 - 1970

10. Kaart-skeem 1 - Skemaatiline kaart Võru rajooni piiride kujunemise kohta 1959.aastaks

11. Tabeleid 19

12. Fotosid 20

Sisukord

Sissejuhatus lk. 1

I ptk. Kultuuritraditsioonide tekkimine ja areng Võrus kuni 1950.aastani lk. 10

1. "Kandle" seltsi tegevusest aastatel 1881 - 1939 lk. 10
2. Nõukogulike kultuurielu aluste rajamine 1940 - 1941.a. lk. 15
3. Kultuurielu taastamine aastatel 1944 - 1950 lk. 20

II ptk. Raamatukogude osa Võru kultuurielus lk. 32

1. Partei ja valitsuse otsused raamatukogude töö kohta lk. 33
2. Raamatukogude juhtimine ja kaader lk. 35
3. Lugejate teenindamine
   a) Raamatufondid lk. 43
   b) Lugejad lk. 48
   c) Laenutused lk. 55
   d) Raamatukogude massiüritused lk. 59

III ptk. Klubiliste asutuste tegevus Võrus aastatel 1950 - 1970 lk. 66

1. Partei ja valitsuse tähtsamad abinõud sotsialistliku kultuuri edasiarendamiseks aastatel 1950 - 1970 lk. 67
2. Võru Rajooni Kultuurimaja klubitöö keskusena lk. 69

   A. Massiline kunstiline isetegevus
      a) Ringid ja neist osavõtjad lk. 70
      b) Etendused ja külastajad lk. 79

B. Kultuurimaja temaatilised üritused lk.80
C. Loenguline töö lk.82
D. Kultuurimaja kaader ja metoodiline töö lk.85
3. Võru asutuste ja ettevõtete ametiühingu klubid ning punanurgad lk.88
4. Dr.Fr.R.Kreutzvaldi Memoraiaalmuuseumi tegevus lk.93

IV ptk. Laulupeod Võrus nõukoguliku rahvakunsti edasiviijatena
1. Võru maakondlikud laulupäevad aastatel 1946 - 1950 lk.98
2. Võru rajooni laulupäevad ja rahvakunstiõhtud aastatel 1951 - 1970
a) Võru rajooni laulupäeva komisjoni tööst kohalike laulupäevade ja rahvakunstiõhtute ettevalmistamisel lk.103

Kokkuvõte lk.121

Venekeelne resümee lk.124
Kasutatud kirjandus lk.126

Skemaatiline kaart Võru rajooni piiride kujunemise kohta
1959.aastaks.

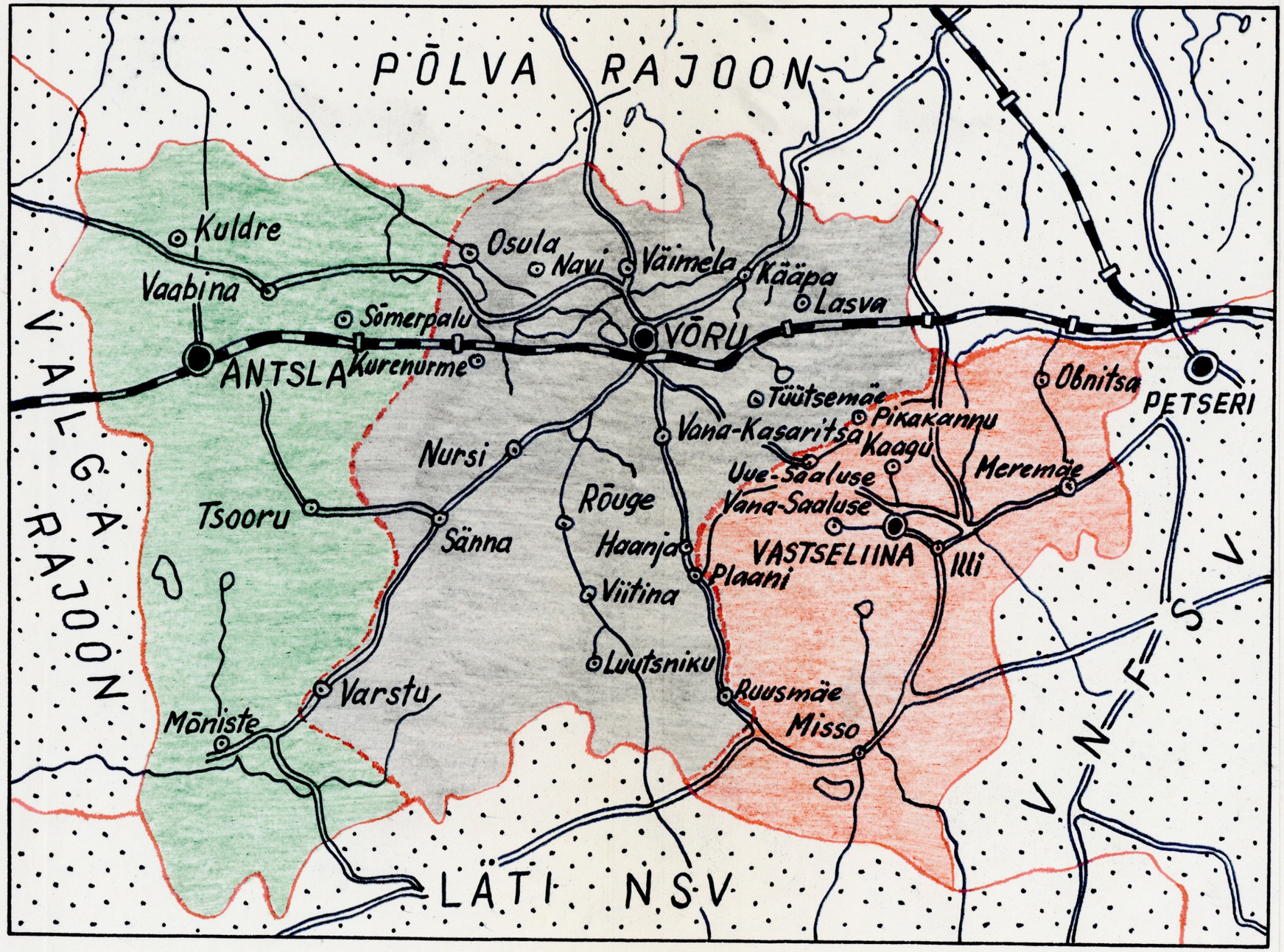

Võru rajooni piirkond aastatel 1950–1959.

Võru rajooniga 1959.a.liidetud endine Antsla rajoon

Võru rajooniga 1959.a.liidetud endine Vastseliina rajoon

Kultuuriasutused

kultuurimaja, raamatukogud

rahvamajad, raamatukogud